

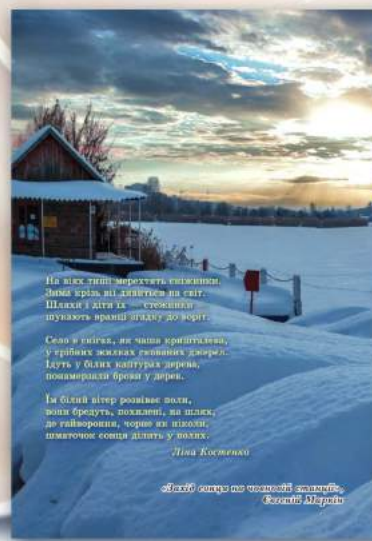
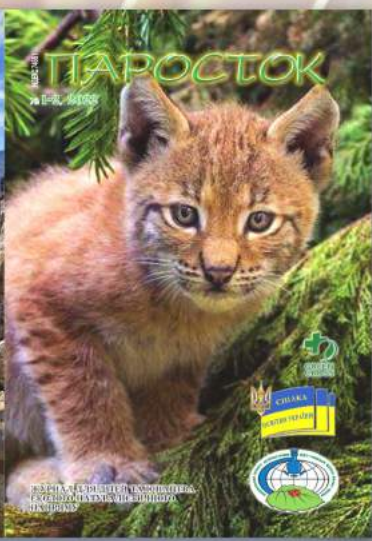

№1, 2023
Всеукраїнський
науково-педагогічний
журнал

Індекс: 76964

ОСВІТНІЙ ФАКТОР

ОСВІТНІЙ ФАКТОР

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ
№1(5), 2023

Засновник громадська організація «Спілка освітян України»

Головний редактор, науковий консультант, доктор педагогічних наук
Вербицький В.В.

Літературний редактор, коректор
Петлицька В.П., Цюнь С.О.

Редакційна колегія

Андрущенко В.П., доктор філософських наук, академік;
Безусько А.Г., кандидат біологічних наук, доцент;
Бех І.Д., академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
Бордюг Н.С., доктор педагогічних наук, доцент;
Вербицька О.В., методист НЕНЦ, Заслужений працівник освіти України
Драган О.А., методист в/к НЕНЦ;
Захарченко Г.І., заступник голови ГО «Спілка освітян України»;
Кацурак В.П., заступник директора з навчально-виховної роботи НЕНЦ;
Кириченко В.І., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Корнієнко А.В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Костенко С.О., доктор біологічних наук, доцент;
Лещенко М. П., доктор педагогічних наук, професор;
Мачуський В.В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Медведева Т.В., кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник;
Педан Ю.Ф., директор Дніпропетровського обласного еколого-натуралістичного центру;
Петлицька В.П., методист НЕНЦ;
Первушевська І.О., Заслужений працівник освіти України;
Просіна О.В., кандидат педагогічних наук, доцент;
Сапіга Ю.С., директор БО «Грін Крос Україна»;
Семенченко Н.І., заступник голови ГО «Спілка освітян України»;
Цюнь Л.О., методист в/к НЕНЦ;
Шкільна І.М., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Щепкін Є.Ю., методист НЕНЦ.

Журнал можна передплатити, придбати за адресою:
м. Київ-74, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ

Реєстраційне свідоцтво КВ №25077-15017Р від 23.12.2021

Виходить з 2022 р.

Підписний індекс 76964

Рукописи не рецензуються й не повертаються.
Деякі матеріали друкуються в порядку обговорення.
Редакція не завжди поділяє точку зору авторів.

Адреса редакції: 04074, м. Київ, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ
Тел./факс 430-0260. Тел. 430-0064, 430-2222
<https://nenc.gov.ua>, E-mail: nenc@nenc.gov.ua

Надруковано в ТОВ «НВП «Інтерсервіс».
Підготовлено до друку 14.02.2023

ЗМІСТ

СЬОГОДЕННЯ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ.....	3
ВОЛОНТЕРСЬКА ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В.В. Вербицький	5
НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	
ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ А.В. Корнієнко, В.В. Вербицький	10
ЦІННОСТІ І ПРІОРИТЕТИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ВОЄННИЙ ЧАС ТА ПЕРІОД ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ Литовченко О.В.	14
ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПЕРЕВАГИ АРТТЕРАПІЇ Заслонкіна О.П.	17
ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ	
РОЗВИТОК БЕЗПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ – КОМПЛЕМЕНТАРНА СКЛАДОВА ПОВНОЦІННОЇ ОСВІТИ ЛЮДИНИ В.Д. Шубчинський, Ю.В. Менафова	21
ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕТОДУ УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ (SCRUM – ТЕХНОЛОГІЯ) В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ Шубович Л.А.	25
ПРИРОДНИЧА ОСВІТА	
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В.Л. Адріанов	29
НЕФОРМАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА В КРАЇНАХ СКАНДИНАВІЇ В.В. Мачуський, І.М. Колодько	31
ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ЗАЛУЧЕННЯ ДО УЧАСТІ В ОБЛАСНИХ МАСОВИХ ЗАХОДАХ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ Ярошенко О.І.	36
STEAM – ОСВІТА	
ПОЗАШКІЛЛЯ ЯК ПРОСТІР ДЛЯ ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ STEM-ОСВІТИ О.П. Шубіна	39
МЕТОД STEM-ПРОЄКТІВ ЯК ДРАЙВЕР АКТИВІЗАЦІЇ ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ Смирнова А.В.	42
ПЕДАГОГІЧНІ НАПРАЦЮВАННЯ	
МАТЕМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА УСПІШНОСТІ СУЧАСНОГО ВИПУСКНИКА Л.В. Корзун	46
ЯК ЗРОБИТИ САМОВРЯДУВАННЯ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ДІЄВОЮ СПРАВОЮ Шинкарчук О.В. Чайка Т.В.	50
СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ Воробйова Тетяна Олександрівна.....	51
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В МЕТОДАХ І ФОРМАХ НАВЧАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ Шмелькова Г.М., Юдіна О.В.	56
ГЕРОЇ ПОРУЧ	
«УНІВЕРСАЛЬНИЙ» ВЧИТЕЛЬ І СОЛДАТ В.В. Климчук, Л. Новак	60

9 лютого 2023 року, Міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет з робочим візитом перебуває в Одесі <https://t.me/SerhiyShkarlet/2093>.

У межах візиту відбулося передавання понад 6 тис. ноутбуків закладам освіти Одещини.

Протягом 2022 року завдяки домовленостям Міністерства освіти і науки України, Міністерство цифрової трансформації України з компанією «Google» та ЮНЕСКО як продовження ініціативи «Ноутбук кожному вчителю» Одеська область отримала сучасні ноутбуки Chromebook у кількості 2061 одиниця.

За сприяння Фундації Олена Зеленська у межах ініціативи Глобальної бізнес-коаліції для освіти (GBC-Education) та проєкту «Цифровий актив для України» компанії «HP» та «Microsoft» педагоги Одещини отримали сучасні ноутбуки у кількості 4020 одиниць.

Також Міністр разом з головою Представництва UNICEF Ukraine Муратом Шахіним передали 46 одиниць спортивного спорядження для дитячо-юнацьких спортивних шкіл Одещини та закладів загальної середньої освіти (НУШ). Докладніше: bit.ly/3HLW1It

Міністерство освіти і науки спільно з UNICEF Ukraine, портал «Дія.Цифрова освіта» створили серіал bit.ly/3XehrQ3 для вчителів, вихователів, волонтерів і всіх, хто працює з дітьми, щоб ліпше зрозуміти почуття та емоційні реакції.

«Під час повітряних тривог, коли є ймовірність авіазагроз з боку РФ, діти та дорослі відчувають напруження, хвилювання і страх. І це нормально в екстремальних ситуаціях, але часто такі стани не минають безслідно. Вдячний партнерам за ініціативність та кроки у створенні сучасних та зручних інструментів для підтримки освітян та учнів під час навчання. Створюючи нові інструменти для підтримки та розвитку особистості під час складних життєвих умов, ми формуємо важливий фундамент для відбудови майбутнього», – зазначив Міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет <https://t.me/SerhiyShkarlet/2092>.

МОН повідомляє, що на порталі Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» розміщено електронну бібліотеку bit.ly/36SHZg7, яка налічує 1 335 підручників і посібників. Зокрема, електронні версії підручників для закладів загальної середньої освіти з 1-го до 11-го класу з усіх предметів, різних видань, для корінних народів, національних меншин та осіб з особливими освітніми потребами тощо.

Завдяки QR-коду вчителі та учні можуть за лічені секунди знайти необхідні підручники.

Докладніше: bit.ly/3AP0ctw

УКРАЇНСЬКИЙ МАЙДАНЧИК ДЛЯ НАУКОВОЇ СПІЛЬНОТИ «INFO SCIENCE BOT» ПІДТРИМУЄ НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКЕ АКАДЕМІЧНЕ ТОВАРИСТВО

У 2022 році МОН створило онлайн-інструмент «Info Science Bot» <https://t.me/InfoScienceBot> для інформування науковців та інноваторів про актуальні професійні можливості в Україні та за кордоном. Фінансово підтримали цю ініціативу наші міжнародні партнери з Німеччини – Німецько-українське академічне товариство <https://ukrainet.eu/about/> (German-Ukrainian Academic Society). Це професійна спільнота, що відкрита для дослідників з будь-якої сфери, зацікавлених у розвитку міжнародної академічної співпраці з Україною.

«Одним із важливих завдань України є розвиток наукової та інноваційної сфер. Проте в умовах воєнного стану та високого рівня небезпеки реалізація професійної діяльності для освітян, науковців та інноваторів ускладнюється. У такі часи важлива кожна підтримка, яка спрямована на розвиток української науки. Вдячний партнерам за сприяння та підтримку українських учених. Упевнений, спільними зусиллями ми сформуємо конкурентоспроможну та сучасну наукову екосистему», – зазначив Міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет.

Докладніше: bit.ly/3HDYsYu

Триває збір коштів для відбудови освіти та науки України.

У межах ініціативи Президента Володимира Зеленського «United24» на рахунок bit.ly/3ODCdmm для відбудови сфери освіти та науки в умовах повномасштабної війни росії проти України можуть надходити донати в національній та іноземній валюті (доларах США, євро, фунтах стерлінгах). Зібрані кошти будуть спрямовані на відбудову освітньої інфраструктури, засоби навчання, комп'ютерне та інше обладнання, програмне забезпечення, шкільні автобуси, освітні програми та інструменти.

Зазначимо, станом на 1 лютого 2023 року пошкоджено 2638 закладів освіти та зруйновано 437.

Дякуємо за підтримку! Усе буде Україна 🇺🇦

Команда мережі українських освітніх хабів щодня працює на освітньому фронті 🇺🇦.

У 2022 році вдалося відкрити декілька центрів не тільки в Україні, а й за кордоном. Вони допоможуть жителям міст та тимчасово переміщеним особам реалізуватися в сучасних умовах навчання та працевлаштування.

В Україні 🇺🇦

- 🇺🇦 Український освітній хаб Волині 🇺🇦 <https://t.me/osvitniyhubvolyn>
- 🇺🇦 Український освітній хаб Тернопільщини 🇺🇦 <https://t.me/osvitniyhubternopil>
- 🇺🇦 Український освітній хаб Львівщини 🇺🇦 <https://t.me/osvitniyhublviv>
- 🇺🇦 Український освітній хаб Хмельниччини 🇺🇦 <https://t.me/osvitniyhab>
- 🇺🇦 Український освітній хаб Рівненщини 🇺🇦 <https://t.me/osvitniyhubrivne>
- 🇺🇦 Український освітній хаб Закарпаття 🇺🇦 <https://t.me/osvitniyhubzakarpattia>

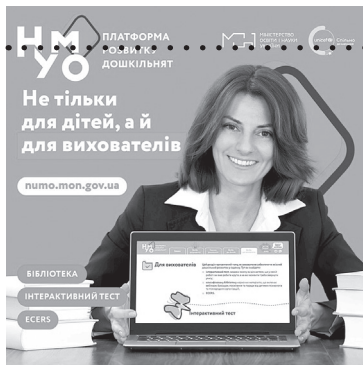
За кордоном 🌍

- 🇺🇦 Український освітній хаб в Польщі 🇺🇦 <https://t.me/UAeduhubPL>
- 🇺🇦 Український освітній хаб в Чехії 🇺🇦 <https://t.me/UAeduhubCZ>
- 🇺🇦 Український освітній хаб в Словаччині 🇺🇦 <https://t.me/UAeduhubSK>
- 🇺🇦 Український освітній хаб в Угорщині 🇺🇦 <https://t.me/UAeduhubHU>
- 🇺🇦 Український освітній хаб в Німеччині 🇺🇦 <https://t.me/UAeduHubGer>
- 🇺🇦 Український освітній хаб у Великобританії 🇺🇦 <https://t.me/UAeduHubGB>

У хабі можна:

- 🇺🇦 підготуватися до працевлаштування;
- 🇺🇦 навчитися актуальним навичкам;
- 🇺🇦 освоїти ІТ-професії;
- 🇺🇦 вивчати англійську мову;
- 🇺🇦 отримати психологічну підтримку.

Усі послуги безкоштовні.

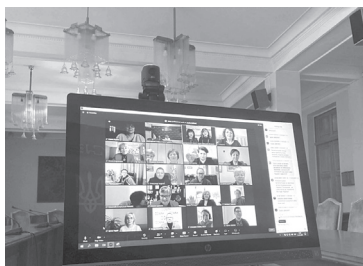
Як говорити з дитиною, яка живе в реаліях війни?

На платформі «НУМО» <http://nuno.mon.gov.ua> в розділі «Що ще для вихователів» освітяни знайдуть інформацію про те, як забезпечити якісний дошкільний розвиток малечі у найважчі часи.

Почати можна із проходження інтерактивного тесту, який допоможе виявити сильні сторони, а також ті риси, які варто вдосконалити.

На платформі розміщено бібліотеку корисних матеріалів: вебінари, брошури, посилання та поради від дитячих психологів і спеціалістів міжнародних організацій.

Шукайте цікаві додаткові ресурси для щоденного розвитку дошкільнят у розділі «Що ще для вихователів» bit.ly/3jglv2l

З лютого 2023 року в Міністерстві освіти і науки України відбулася зустріч заступниці Міністра освіти і науки України Віри Рогової, Радника — уповноваженої Президента України з питань Фонду Президента України з підтримки освіти, науки та спорту Ольги Будник, генерального директора директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Олега Єреська, директора ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти МОН» Євгена Баженова та заступника голови Асоціації інноваційної та цифрової освіти Дмитра Бондаренка з міжнародними партнерами: заступницею голови Представництва в Україні Дитячого фонду ООН (UNICEF Ukraine) в Україні Вірою Мендонкою, головою Національного Офісу Save the Children in Ukraine

Сонею Куш та директором Директорату Освіта 2030 (ЮНЕСКО) Макі Катсуно-Хаяшікава щодо реалізації пріоритетних завдань у сфері освіти у 2023 році.

Докладніше: bit.ly/3JJDSYe

У МОН відбулася всеукраїнська нарада з питань позашкільної освіти за участю представників Комітету Верховної Ради України з питань освіти, працівників структурних підрозділів МОН України, регіональних департаментів/управлінь освітою, закладів позашкільної освіти, членів Міжнародної асоціації позашкільної освіти.

Головна мета зустрічі – обговорення актуальних питань функціонування закладів позашкільної освіти в умовах воєнного стану, напрацювання та затвердження плану державно-громадського партнерства на 2023 рік.

«Освітняни-позашкільники в умовах воєнного стану героїчно продовжили свою місію, а велика кількість закладів позашкільної освіти стали волонтерськими центрами та прихистком для внутрішніх переселенців», – зазначив генеральний директор директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Олег Єресько.

Докладніше: bit.ly/3l7K6Hg

ВОЛОНТЕРСЬКА ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Володимир Вербицький,

*доктор педагогічних наук, професор,
Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, директор*

Ключові слова: волонтер, волонтерський рух, волонтерська діяльність, волонтерська організація, волонтерський проєкт, напрями волонтерства, волонтерська допомога.

Повномасштабна війна змусила багатьох людей опинитись у скрутній ситуації. Окрім допомоги держави, на поміч прийшли волонтери. Відтак сотні тисяч людей приєдналися до волонтерського руху: допомагають у гуманітарних штабах, плетуть маскувальні сітки, закуповують амуніцію тощо.

Волонтери та волонтерська діяльність стали справжньою візитівкою України з початком повномасштабного вторгнення Росії на територію нашої держави. Українські волонтери дивують, вражають та надихають своєю цілеспрямованістю, невтомністю та витримкою. Як стати волонтером в Україні зрозуміли ще у 2014-му, але після 24 лютого 2022-го напрями волонтерства змінилися та набули загальнонаціонального масштабу.

Зі збільшенням волонтерської спільноти виник також ряд проблем, зокрема через поширені стереотипи та незнання основних засад руху.

Волонтером може стати кожен та кожна, хто прагне зробити внесок у перемогу України. Однак, щоб якісно та ефективно допомагати населенню чи військовим у час війни, важливо розуміти, що таке волонтерство та як воно працює.

Законодавче регулювання волонтерства в Україні

Питання діяльності волонтерів регулюється Законом України “Про волонтерську діяльність” (далі – Закон України №3236-VI), у ст. 1 якого зазначено основні положення щодо тих осіб, які можуть стати волонтерами. Зокрема, волонтерами можуть стати громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, які є дієздатними. Особи віком від 14 до 18 років здійснюють

волонтерську діяльність за згодою батьків (усиновлювачів), прийомних батьків, батьків-вихователів або піклувальника.

Джерела фінансування волонтерської діяльності

Джерелами фінансування волонтерської діяльності є кошти фізичних осіб, громадських та благодійних організацій, інших юридичних осіб, міжнародних організацій, добровільні внески волонтерів, а також інші джерела, не заборонені чинним законодавством.

Визначення термінів

Волонтер – фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану, благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно-корисний характер. Волонтером може бути особа, якій виповнилося чотирнадцять років.

Волонтерська діяльність (волонтерство) – соціально спрямована, благодійна, неприбуткова, вмотивована, суспільно корисна діяльність, що провадиться волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом виконання робіт та надання послуг громадянам, організаціям та суспільству в цілому.

Волонтерська організація – зареєстроване в установленому порядку неприбуткове об’єднання громадян або благодійна організація, для яких провадження волонтерської діяльності є статутним видом діяльності.

Волонтерська допомога – роботи та послуги, що виконуються (надаються) суб’єктами волонтерської діяльності громадянам, підприємствам, установам, організаціям.

Волонтерський проєкт – це планування та виконання ряду волонтерських дій.

Мета волонтерської діяльності:

Метою волонтерської діяльності є розвиток громадянської свідомості, патріотичного виховання, посилення суспільної

згуртованості громадян України на основі загальнолюдських цінностей і національних традицій.

Принципи волонтерської діяльності:

➤ волонтерська діяльність здійснюється на принципах:

- неприбутковості;
- добровільності;
- добротності;
- законності;
- гуманності;
- етичності;
- конфіденційності;
- суспільної корисності;
- доступності та відкритості;
- невторчання органів державної влади,

органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у волонтерську діяльність.

Основні напрями волонтерства:

1. Соціальне волонтерство

Шефство, відвідини, організація заходів для привернення уваги до конкретної соціальної проблеми, діяльність, спрямована на допомогу особам із інвалідністю, вихованцям і вихованкам дитячих будинків, людям похилого віку, ветеранам і ветеранкам АТО/ООС, їхнім родинам, внутрішньо переміщеним особам та їх родинам, сім'ям, які потрапили у складні життєві обставини, хворим людям, малозабезпеченим сім'ям тощо.

«Нехай в Україні буде мир!», «Допоможемо бійцям!», «Повертайтеся додому живими!» — ці та інші гасла чуємо щодня у школі, на вулиці, у соцмережах. Люди, збирають кошти, відправляють продукти, ліки, речі в зону АТО, з радістю зустрічають своїх героїв, котрі повернулися зі Сходу. Напружена ситуація в нашій країні вимагає рішучих дій від дорослих, та не залишила байдужими дитячі серця.

Діти – майбутнє нашої країни. І цілком зрозуміло, що у них виникають питання – що вони можуть зробити для допомоги, чим можуть бути корисними у важкі для всієї України часи через військове вторгнення росії.

Ситуація в країні призвела до підняття патріотичного духу серед учнівської молоді та зростання волонтерського руху в закладах позашкільної освіти. Усім відомо, що армія активно підтримується силами волонтерів. У такий непростий для нашої країни час волонтери закладів позашкільної освіти також

не змогли залишитись осторонь. Молодь намагається допомогти нашим захисникам усім чим можуть: ліками, продуктами харчування, одягом, засобами особистої гігієни. Наш громадянський обов'язок – допомогти та підтримати бійців Збройних сил України, всіх військових формувань, що захищають нашу Батьківщину та нашу свободу.

У закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку проводиться безліч благодійних акцій, ярмарок для допомоги нашим захисникам, зокрема: – акції «Допоможи воїнам», «Підтримай українську армію», «Вітальна листівка для військових» – збір теплих речей, термобілизни, а також засобів гігієни, продуктів харчування, дитячі листи, малюнки, браслети.

Наприклад: 14 жовтня 2022 року, в свято приурочене до Дня Захисників та Захисниць України, працівники Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міністерства освіти і науки України, організували збір врожаю, який було передано до лав ЗСУ з подякою за мирне небо!

До Дня Захисників та Захисниць України вихованці Донецького обласного еколого-натуралістичного центру готували вітальні листівки, малюнки, обереги, печиво. Всі подарунки передано військовослужбовцям, які наразі захищають Україну від окупантів. Діти з теплими побажаннями, зі словами вдячності звернулися до воїнів-героїв через роботи, виготовлені власноруч. Чекаємо з нетерпінням кожного захисника з Перемогою у себе вдома – в Україні!

2. Екологічне волонтерство

Спрямоване на охорону довкілля, озеленення, відродження лісових зон і парків, допомогу безпритульним тваринам тощо.

Наприклад: з метою підтримки ініціативи Президента України Володимира Зеленського щодо заліснення України і поширення культурно-екологічного руху «Зв'язок поколінь» під гаслом «Посади дерево за себе та за свого друга, який поліг за Україну!» розпочато масову висадку дерев у областях, де не ведуться активні бойові дії, зокрема на Хмельниччині. Прикладом цієї суспільно важливої роботи, є Управління освіти виконавчого комітету Нетішинської міської ради, очолюване начальником управління Ольгою БОБІНОЮ, що спільно з Державним підприємством «Славутське лісове господарство», місцевими закладами позашкільної

освіти «Центр туризму і краєзнавства учнівської молоді», Будинком дитячої творчості та Клубом «Юний технік» організували колективну участь працівників у проведенні заходів Всеукраїнської акції з озеленення довкілля і розпочали висадку дерев на своїх територіях.

Також нетішинські позашкільники, за підтримки шефів-лісівників, долучилися в ці дні до участі у Всеукраїнській акції «Закладка парку «Дерева Перемоги» на базі НЕНЦ, приуроченої киянами до Дня захисника та захисниць України і Дня українського козацтва.

Поширюється наразі зоозахисне волонтерство. Бо під час війни тварини потребують допомоги так само, як і люди. На базі закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку створюються зоохостели, для тварин, які залишилися без господарів.

Серед найбільш популярних: волонтерство на екологічній толоці

(прибиранні.)

3. Онлайн-волонтерство, або е-волонтерство

Діяльність, яка реалізується вільно і свідомо на користь інших людей із єдиною умовою: діяльність має реалізуватися за допомогою інтернету. Наприклад, адміністративні завдання (модерація, координація), збирання пожертв, креативні завдання (створення веб сторінок, дизайн, редагування), реклама, інформаційне розповсюдження, долучення до українського кібервійська: приєднання до чатботів у Telegram, за допомогою яких можна блокувати канали розповсюдження дезінформації, розвінчувати міфи та фейки; віртуальне партизанство – надсилання скарг на прокремлівських агітаторів до адміністраторів соцмереж і чатів.

Наприклад: з 17 по 24 вересня 2022 року колектив вихованців та педагогів комунального закладу «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради приєднався до Всесвітнього дня прибирання «World Cleanup Day» під гаслом «Хай небо буде мирним, а Україна чистою!». Війна внесла свої корективи, тому дотримувались більш безпечних форматів прибирання: цифрове та індивідуальне, колективне (тільки на дозволених представниками місцевого самоврядування територіях).

Учасників акції було ознайомлено з нормами безпеки за вимогами обмежень

воєнного часу, які розробила команда організаторів найбільшого екоруху країни «Let's do it Ukraine» спільно з військовими та експертами. Разом з мільйонами учасників у 191 країні світу вихованці гуртків приєдналися до безпечного дистанційного прибирання онлайн, очистивши близько 1000 Гб від цифрового сміття комп'ютери, ноутбуки, телефони, планшети.

Створені інформаційно-просвітницькі відеоролики про особливості цифрового прибирання та його важливість для довкілля розміщено за посиланнями:

<https://youtu.be/8lT9mWv11wc>

<https://drive.google.com/file/d/1gn8rTzPBmVvFmibV1oGNxQLBqULLtNJL/view?usp=drivesdk>

Під час інформаційних хвилин, бесід, інструктажів педагогічні працівники вчили вихованців закладу сортувати сміття, закликали збирати вторинну сировину та не допускати засмічення природи.

У чому користь волонтерства?

Волонтерство розвиває соціальні, громадянські та емоційні навички, які є ключовими для концепції Нової Української Школи. Ці компетентності необхідні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті. Волонтерство допомагає розвивати комунікаційну компетентність: здобувачі освіти вчаться висловлювати свою позицію, приймати аргументи інших, вести дискусію.

Волонтерська діяльність корисна як для людей, які шукають допомоги, так і для самих волонтерів, тому що волонтерство, це спосіб: набувати нові навички; будувати соціальні відносини; реалізовувати на практиці свої моральні та релігійні принципи; відчути себе здатним щось зробити/змінити; знайти підтримку й друзів.

Волонтерство є відносно новим явищем у діяльності закладів загальної середньої та позашкільної освіти.

У закладах освіти волонтерські групи можна формувати за конкретними напрямками діяльності, а саме:

➤ соціальною – підтримка і допомога тим, хто опинився у важкій життєвій ситуації, тимчасово переміщеним із зони екологічних і техногенних катастроф, військових дій та окупованих територій, хворим, самотнім, особам з фізичними обмеженнями та іншим,

а також участь у створенні середовища, сприятливого для гармонійного розвитку дітей тощо;

➤ пошуково-краєзнавчою – поглиблене вивчення історії та природи рідного краю; догляд за похованнями видатних людей і героїв; створення літописів; створення та поповнення музеїв бойової слави; вшанування ветеранів і учасників бойових дій тощо;

➤ екологічною – збереження та відновлення природи, турбота про благоустрій міст і сіл; пропагування екологічно доцільної поведінки тощо;

➤ культурологічною – відродження і пропагування культурних цінностей народу, етносів, народних ремесел; поглиблене вивчення традицій рідного краю; мистецька діяльність тощо.

Про такі можливості педагог закладу освіти інформує здобувачів освіти, але вони мають самі приймати рішення, за яким напрямом хотіли б бути волонтерами.

В організації волонтерського руху у закладі загальної середньої та позашкільної освіти:

- потрібна згода батьків кожної дитини;
- недопустиме примушування;
- уведення з цього приводу наказів по закладу освіти;
- необхідно навчати дітей бути волонтерами.

Програму волонтерства для здобувачів освіти необхідно розробляти такою, щоб вона була посилюючою, відповідала їхнім віковим можливостям та не заважала навчанню.

Для усвідомлення цінності своєї добродійної діяльності, підкріплення мотивації для подальшої участі у волонтерському русі здобувачам освіти необхідно забезпечити соціальну рефлексію, тобто, можливість побачити себе і результати своєї діяльності сторонніми очима, допомогти їм проаналізувати власні досягнення і труднощі, що сприятиме розвитку їхньої самосвідомості і особистісному зростанню.

В жодному разі не можна однозначно критикувати чи негативно оцінювати зусилля дітей допомогти іншим. Краще навчити робити їх це найліпшим чином – компетентно, не принижуючи інших, зберігаючи особистісну гідність.

Для організації ефективної діяльності у сфері волонтерства, можна скористатися методичними рекомендаціями «Добродійна

діяльність школярів», які пропонує Інститут проблем виховання НАПН України.

Основні тези:

1. Волонтерський рух є одним із напрямів діяльності учнівського самоврядування.

2. Членами волонтерського руху можуть бути здобувачі освіти, що досягли 14 років, молодші школярі – тільки у співпраці та взаємодії з педагогами.

3. Головна мета волонтерського руху в закладах загальної середньої та позашкільної освіти – відродження кращих вітчизняних традицій добродійності; виховання у здобувачів освіти таких соціально-значущих якостей особистості, як альтруїзм, милосердя, відповідальність, ініціативність; формування соціально-активної, громадянської, соціально-моральної позиції особистості.

4. Основні завдання волонтерського руху у в закладах загальної середньої та позашкільної освіти: гуртування колективу здобувачів освіти навколо добрих справ; задоволення духовних інтересів та потреб молоді; патріотичне виховання; організація змістовного дозвілля; профілактика девіантної поведінки і шкідливих звичок; пропагування здорового способу життя; підтримка просоціальних ініціатив дітей та учнівської молоді; налагодження партнерства закладів освіти з органами державної влади та громадських організацій у реалізації просоціальних ініціатив.

Принципи діяльності школярів-волонтерів: участь здобувачів освіти у волонтерському русі є добровільною; волонтерська діяльність є неприбутковою, корисною для інших та суспільства в цілому; волонтерська діяльність здобувачів освіти повинна бути посилюючою; гарантованість безпеки волонтерської діяльності учнівської молоді.

Кодекс волонтера: волонтер повинен бути: безкорисливим, чуйним до проблем інших, милосердним, толерантним, відповідальним, ініціативним.

Також, корисним ресурсом для організації волонтерства в закладах позашкільної та загальної середньої освіти, а також оцінювання волонтерської діяльності є матеріали Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» (навчально-методичний посібник «Волонтерство» із серії науково-методичних матеріалів «Стандарти громадсько-активної школи»).

Волонтерська діяльність студентів

Нині в Україні активно розвивається волонтерських рух серед студентської молоді. Студентські волонтерські групи працюють майже при кожному закладі вищої освіти, центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, численних громадських організаціях, здійснюючи переважно соціально-педагогічну роботу у профілактичному, просвітницькому, реабілітаційному, рекреативному, фандрейзинговому, інформаційно-рекламному, охоронно-захисному та соціально-побутовому напрямках. Студенти різних закладів освіти різного типу в переважній більшості працюють як волонтери в організаціях під час проходження практики. Після її закінчення багато з них залишається працювати волонтерами в організації, яка за профілем близька до їхньої майбутньої професійної діяльності.

Наприклад: студенти Києво-Могилянської академії теж активно організували вечір зі С. Вакарчуком, де було зібрано майже півмільйона гривень, чверть з яких могилянці передали українським військовим. Студенти Львівського національного університету імені Івана Франка виготовляють ангеліків для військових. Проєкт називається «З Україною в серці творимо дива». З початком війни студенти, від імені Криворізького державного педагогічного університету, підготували відкритий лист до міжнародних університетів та організацій із закликом підтримати Україну та українську молодь. По всьому світу було розіслано понад 2000 листів до різних університетів та студентських організацій.

Розвиток волонтерства – важливе завдання для закладу освіти. Важливою умовою

волонтерства здобувачів освіти є участь у ньому самої адміністрації закладу та педагогічного колективу, створення можливостей для здобувачів освіти ініціювати волонтерські акції, залучення до волонтерського руху представників громади – і як «експертів» у конкретній галузі, і як тих осіб, що володіють найціннішим волонтерським ресурсом – прагненням змінити світ на краще.

Для закладу освіти це означає появу нового виду діяльності як для її керівників, так і для педагогів, здобувачів освіти, їхніх батьків, які самостійно ініціюють і проводять на добровільних засадах різноманітні акції та реалізують різноманітні проєкти – соціальні, екологічні, валеологічні, культурно-просвітницькі, інформаційні, дослідницькі тощо.

Сьогодні волонтерська діяльність знаходить все більше своїх прихильників. Сфери діяльності, в яких можна побачити безоплатну роботу добровольців, численні і різноманітні: від допомоги тваринам і благоустрою території до просвітницьких бесід, благодійних концертів і екологічних акцій або участі в ліквідації наслідків стихійних лих.

Отже, волонтерство – це спосіб захисту і утвердження загальнолюдських цінностей, використання кожною людиною своїх прав та обов'язків як члена певної громади, налагодження взаємодії і доброзичливих взаємин між людьми. Рівень уваги країни до волонтерства засвідчує рівень розвитку в ній громадянського суспільства як сфери соціальних відносин та участі людей у громадському житті на противагу діям держави чи економіки.

УДК 37.022

ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

А.В. Корнієнко,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут проблем виховання НАПН України, вчений секретар
annavkornienko@ukr.net*

В.В. Вербицький,

*доктор педагогічних наук, професор,
Національний еколого-натуралістичний центр
учнівської молоді МОН України, директор
verbitskiy@nenc.gov.ua*

Анотація. У статті викладено результати опитування педагогічних працівників закладів освіти, що було проведено з метою уточнення розробки необхідного матеріалу для впровадження у практичну діяльність закладів позашкільної освіти.

Виявлено, що відповіді об'єднуються змістом того, що вихованцям необхідно надати «навички безпечної поведінки в надзвичайних ситуаціях». Але при цьому виділяється бажання мати щось готове для впровадження у практичну діяльність.

У висновках наголошено, що в умовах війни значення освіти виняткове. Позашкільна освіта у цьому сенсі має значні переваги, зважаючи на її специфіку як-то мобільність. В умовах воєнного часу педагоги закладів позашкільної освіти проводять не лише освітню, але також просвітницьку, громадську діяльність, надають психологічну підтримку та організують цікаве дозвілля для дітей, які вимушено покинули свої домівки.

Ключові слова: заклад позашкільної освіти, навчальна програма, безпечна поведінка, надзвичайні ситуації, умови бойових дій, методичні рекомендації, освітній процес.

Російська федерація розпочала найбільш жорстоку війну на європейському континенті з часів Другої світової війни. Не зважаючи на надзвичайну стійкість та професійний рівень збройних сил України, які нищать окупантів і завдають їм значних втрат; громадську активність та патріотичний супротив українців, безпрецедентну підтримку країн світу,

ворогу вдалося нанести значної шкоди нашій країні.

Через збройну агресію росії та військової злочини в Україні гинуть мирні мешканці, зокрема, діти. Частина населених пунктів України не має елементарних умов для здійснення освітнього процесу (зруйнована інфраструктура, житлові будинки та заклади освіти, лікувальні установи, спортивні об'єкти, бібліотеки; тривають постійні обстріли тощо). Значна кількість закладів освіти відчинили свої двері для біженців, надали прихисток і підтримку тисячам дорослих і дітей.

У надскладних умовах МОН України прийняло рішення про відновлення освітнього процесу там, де це є можливим. «Ми переконані, що освіта, досконалі знання та вміння – найпотужніша зброя на всі часи. Зараз важливо не зупинятися та продовжувати освітній процес» – зазначено на порталі МОН.

МОН України надало рекомендації, зокрема: «Пріоритетом для нас є забезпечення максимально можливої безпеки для кожної дитини, кожного працівника системи освіти. У зв'язку з тим, що в частині регіонів України зберігається реальна загроза для життя та здоров'я мирних мешканців, а в більшості регіонів по кілька разів на день оголошується повітряна тривога, рекомендуємо організувати роботу закладів освіти у залежності від конкретної ситуації» [6].

За оперативними даними, станом на 11 квітня 2022 року частина закладів позашкільної освіти у Донецькій, Луганській,

Запорізькій, Київській, Харківській, Херсонській, Чернігівській, Миколаївській та Дніпропетровській областях припинили свою діяльність у зв'язку з бойовими діями або окупацією. Не працюють заклади позашкільної освіти, які перебували або перебувають у зоні активних бойових дій у Київській та Донецькій областях. В результаті авіаударів та обстрілів ворожою технікою пошкоджено деякі заклади позашкільної освіти у Миколаївській, Чернігівській, Луганській, Харківській та Київській областях. Зазнала руйнувань частина закладів позашкільної освіти на підконтрольній Україні території в Донецькій області [6].

У той же час в умовах збройної агресії російської федерації переважна більшість закладів позашкільної освіти продовжують активно працювати, організовуючи освітній процес, виховання, розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді, забезпечуючи їх змістовне дозвілля та психологічну підтримку. Залежно від безпекової ситуації освітній процес у закладах позашкільної освіти здійснюється за дистанційною та змішаною формами навчання.

Для забезпечення організації діяльності закладів позашкільної освіти на інформаційних ресурсах Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України, державних центрів позашкільної освіти щотижнево висвітлюється розклад дистанційних занять з позашкільної освіти та відповідні навчальні матеріали, для проведення дистанційного навчання керівники гуртків та педагогічні працівники закладів позашкільної освіти можуть скористатися рекомендаціями та електронним банком науково-методичної літератури, розміщеними на сайті МОН України. З метою популяризації та обміну кращого досвіду педагогів закладів позашкільної освіти, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» створено електронну сторінку «Позашкілля: скарбничка досвіду» та ін.

Також було розроблено ряд нормативно-правових документів: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні»; листи МОН від 06.03.2022 № 1/3371–22 «Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій»; від 18.03.2022 № 1\3544–22 «Про забезпечення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти під час дії воєнного стану»; від

19.03.2022 №1/3556–22 «Закладам освіти, установам, які вимушені змінити місце розташування у зв'язку з проведенням в місцях їх розташування бойових дій або тимчасовою окупацією території України, необхідно перейти на обслуговування до органів казначейства за новою адресою розташування»; від 29.03.2022 № 1/3737–22 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану», від 04.04.2022 № 1/3872–22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» та ін.

У той же час виникає питання: «Чи достатньо цього матеріалу педагогічному працівнику закладу позашкільної освіти для проведення заняття?». Для з'ясування цього, науковцями лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України проведено відповідне дослідження.

Мета та завдання. Метою статті є здійснення аналізу даних, отриманих в результаті теоретичного та емпіричного дослідження уточнення розробки необхідного матеріалу для впровадження у практичну діяльність закладів позашкільної освіти.

Результати дослідження. До дослідження було залучено педагогічних працівників закладів загальної середньої та позашкільної освіти м. Києва, Кіровоградської, Житомирської, Сумської, Чернігівської, Дніпропетровської областей (загалом 17 областей).

Серед проблем у здійсненні освітнього процесу, які виникають у педагогів закладів позашкільної освіти в умовах воєнного стану, – «недостатньо інформації щодо організації роботи закладів позашкільної освіти в умовах воєнного стану» (60,8%), а також педагоги зазначили про проблеми режиму роботи та оплати праці (оплата 2/3) – (5,1%); неможливість налагодження комунікації з усіма учнями; психологічні проблеми, коли заняття переривалися повітряними тривогами та інші (21%).

За умов сьогодення 74,6% педагогічних працівників вносили корективи у зміст навчальної програми. 15,3% педагогічних працівників у своїх навчальних програмах зробили скорочення годин, 39% змінили зміст занять, 44,0% розширили тематику занять, 1,7% респондентів зазначили, що чітко виконують навчальну програму відповідно до навчально-тематичного плану.

Серед головних завдань позашкільної освіти в умовах воєнного стану більшість учасників опитування обрали варіант «надання учням психологічної підтримки та адаптації до змін» (84,7%); на другій позиції – «формування гнучких навичок (критичне мислення, уміння конструктивно керувати емоціями, уміння оцінювати ризики та приймати рішення тощо)» (77,7%); 66,1% вважають, що важливим є «надання актуальної інформації щодо безпечної поведінки в надзвичайних ситуаціях тощо»; на четвертій позиції – «створення можливостей для творчої самореалізації» (63,4%); 50,9% – «надання знань, формування компетентностей», а також учасники запропонували власні варіанти: «неформальне спілкування, соціалізація дітей»; «намагатися відволікти дітей, переключити їх увагу від жахливих реалій» тощо.

На питання «Яку допомогу щодо організації освітнього процесу у закладі позашкільної освіти Ви бажали б отримати?» розподілилися відповіді таким чином: 75,7% методичні рекомендації забезпечення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти під час дії воєнного стану; 40,5% готову до впровадження навчальну програму першої медичної допомоги, поводження з небезпечними предметами, безпечної поведінки в надзвичайних ситуаціях тощо; 15% адаптація освітніх платформ для позашкільля; 5,1% надати можливість закладу здійснювати освітню діяльність; 5,1% методичну допомогу з організації освітнього процесу закладів позашкільної освіти в дистанційному режимі через руйнування місцевої інфраструктури; 5,1% допомога в організації дистанційних занять з дошкільниками.

Відповіді об'єднуються змістом того, що вихованцям необхідно надати «навички безпечної поведінки в надзвичайних ситуаціях». Але при цьому виділяється бажання мати щось готове для впровадження у практичну діяльність.

Тому співробітниками лабораторії позашкільної освіти розроблено наскрізну навчальну програму з позашкільної освіти оздоровчого напрямку «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій» [1], а також методичні рекомендації [2] до неї.

Зміст методичних рекомендацій повністю розкриває теми навчально-тематичного плану програми:

- умови війни: правила та поради;
- хімічна небезпека;
- радіаційна аварія;
- рани та їх обробка;
- пов'язки та їх накладання;
- перша допомога при опіках, перегріванні, обмороженні;
- тести на виявлення ознак життя.

Мета наскрізної навчальної програми: навчити правилам збереженню здоров'я та життя свого та оточуючих людей в умовах бойових дій.

Завдання наскрізної навчальної програми:

- ознайомити з правилами поведінки у зоні бойових дій;
- навчити обробляти рани та робити перев'язки;
- навчити надавати першу медичну допомогу при опіках, перегріванні, обмороженні;
- навчити найпростішим тестам на виявлення ознак життя.

Наскрізна навчальна програма розрахована на 18 годин і може бути реалізована на заняттях гуртків усіх напрямів позашкільної освіти. Відповідно до цього, вона може бути використана в повному обсязі або за окремими темами для посилення основної навчальної програми відповідно до напрямку.

Форми і методи навчання: навчання проводиться за фронтально-індивідуальною формою; використовуються наступні методи: бесіда, лекція, індивідуальні та колективні вправи.

Програма є орієнтовною. Керівник гуртка може вносити зміни й доповнення у зміст програми та розподіл годин за темами, ураховуючи інтереси гуртківців, стан матеріально-технічної бази закладу.

У результаті вивчення навчальної програми:

вихованці мають знати: правила поводження під час повітряної тривоги, обстрілів, комендантської години; правила поводження при хімічній небезпеці; тести на виявлення ознак життя;

– вихованці мають вміти: впоратися зі стресом під час війни; накладати пов'язки на різні частини тіла;

– вихованці мають набути досвід: накладання пов'язок на різні частини тіла.

Висновки. В умовах війни значення освіти виняткове. Позашкільна освіта у цьому сенсі має значні переваги, зважаючи на її специфіку як то мобільність, варіативність,

соціально-педагогічну спрямованість, добровільність, доступність та можливості здійснення у різноманітних формах (гурток, студія, клуб або інше творче об'єднання); орієнтацію на інклюзивність та безбар'єрність.

В умовах воєнного часу педагоги закладів позашкільної освіти проводять не лише освітню, але також просвітницьку, громадську діяльність, надають психологічну підтримку та організують цікаве дозвілля для дітей, які вимушено покинули свої домівки.

Особливо на часі – численні освітні, методичні, просвітницькі проекти, а також акції, заходи, волонтерські проекти тощо, спрямовані на психологічну підтримку дітей та дорослих в умовах війни. Зокрема, психологічної підтримки потребують діти, які вимушено залишили свої домівки.

Аналіз теоретичних узагальнень та практичного досвіду діяльності закладів позашкільної освіти виявив суперечності між: потребою закладів позашкільної освіти у методичному супроводі процесу формування навички безпечної поведінки в надзвичайних ситуаціях та відсутністю такого забезпечення. На виконання цього запиту було розроблено наскрізну навчальну програму з позашкільної освіти оздоровчого напрямку «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій», а також методичні рекомендації до неї.

Впровадження розробленого матеріалу у практичну діяльність закладів освіти збільшить шанси на виживання кожного, хто в умовах і на території військових дій наражається високому ризику, особливо в ситуаціях, пов'язаних зі збройними протистояннями, для яких характерна велика кількість жертв, пов'язаних з нерозбірливістю у веденні бойових дій і з інших причин, у результаті яких цивільні особи стають об'єктами безпосереднього нападу. І хоча цивільні не в змозі контролювати воєнні дії, вони можуть адаптувати свою поведінку, щоб не постраждати від цих дій, або вжити адекватних заходів, за потреби.

Список використаних джерел

1. Вербицький В.В., Корнієнко А.В., Мачуський В.В. Наскрізна навчальна програма з позашкільної освіти оздоровчого напрямку «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій» URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/01/Prohrama.pozashk.Osnovy.bezp.zhyttyediyal.v.umovakh.boyouvykh.diy.01.04.22.pdf>

2. Вербицький В.В., Корнієнко А.В., Мачуський В.В. Методичні рекомендації для позашкільної освіти «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій» URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/01/Metod.rekom.do.prohramy.pozashk.Osnovy.bezp.zhyttyediyal.v.umovakh.boyouvykh.diy.01.04.22.pdf>

3. Корнієнко А.В. Експериментальне дослідження інноваційного розвитку методичної діяльності в закладі позашкільної освіти. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали Звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України за 2021 рік (26 травня, 2022, м. Київ). Вип. 10. Івано-Франківськ: НАІР, 2022. С. 87–91.

4. Модернізація організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти : методичний посібник / [А.Е. Бойко, В.В. Вербицький, А.В. Корнієнко, О.В. Литовченко; за ред. В.В. Мачуського]. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. – 223 с.). URL:<http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723075>

5. Про забезпечення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти під час дії воєнного стану. URL:<https://drive.google.com/file/d/1Jb4h3mXOQWoQU8fCdqvRTn0rSZjOGxYP/view>

6. Про організацію роботи закладів позашкільної освіти, МОН 1/4142–22 від 14.04.2022. URL:<https://imzo.gov.ua/2022/04/27/lyst-mon-vid-14-04-2022-1-4142-22-pro-orhanizatsiiu-roboty-zakladiv-pozashkil-noi-osvity/>

7. Про організацію освітнього процесу, МОН 1/3371–22 від 06.03.2022. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/

ЦІННОСТІ І ПРІОРИТЕТИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ВОЄННИЙ ЧАС ТА ПЕРІОД ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ

Литовченко О.В.

*доктор педагогічних наук,
завідувачка лабораторії позашкільної освіти
Інституту проблем виховання НАПН України*

Зміст освіти, зокрема гуманітарної галузі, застаріває, потребує оновлення, відповідності сучасним викликам. В основі змісту освіти – цінності. Цінності української освіти, як-от національна гідність, свобода і незалежність та інші, – не змінюються, але загострюються в складні періоди розвитку країни. Ще більше зростає соціальна потреба у справедливості, відродженні українського, відновленні національної пам'яті, відмові від советського, російського. Безпрецедентна підтримка України європейською спільнотою – дуже цінна, отже спільні європейські цінності є важливим орієнтиром сучасної освіти України, зокрема у контексті євроінтеграції.

Позашкільна освіта – найбільш мобільна ланка української освіти, відтак оновлюється дуже швидко, реагує на соціальні запити, національні виклики, вдосконалюється у відповідності до загальноєвропейських тенденцій.

Слід відзначити, що позашкільна освіта є невід'ємним складником системи освіти, визначеної Конституцією України, Законами України «Про освіту» (2017), «Про позашкільну освіту» (2000). У системі позашкільної освіти можуть здобуватися часткові кваліфікації нульового – третього рівнів Національної рамки кваліфікацій [11].

Специфічні особливості та потенціал позашкільної освіти зумовлює значне соціальне замовлення на освітні послуги. За даними державної статистики, станом на 1 січня 2022 року в системі освіти працювало 1263 заклади позашкільної освіти, які відвідували понад 1млн 014 тис. дітей.

У результаті воєнних дій на території України за оперативними даними станом на 25 липня цього року зруйновано 12 закладів позашкільної освіти та 60 пошкоджено. Найбільше постраждали заклади в Донецькій, Харківській, Запорізькій, Луганській, Миколаївській, Київській, Сумській та Чернігівській областях [12].

В умовах широкомасштабної війни та післявоєнного відновлення країни позашкільна освіта вирішує не лише освітні і виховні функції, значною є роль позашкільної освіти як інституту соціально-педагогічної, соціально-психологічної підтримки, забезпечення реалізації прав дітей на якісну позашкільну освіту не залежно від місця їхнього проживання, тимчасового перебування у воєнний час, соціального стану, освітніх труднощів тощо. Заклади позашкільної освіти, на підконтрольній Україні території, крім освітньої, виховної функції, виконують важливу соціальну функцію, забезпечуючи психологічну підтримку та організовуючи змістовне дозвілля для дітей, зокрема внутрішньо переміщених осіб, дітей, постраждалих від війни.

Метою статті є коротко представити цінності та пріоритети позашкільної освіти України в умовах війни та повоєнного відновлення країни, серед яких: формування національної свідомості дітей та молоді, відновлення історичної пам'яті та підтримка сучасних борців за незалежність України; утвердження спільних європейських цінностей, а також готовність до післявоєнного відновлення країни та інші [7].

Матеріали статті висвітлюють приклади із досвіду діяльності закладів позашкільної освіти України в умовах війни.

У контексті проблеми вагомими є теоретичні положення психолого-педагогічної науки. Теоретико-методологічним основам позашкільної освіти присвячено праці О. Биковської, В. Вербицького, Г. Пустовіта, В. Мачуського, А. Корнієнко, А. Бойко та інших [1; 2; 3; 8; 10].

Вагомого значення набувають у контексті статті положення Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України [4], зокрема щодо принципу національної спрямованості, розвитку українського середовища, створення умов для становлення національної ідентичності.

Успішній реалізації актуальних векторів освітньої діяльності сприяють специфічні особливості позашкільної освіти, як-от мобільність, варіативність змісту, форм та технологій, добровільність вибору творчої діяльності, відповідність інтересам учнів та учениць, запитам дітей та їх батьків.

Зміст позашкільної освіти удосконалюється відповідно до сучасних європейських і світових досягнень, утілює найсучасніші наукові інновації, сприяє залученню дітей та учнівської молоді до національних та міжнародних конкурсів [9], міжнародних наукових проєктів (наприклад, Міжнародне науково-дослідницьке бюро у складі Національного еколого-натуралістичного центру МОН України має на меті організацію наукових досліджень в системі позашкільної освіти на основі співпраці з державними установами та громадськими об'єднаннями України, а також з іноземними організаціями та закладами тощо [9]).

Зміст позашкільної освіти дуже швидко реагує на виклики, відтак прикладами актуального змісту, який поєднує передові технології і вимоги щодо підвищення обороноздатності країни, є Авіаційно-космічний центр у складі Київського Палацу дітей та юнацтва, що зацікавлює молодь авіацією та космонавтикою, їх історією й новітніми досягненнями; ознайомлює з авіаційними професіями. Діти оволодівають уміннями та навичками роботи пілота на тренажерах літаків [6].

Серед цінностей, які сьогодні визначають хід історії Європи і світу та наближають перемогу України, – національні українські цінності, національна гідність, свобода, історична правда, історична пам'ять про боротьбу за незалежність. В українському суспільстві наразі триває процес українізації, національного відновлення, подолання наслідків русифікації; триває боротьба із совєтською та російською пропагандою, яка протягом багатьох років чинила вплив на освіту, культуру, намагаючись нівелювати все українське.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді було одним із завдань позашкільних навчальних закладів протягом всього становлення цієї ланки освіти у незалежній Україні, втім, нового значення набуло у період Революції Гідності, окупації Криму, вторгнення РФ в Україну і початку війни у 2014 році. Широкомасштабне вторгнення

РФ 24 лютого 2022 року створило умови для національної консолідації, зумовило ще більшу актуалізацію національно-патріотичного виховання, потребу єднання українців навколо спільних цінностей. Відтак, позашкільна освіта створює освітній простір національних цінностей, проводяться значна кількість заходів для дітей та учнівської молоді (онлайн та офлайн), які допомагають усвідомити національну ідентичність, долучитися до спільних справ для наближення перемоги.

Наразі розвиток україномовного середовища, що сприятиме формуванню національної ідентичності, – є одним із важливих векторів у такому контексті. Наприклад, актуальний і сучасний проєкт – онлайн-марафон «Солов'їна» для легкого переходу на українську мову за організації Національного еколого-натуралістичного центру МОН України (на платформі Telegram) [9] та інші.

Серед важливих чинників, що наближають Перемогу, – реалізація європейських прагнень України, різнобічна міжнародна підтримка. Наразі євроінтеграційна тематика є частиною змісту багатьох творчих об'єднань різних напрямів позашкільної освіти. Наприклад, у структурі Кіровоградського обласного центру дитячої та юнацької творчості діє відомий в Україні Євроклуб «Надія». Основна мета євроклубу – активне пропагування ідеї європейської й світової єдності, активної громадянської позиції в місцевому середовищі. Досягненнями колективу є організація й проведення регіонального проєкту «Європа без кордонів», «Демократична школа» та інших; організація роботи Ради євроклубів м. Кропивницького й області, робота з європейською та євроатлантичної тематики з колективами міста, області, країни та зарубіжжя, участь у семінарах, тренінгах, міжнародних зустрічах [5].

Також важливим вектором діяльності ЗПО є наразі соціально-педагогічна, психологічна підтримка учасників освітнього процесу. Попри складні обставини в нашій країні заклади позашкільної освіти проводять цікаві дозвілєві програми, заходи, продовжують дарувати дітям свято Різдва та Нового Року. Такі заходи відволікають дітей від тривожних подій, створюють простір психологічної підтримки.

Отже, серед цінностей, які є особливо важливими у час війни та повоєнного відновлення країни, – національна ідентичність,

готовність відстоювати українські цінності та сприяти розвитку України, а також усвідомлення приналежності до європейської спільноти, сприйняття прогресивних цінностей європейських країн.

Пріоритети змісту освітньої діяльності закладів позашкільної освіти можливо узагальнити таким чином:

➤ реалізація принципу національної спрямованості, побудова освітнього процесу на основі українських національних цінностей, розвиток україномовного середовища, що сприятиме формуванню національної ідентичності, усвідомленню приналежності до української нації;

➤ упровадження заходів із національно-патріотичного виховання, створення сприятливих умов для утвердження патріотичних цінностей, зокрема на основі відновлення історичної пам'яті, а також широке висвітлення та упровадження у освітньому змісті сучасних подій боротьби за незалежність України; виховання готовності відстоювати українські цінності;

➤ створення умов для усвідомлення приналежності до європейської спільноти, сприйняття прогресивних європейських цінностей; пропагування та популяризація справжніх національних цінностей у європейському і світовому освітньо-культурному просторі;

➤ удосконалення змісту і технологій позашкільної освіти відповідно до сучасних європейських і світових наукових досягнень, залучення дітей та учнівської молоді до міжнародних наукових проєктів, актуальних заходів, соціальних ініціатив;

➤ розвиток інклюзивного і безбар'єрного освітнього середовища, створення сприятливих умов для соціалізації, творчої самореалізації, професійного самовизначення дітей та молоді; надання соціально-педагогічної та психологічної підтримки всім учасникам освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Бойко А.Е., Вербицький В.В., Корнієнко А.В., Литовченко О.В., Мачуський В.В. Позашкільна освіта: додаткові можливості для розвитку особистості дитини. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія /

Нац. акад. пед. наук України ; за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2021. 384 с. DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>

2. Вербицький В.В. Шляхи реалізації ключової реформи Нова українська школа у позашкільлі. Особистість у просторі виховних інновацій. Івано-Франківськ, 2019. С.59–63.

3. Енциклопедія позашкільної освіти / за ред. Г.П. Пустовіта. Рівне, 2017.

4. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Наказ МОН України від 06.06.2022 № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n7>

5. Кіровоградський обласний центр дитячої та юнацької творчості. URL: <http://ocdut.kr.ua/>

6. Київський Палац дітей та юнацтва. URL: <https://palace.kyiv.ua/>

7. Литовченко О.В. Актуальні вектори діяльності закладів позашкільної освіти в умовах війни та післявоєнного відновлення країни. Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19 грудня 2022 р.). Івано-Франківськ: «НАІР», 2022. С. 84–87.

8. Модернізація організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти : методичний посібник / Бойко А.Е. та ін; за ред Мачуського В.В. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 223 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723075>

9. Національний еколого-натуралістичний центр МОН України. URL: <https://nenc.gov.ua/>

10. Оптимізація виховного потенціалу позашкільного навчального закладу / Вербицький В.В. та ін.; за ред. О.В. Литовченко. Київ: Педагогічна думка, 2012. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/4758>

11. Про позашкільну освіту: Закон України від 22.06.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

12. Про організацію освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти у 2022/2023 навчальному році. Лист МОН України № 1/8507–22 від 27 липня 2022 року.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПЕРЕВАГИ АРТТЕРАПІЇ

Заслонкіна О.П.,

*практичний психолог, керівник гуртків
комунального закладу*

*«Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної
творчості учнівської молоді»*

Зараз наша країна переживає складні часи, оскільки війна вплинула на кожного з нас. Враховуючи актуальність організації допомоги вимушеним переселенцям, кожен психолог-практик із перших днів почав підбирати ті методи та техніки, які б найкраще могли допомогти у роботі з травмою, яка «являється настільки великим шоком для спільноти, що вона більше не може ефективно існувати. Люди, які підпадають під вплив травми, не в змозі її ігнорувати і уникнути страху, злості, фізичних та психічних страждань» (Огієнко, 2011, с.156). Травма – це криза, яка руйнує звичні рамки життя.

Освітній процес в закладі позашкільної освіти має свої особливості: це навчання за інтересами, у вільний від уроків час, групи здебільшого змішані, різновікові. Можливість вибору улюблених занять у Чернівецькому обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді позитивно впливає на дітей. При цьому організація діяльності дітей у формі дозвілля сприяє вільному спілкуванню у середовищі ровесників, з якими дитина вважає себе найтісніше пов'язаною і авторитет яких для неї безперечний.

В умовах війни практичному психологу важливо, окрім учасників освітнього процесу закладу, охопити психологічною допомогою вимушених переселенців таких категорій: тих, які безпосередньо долучились до освітнього процесу у Чернівецькому ОЦЕНТУМ; тих, які відвідують контактний зоомайданчик пам'яті Василя Аксєніна у Центрі з метою емоційного розвантаження.

Робота практичного психолога в умовах сьогодення включає такі види роботи: підтримуючі зустрічі (профілактика); психоедукація; індивідуальні/ групові арт-терапевтичні заняття; індивідуальне/групове кризове консультування; корекційні заняття.

З вихованцями крім психологічних занять проводяться «психологічні пікніки», п'ятихвилинки, на яких діти відреагують наслідки стресу та травматичних подій війни, опановують прості техніки емоційної стабілізації.

Важливо пам'ятати, що у кризовий період спеціаліст не «лікує» – а лише підтримує. У гострому стані травми класична психотерапія протипоказана. Усі внутрішньо переміщені особи відчувають стрес. Їм важко довіряти іншим і відчути себе бодай де в безпеці. Тому важливим у допомозі є встановлення та підтримка доброзичливих, відкритих та чесних стосунків, з оточенням і спеціалістами (Мельник та ін., 2015, с.27).

Окрім того, важливо надавати допомогу людині з актуальною проблемою, тобто працювати з теперішнім станом чи питанням, не занурюючись у попередні травматичні події (Мельник та ін., 2015, с.31). Особливо це стосується спілкування з батьками, які знаходяться з дитиною постійно і на підтримку яких розраховує дитина.

Як психолог може сприяти стабілізації стану батьків?

1. Мотивуйте на прояв базового піклування про себе (А ви самі як справляєтеся? Як спите? Коли останній раз відпочивали?).

2. Розпитуйте про дітей (школа, друзі, що подобається на новому місці, чим хворіє, як справляється...). Батьки хочуть розповідати про стан і успіхи дітей, що дозволить спеціалісту опосередковано прояснити стан самих батьків і як вони самі справляються. Обов'язково підкріплюйте намагання батьків допомагати дітям. Часто це стає ресурсом для того, щоб впоратися з власним стресом.

3. Намагайтесь більшу частину часу розмовляти не про актуальну шокуючу ситуацію (не наклеюйте ярликів тематикою розмови – переселення, війна, травма і т.п.). Це допомагає вивести батьків із тунельного

мислення щодо себе і своїх дітей (тримайте в голові думку «А ще хто він?»).

4. Активно використовуйте форми групової роботи для батьків. Це допомагає багато сказати, обходячи супротив (не персонально). Крім цього, така форма роботи сприяє нормалізації ситуації, формує відчуття приналежності та встановлення горизонтальних зв'язків підтримки серед батьків. Інформуйте про важливість підтримки правил і традицій у сім'ї. Вимушене переселення – це великий удар по ідентичності. Тому все, що можна відновити, варто відновити (Мельник та ін., 2015).

Для психологічної допомоги учасникам освітнього процесу та вимушеним переселенцям доцільно використовувати арт-терапію, як досить дієвий метод допомоги особистості, тому що будь-яка травма відбивається на тілесному, емоційному та образному рівнях. Когнітивний компонент не включений в травматичний досвід, бо в момент гострих переживань високої інтенсивності в нашій психіці починають діяти потужні психологічні захисти, і людина починає діяти на тваринному рівні – вижити. Задля подолання негативних наслідків психотравмуючих подій важливим є звільнення та диференціація прихованих почуттів, переоцінка ситуації й себе, вихід в ресурс. Всі ці можливості надає саме арттерапія (звісно бажано, щоб практичний психолог для надання арттерапевтичної допомоги мав відповідну спеціалізацію або пройшов курси підвищення кваліфікації з цього напрямку).

В узагальненому вигляді стратегія арт-терапевтичної роботи з дитиною, яка пережила психотравмуючі події, складається з наступних етапів. Перший – етап стабілізації (протягом якого необхідним є підтримуючий підхід з підвищеною увагою до створення контейнеруючого (утримуючого) середовища і атмосфери безпеки). На цьому етапі доречно сприяти опануванню дітьми технік релаксації та фасилітувати розвиток емоційної регуляції. Другий – етап опрацювання травматичного досвіду на основі використання вербальних і/або невербальних засобів вираження досвіду. Третій – етап особистісного відновлення, який може поєднувати перебудову стосунків, ставлення до когось або чогось, ревізію травматичного досвіду, корекцію

самооцінки тощо. Звісно, що розподіл на ці етапи у роботі з дітьми є умовним, а в реальності можливим є «накладання» етапів одного на одне (Вознесенська, Сидоркіна, 2016).

Ось перелік ефективних технік та практик, які використовуються в роботі: «Дерево», «Метелик», «Політ птаха» (тілесно-орієнтовані техніки з подальшим малюванням), «Каракулі», «Вулкан», «Гейзер», «Водоспад» (арт-терапевтичні техніки на звільнення від емоцій), «Різнокольоровий слон в клітинку» (арт-техніка для структурування, систематизації та відчуття спокою в період кризових подій), «Сад відновлення», «Відновлення квітучого саду майбутнього» (арт-терапевтичні техніки на проєкцію майбутнього клієнта), «1000 сльозинок», «Метафоричний крик» (арт-терапевтичні техніки для саморегуляції), «Поранений воїн (ведмедик)» (арт-техніка для зцілення через малюнок, створення цілісності), «Перший паросток на випаленій землі» (арт-терапевтична робота з символом росту, відродження), «Рука підтримки» (робота з символічною підтримкою) (Вікторія Назаревич, Андрій Сидоренко, Інститут Інтегративної Арттерапії, 2022).

Арт-терапія ефективна у випадках, коли вербалізація проблеми утруднена та коли людина переживає сильні наслідки стресу. У більшості випадків творча робота викликає у дітей та дорослих позитивні емоції, допомагає подолати апатію, агресію. Цінність арттерапії полягає ще й в тому, що вона може бути застосована у різних вікових групах (Львов, Жабко, 2018).

Образотворча діяльність сама по собі може бути потужним терапевтичним фактором. Вона допускає найрізноманітніші способи поводження з художніми матеріалами. Одні з них дозволяють досягати седативного ефекту і знімати емоційну напругу. Інші – відреагувати травматичний досвід і досягти над ним контролю (Львов, Жабко, 2018).

У роботі з людьми, які зазнали психічної травми, використовуються наступні зображувальні матеріали: воскова крейда, олівці, фарби, вугілля – усе, що дає можливість виразити свої почуття. Залучення дитини чи дорослого до арт-терапевтичної роботи, перенос почуттів на образотворчі матеріали та образи, дозволяє створити

безпечний (у тому числі, фізично) простір і надає можливості для відреагування травматичного матеріалу, рефлексії та когнітивного рівня пропрацювання травматичного досвіду з опорою на метафори та засоби символічного дискурсу. Художня творчість сприяє розвитку самосвідомості й мобілізації творчого потенціалу. Робота з пластичними матеріалами пропонується при необхідності активізувати тілесні, сенсорні елементи досвіду (Вознесенська, Сидоркіна, 2016). У процесі роботи з пластичними тривимірними матеріалами знижуються захисні бар'єри, які зазвичай є у вербальному контакті.

Контакт з різними матеріалами дозволяє не тільки актуалізувати і відреагувати травматичний досвід, але й оживити сферу фізичних відчуттів, що заблоковані у результаті травми. Пластлін, глина, спеціальне тісто є матеріалами для роботи з агресією, різними фобіями, фрустраціями. Глина, зокрема, може бути корисна під час роботи з затисненими почуттями гніву, вини, сорому, відрази, страху та іншими, що пов'язані з психічними травмами. Відреагування негативних емоційних станів за допомогою певних маніпуляцій із пластичними матеріалами знижує вірогідність аутоагресії. Велике значення мають захисні властивості матеріалів для ліплення, що сприяють «утриманню» складних переживань, їхньому контейнеруванню та наступної трансформації в позитивні (Вознесенська, 2015).

Іншим методом вивільнення сильних емоцій та почуттів є малювання руками, без допомоги пензлика та інших інструментів. Це дає можливість більш тісного контакту зі своїми почуттями і тілесний досвід (Вознесенська, Сидоркіна, 2016).

Поєднання вербальної і невербальної експресії в арт-терапії сприяє переробці та переосмисленню травматичного досвіду. Арттерапія не вимагає особливих здібностей або художніх навичок, а тому не має обмежень у використанні. Потрібно зазначити, що в процесі творчого самовираження можливий вибуховий вихід сильних емоцій, що вимагає від психолога особливої підготовки. Завдяки використанню методу арт-терапії задіюються два механізми психокорекційного впливу: реконструювання травмуючої ситуації в особливій символічній формі та її вирішення шляхом

переструктурування на основі креативних здібностей (Львов, Жабко, 2018).

Що потрібно для зустрічей із дітьми на заняттях:

Створити безпечний простір, у якому б дитина відчула близькість – «я з тобою». Ідеться про простір із чітко структурованими правилами та межами контакту.

Не можна використовувати в іграх чи під час занять метафори, образи літаків тощо. Це може травмувати дітей, які були під обстрілами. У роботі опираємося на метафори та образи дому, землі, веселки, води. До того ж будьте уважні до звуків, що використовуються в супроводі.

Не пропонуйте дітям жодних образів воєнної техніки. Приймається лише той варіант, коли вони самі хочуть намалювати, виліпити чи обговорити це. Натомість працюйте над образами сили та стійкості й частіше просіть дитину намалювати, зобразити те, що є її силою.

Абсолютно неприпустимі слова на кшталт «час лікує», «у всьому є й хороший бік», «подивися, який тут є хороший варіант для тебе». Ці слова некоректні та неетичні.

Дітям важливо почути: «Те, що ти пережив – жахлива трагедія, це жахливо й так шкода, що тобі довелося через це пройти. Я захоплююсь твоїми мужністю та силою. Попри таке горе, ти справляєшся, як справжній герой».

Якщо дитина починає говорити, що б вона не говорила, ми її слухаємо й не перебиваємо! (Ройз, 2022)

Переваги арттерапії як методу роботи з травмою зумовлені тим, що творчий процес надає можливість брати участь у процесі власного зцілення; допомагає бачити себе в якості «тих, хто вижив», а не як жертв; може стати довгостроковим копінг-ресурсом. Арттерапія завжди надає ресурс, без якого неможливо подолати психічну травму, тому що апелює до творчого компонента психіки, відбувається пошук можливостей самоцілення, залучення внутрішніх можливостей людини. Пошук втраченого або формування нового «багажу» ресурсів є одним з найсуттєвіших принципів у роботі з психічною травмою (Вознесенська, Сидоркіна, 2016). Тому і психологам так само варто не забувати про важливість відновлення власних ресурсів і турбуватись про свій стан для того,

щоб мати можливість ефективно надавати допомогу тим, хто цього потребує.

Список використаних джерел:

1. Вознесенська О.Л., Сидоркіна М.Ю. Арт-терапія у подоланні психічної травми: Практичний посібник / Олена Вознесенська, Марина Сидоркіна. – К.: Золоті ворота, 2016. – 198 с. – Вид. 2е: випр. та доповн.

2. Вознесенська О.Л. Можливості арт-терапії в подоланні психічної травми / О.Л. Вознесенська Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій: зб. статей / Ін-т соціальної та політичної психології; Представництво Польської академії наук у м. Києві; Соціально-психологічний методичний реабілітаційний центр. – К.: Міленіум, 2015. – С. 98–110.

3. Огієнко В.І. Культурна травма у сучасній зарубіжній історіографії: концепт та метод / В.І. Огієнко // Національна та історична пам'ять. – 2011. – Вип. 1. – С. 148–160.

4. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України: посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л.А. та ін.; за ред. Волинець Л.С. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. – 72 с.

5. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти. Методичний посібник / Упор.: Д.Д. Романовська, О.В. Ілащук. – Чернівці: Технодрук, 2014. – 133 с.

6. Сторінка Інституту Інтегративної Арттерапії [Режим доступу: <https://www.facebook.com/i.artterapii>]

7. Як учителям розпочати навчальний процес. 42 практики та 18 відповідей на запитання від Світлани Ройз [Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/yak-uchytelyam-rozpochaty-navchalnyj-protses-42-praktykuta-18-vidpovidej-na-zapytannya-vid-svitlany-rojz/>]

РОЗВИТОК БЕЗПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ – КОМПЛЕМЕНТАРНА СКЛАДОВА ПОВНОЦІННОЇ ОСВІТИ ЛЮДИНИ

В. Д. Шубчинський

*Донецький обласний еколого-натуралістичний центр,
завідувач відділу екології та природоохоронної роботи*

Ю В. Мєнафова,

*к.х.н., доцент кафедри хімії та охорони праці
Донбаської державної машинобудівної академії,
методист Донецького обласного еколого-натуралістичного центру*

Анотація: Безперервна професійна освіта є важливою частиною освітньої системи суспільства. Вона розглядається в якості стратегічного освітнього напрямку. Професійна освіта вважається базовим елементом економічного росту, здатним зм'якшити економічну нерівність і знизити безробіття.

Ключові слова: безперервна професійна освіта; систематична теорія менеджменту; адміністративна (класична) школа; американська модель бізнес-освіти; змішана модель; конкурентоздатність

Безперервна додаткова професійна освіта, є важливою частиною освітньої системи суспільства. Останнім часом вона стає однією з ведучих форм соціальної активності людини і полігоном для розробки нових моделей і технологій навчання, які поширюються на інші ланки освітньої системи.

Додаткова професійна освіта (ДПО) дозволяє людині усвідомлено реалізовувати свої життєво значимі проекти, являє собою одну з головних форм реалізації ідеї безперервної освіти. В зарубіжних країнах світу ДПО дуже розвинута. Американські експерти (CafFareJJa R., Мєпіам Sh.) стверджують, що матеріальні витрати на додаткову освіту перевершують сумарні витрати на початкову, середню і вищу освіту.

Розвиток додаткової професійної освіти, є органічною складовою частиною системи безперервної освіти, яка йде в напрямку усе більшого посилення комплементарної складової повноцінної освіти людини. Така ситуація зв'язана з принциповою

неможливістю основної освіти забезпечити її повноту у швидко мінливих умовах [1].

Західні фахівці активно досліджують проблеми пізнавальної мотивації і специфіки навчання дорослих, впливу досвіду на навчання, створення сприятливого освітнього середовища, особливостей побудови курсів навчання, розробляють педагогічні технології, орієнтовані на розвиток здібностей до рефлексії, саморозвитку і самовдосконалення, створюють андрагогічні моделі навчання, типології когнітивних стилів дорослих і ін. Накопичені в закордонних країнах знання в галузі додаткової освіти дорослих можуть істотно збагатити вітчизняну науку і практику. Тому їх необхідно активно переймати й активно використовувати в модернізації української системи додаткової професійної освіти.

Особливо варто виділити останні за часом створення наукові розробки у цій галузі – теорію «організації, яка вчиться» і теорію «суспільства, яке вчиться». Якщо теорія «організації, яка вчиться», виділяє загальні методологічні орієнтири в організації додаткового професійного навчання на підприємствах, то теорія «суспільства, яке вчиться», описує освітню ситуацію суспільства у цілому, змістовно поєднуючи існуючі концепції андрагогіки. Реалізація концепції суспільства, яке вчиться, потребує перегляду організації і змісту навчання у всій системі освіти, на всіх етапах і ланках освітньої системи.

Реальність існування суспільства, яке вчиться, у зарубіжних країнах, на думку дослідників, підтверджують наступні факти:

➤ більшість людей продовжує організоване навчання протягом усього дорослого життя;

➤ прийом на навчання в системі додаткової освіти визначається потребами людини, а не її віком;

➤ збільшується число дорослих, в навчальних закладах, які не відносяться до їх первинної професійної освіти;

➤ росте відсоток дорослих, задіяних у неформальній освіті.

Важливим фактором успішного розвитку навчального закладу є своєчасна додаткова професійна освіта його керівників. Л. І. Євенко (Євенко Л.І., 1998) виділяє три моделі бізнес-освіти менеджерів: традиційну (європейську), нову (американську) і змішану.

Європейці почали публікувати дослідження з керування підприємствами ще в XI ст. (Г. Берг, Р. Моль, Р. Халь, Ф. Зоден, Ч. Бэббидж та ін.). Перші комерційні школи, які готували кадри для господарської діяльності, були створені в середині XI в. у Франції. Вважають, що саме вони поклали початок європейській бізнес-освіті. [1]

Знаменною подією став вихід у 1860-х рр. роботи Л. Штейна «Навчання про керування». Наступною знаковою подією в галузі менеджменту з'явилася теорія «ідеальної бюрократії» німецького соціолога М. Вебера (1895). Вона розглядає бюрократію як систему керування і запропонує розуміти під ідеальною бюрократією раціональну роботу установ, у яких кожен елемент працює максимально ефективно. Описуючи ідеальну бюрократичну організацію, М. Вебер виділив її основні особливості:

➤ Спеціалізація і поділ праці. Кожен співробітник має визначені обов'язки і сферу діяльності, які не можуть дублювати сферу повноважень інших членів організації.

➤ Вертикальна ієрархія (піраміда). Кожен співробітник керує нижчестоящими людьми і підкоряється вищестоящим, що забезпечує контроль за діяльністю кожного елемента організації.

➤ Чіткі правила. Уся діяльність організації регламентована правилами, які передбачують діяльність кожного працівника і всієї організації.

➤ Набір співробітників проводиться на основі об'єктивних критеріїв поза залежністю

від особистих знайомств і прихильностей. Особисті симпатії, почуття і переваги не відіграють ролі.

Засновником адміністративної (класичної) школи керування вважається французький гірський інженер А. Файоль, який з 1888 по 1918 р. успішно керував гірничодобувною компанією «Compagnie de Commentry-Fourchambeau-Decazeville». У 1916 р. А. Файоль опублікував свою роботу «Загальне і промислове керування», де, узагальнивши напрацьовані ним схеми керування, створив логічно струнку системну теорію менеджменту. Він виділив 5 функцій менеджменту: планування, організація, мотивація, контроль, координація – і сформулював знамениті 14 принципів керування:

1. Поділ праці – передоручення працівникам окремих операцій.

2. Повноваження і відповідальність – право віддавати накази врівноважується відповідальністю за їхні наслідки.

3. Дисципліна – необхідність дотримання правил, встановлених усередині організації.

4. Єдиноначальність – кожен працівник звітує тільки перед одним керівником і тільки від нього одержує розпорядження.

5. Єдність дій – група працівників повинна працювати тільки за єдиним планом, спрямованим на досягнення однієї мети.

6. Підпорядкованість інтересів – інтереси працівника або групи працівників не повинні ставитися вище інтересів організації.

7. Винагорода – наявність справедливих методів стимулювання працівників.

8. Централізація – природний порядок в організації, яка має керуючий центр. Ступінь централізації залежить від кожного конкретного випадку.

9. Ієрархія – організаційна ієрархія. Вона повинна бути мінімальною, але при цьому не повинна порушуватися.

10. Порядок – робоче місце для кожного працівника, і також кожен працівник на своєму робочому місці.

11. Справедливість – повага і справедливість адміністрації до підлеглих, доброта і правосуддя.

12. Стабільність персоналу – змінність кадрів послаблює організацію і є наслідком поганого менеджменту.

13. Ініціатива – надання можливості прояву особистої ініціативи працівникам.

14. Корпоративний дух – згуртованість працівників, єдність сили.

До середини ХХ ст. масової підготовки менеджерів у Європі не проводилося, керували підприємствами люди, які одержали, як правило, інженерну, юридичну і економічну освіту. Однак ситуація змінилася, і сьогодні в Європі управлінську освіту прийнято поділяти на «тих, хто не має досвіду керівної роботи» і «у кого є відповідний досвід». Причому приблизно половина всіх студентів вишів навчаються веденню (керуванню) бізнесом і по закінченню одержують дипломи з кваліфікацією «комерсант» або «фахівець». Випускники університетів інших спеціальностей, щоб одержати кваліфікацію «комерсант» у Німеччині, повинні пройти додаткове річне навчання.

Американська модель бізнес-освіти менеджерів базується на британських освітніх традиціях. Вона домоглася вражаючих успіхів і залучила до себе увагу всього світу. Основна відмінність американської моделі полягає в представленні менеджменту, як самостійної науки й окремих видів діяльності. Тому задача навчання – підготовка професійного менеджера. Перша школа бізнесу в США була створена при Пенсільванському університеті у 1886 р.

Роботи Ф. Тейлора «Керування фабрикою» (1903) і «Принципи наукового керування» (1911) продемонстрували дієвість методів наукової організації праці на керованих ним сталеливарних заводах [2]. Тому замість поняття «наукової організації праці» іноді використовують поняття «тейлоризм».

Підприємець Г. Форд став автором конвеєрного способу виробництва технічно складної продукції й адміністративного соціального керування, основні ідеї якого він виклав у книзі «Моє життя, мої досягнення», що витримало колосальну кількість видань у різних країнах світу (у тому числі сім видань у СРСР тільки за 1924–1927 р.). Ім'я Г. Форда дало назву одному із соціально-економічних напрямків – «фордизму», представники якого вважають, що суспільний добробут і високі корпоративні прибутки можуть бути досягнуті за рахунок високих зарплат робітників, що дозволяють останнім купувати продукцію, яку вони роблять. Фордистська система виробництва, націлена на здешевлення виробленого продукту, містить 4 ключових елементи:

1. Поділ праці на невеликі операції для низькокваліфікованого персоналу, а висококваліфіковані кадри зайняті керуванням, розробками й удосконалюванням процесу.

2. Висока стандартизація вузлів, агрегатів і запчастин.

3. Організація виробництва не навколо верстатів, а розміщення верстатів у необхідному для виробництва порядку.

4. Конвеєрна стрічка, яка зв'язує різні стадії процесу.

Ідеї Ф. Тейлора і його послідовників – Г. Черча, А. Файоля та інших, розробили принципи керування виробництвом і методи організації праці в різних сферах діяльності. Це привело до створення наукової організації праці (НОП) і поширилося на систему освіти. Американський учений Г. Раіс у своїй книзі «Наукова організація освіти» (1913) писав про розходження між науковою і ненауковою організацією праці наступне: «Наукова організація використовує все найкраще. Ненаукова організація ґрунтується на минулому досвіді».

Американська модель бізнес-освіти менеджерів поширена у Великобританії, Іспанії, Нідерландах, Данії, Чехії, Словенії, Китаї, Південній Кореї та інших країнах світу.

Змішана модель підготовки менеджерів, яка представляє собою сполучення традиційної й американської моделей, використовується в Італії, Нідерландах, Угорщині, Польщі, Болгарії, Румунії й ін. При цьому сучасні дослідники відзначають, що практично всі європейські країни, включаючи Німеччину, знаходяться під сильним впливом американських ідей бізнес-освіти, які прийшли в Європу після закінчення другої світової війни. Першим у 1946 р. був відкритий Британський інститут менеджменту. Потім у 1947 р. був відкритий Національний коледж персоналу в м. Хенлі. [4]

Однієї з найбільш інтенсивних сфер міжнародного співробітництва є додаткова професійна освіта по програмах MBA (магістр керування). Уперше підготовкою керівників вищої ланки зайнялася чикагська школа бізнесу, яка була заснована ще в 1898 р. У 1943 р. у цій бізнес-школі створена перша програма MBA для керівників. У Великобританії розвиток програм MBA прийшовся на початок 1960-х рр., коли були створені найвідоміші нині Лондонська, Манчестерська, Бредфордська й інші бізнес-школи.

Дослідження Лондонського інституту освіти, які проведені Єврокомісією, виявили наступні особливості розвитку європейської професійної освіти:

- зростання відсотка молоді, яка вибуває із системи освіти;
- зростання відсотка дорослих у додатковій професійній освіті;
- статусний поділ між загальною і професійною освітою;
- ріст популярності з'єднання навчання з виробничою діяльністю;
- більш гнучкі вимоги для початку трудової діяльності;
- усвідомлення необхідності освіти протягом усього життя, особливо її професійної складової.
- збільшення різноманітності змісту, видів і форм освітніх послуг;
- створення корпоративних університетів «усередині» великих компаній;
- перехід відповідальності від держави і фірм до особистої відповідальності за свою освіту кожного фахівця.

Реалізація стратегії навчання протягом всього життя – це необхідність забезпечення конкурентоздатності любої економіки в ситуації глобалізації.

У даний час додаткова професійна освіта

за кордоном стала однією з ведучих. Вона охоплює значну частину працездатного населення. Уряди більшості західних країн, з огляду на значення підвищення кваліфікації робочої сили, стимулюють розвиток різних форм додаткової професійної освіти. Зараз додаткова освіта починає розглядатися в якості стратегічного освітнього напрямку. Крім того, професійна освіта вважається базовим елементом економічного росту, особливо в сьгоднішніх умовах воєнного стану та коли нам і нашим дітям належить відроджувати та піднімати економіку України у повоєнний час.

Список використаних джерел:

General and Industrial Management
Henri Fayol, Irwin Gray 1984 – p. 136

Л.И Евенко Организационные структуры управления: Экономика, 1975–320 С.

Frederick W. Taylor. The Principles of Scientific Management, 1911. / Фредерик У. Тейлор. Принципы научного менеджмента. — М., 1991.

Митина А.М. Современные тенденции развития дополнительного образования за рубежом./Журнал «Человек и образование» – №7–2006 – стр.68-70.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕТОДУ УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ (SCRUM – ТЕХНОЛОГІЯ) В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Шубович Л.А.,

*методист інструктивно-методичного відділу
комунального закладу позашкільної освіти
«Обласний еколого-натуралістичний центр»
Житомирської обласної ради*

Інноваційна освітня діяльність, яка проявляється у внесенні в освітню практику новітніх ідей, методик, технологій, відмові від навчальних штампів, служить оновленню змісту сучасної освіти, створює нові педагогічні технології, пропонує нові можливості для творчості вчителя, сприяє підготовці мислячої молоді людини. Інноваційна модель розвитку освіти скерована на формування особистості, здатної до самостійної і ефективної діяльності в швидкозмінних політичних і соціально-економічних умовах.

В освітній діяльності загострюється проблема професійної підготовки педагога до впровадження педагогічних технологій. Більшість педагогів не готові до зміни власної позиції у відносинах з вихованцем (від авторитарного управління до спільної діяльності і співтворчості), до переорієнтації з репродуктивних навчальних завдань на продуктивну і творчу діяльність. Деякі педагоги очікують на універсальний метод навчання, який відповідає сучасним науковим знанням. Водночас, цілісність і багатомірність освітнього процесу, його відкритість передбачає постійний творчий пошук педагога, його власний творчий розвиток, спрямованість професійної діяльності на творчий розвиток вихованця. При цьому суттєво змінюється роль і місце педагога в освітньому процесі: з транслятора він перетворюється на проектувальника індивідуальної траєкторії інтелектуального і особистісного розвитку тих, кого навчає.

Тому, дуже цікавою для впровадження в освітній процес, як закладів загальної середньої так і позашкільної освіти, виявилась технологія інноваційного методу управління проєктами Джеффа Сазерленда. Це нова революційна стратегія організації праці, що починалась як методологія для покращення управління проєктами в області розробок програмного забезпечення. Ця система отримала назву SCRUM (спортивний термін, що означає гуртування навколо м'яча в регбі та відображає спосіб співпраці членів команди

для пересування полем), що потребує злагоженості дій, єдності мети та чіткого розуміння необхідності її спільного досягнення. SCRUM являє собою нову систему цінностей, у якій люди важливіші за процеси, а реакція на зміни суттєвіша, ніж дотримання плану.

Технологія SCRUM виявилась настільки універсальною, що знайшла застосування в різних сферах людської діяльності: інформаційні технології (розробка програмного забезпечення), телекомунікації; фінанси; бізнес; виробництво на заводах і фабриках; будівництво; охорона здоров'я; книговидавництво; освіта.

Для виконання роботи за скрам-технологією кожному з учасників процесу визначають певні ролі, за якими вони виконують свої функції та відповідають за різні етапи в роботі. Одна з ролей – власник продукту. Він має чітке уявлення про те, як має виглядати кінцевий продукт, передає своє бачення команді виконавців у вигляді чітко описаних завдань, розставляє пріоритети – які задачі є важливішими і повинні бути виконаними в першу чергу, які задачі можуть бути виконані пізніше. Регулярно перевіряє виконану командою роботу. Наступна роль – це команда виконавців роботи в проєкті (може складатись з 3–9 людей). Команда оцінює складність виконання завдань та виконує їх відповідно до опису завдань. Регулярно демонструє виконану роботу власникові продукту, щоб отримати зворотній зв'язок і відразу усунути недоліки. І, нарешті, Скрам-майстер – людина, яка навчає команду усім засадам та принципам скраму, слідкує за дотриманням всіх процесів в роботі команди та проводить необхідні зустрічі.

Починають роботу над проєктом з визначення завдань, які потрібно виконати для реалізації проєкту. Кожне завдання розписують на окремому листочку – стікері. Потім з усіх завдань складають беклог, визначають пріоритети завдань, які оцінюють в умовних одиницях (сторі-поінтах) та розташовують їх

за цінністю. Весь набір завдань, розташований за пріоритетами і оцінений в сторі-поінтах, розподіляється на спринти.

Спринт – невеликий повторюваний відрізок часу (від 1 до 4 тижнів), який складається з наступних етапів: планування, виконання, демонстрація виконаного, аналіз роботи в спринті, планування наступного спринта. Під час спринта команда виконує певну частину завдань із всього списку задач проекту.

У методології скрам є кілька ритуалів (зустрічей команди), які відбуваються регулярно протягом спринта. Перша зустріч – планування – відбувається на початку кожного спринта. Команда, скрам-майстер та власник продукту збираються разом і складають план роботи команди. Члени команди вибирають з верхньої частини беклогу таку кількість завдань, які вони можуть виконати в цьому спринті та оцінюють складність виконання кожної. Оцінювання відбувається в умовних одиницях (з приблизною точністю), за основу яких взяли числову послідовність Фібоначчі (1, 2, 3, 5, 8, 13, 21...). В скрам-підході ці числа називають сторі-поінтами. Невелика задача, яка не потребує значних зусиль та часу на виконання, оцінюється в 1 або 2 сторі-поінта, складніша – в 3 сторі-поінта, ще складніша – в 5, і так далі. Команда відбирає таку кількість завдань, які може виконати повністю за один спринт. Адже одна з ідей скрам-підходу – в кожному спринті повноцінно (вичерпно, а не наполовину) виконувати задачі, які під кінець спринта можна буде продемонструвати власнику продукту.

Щоденні стендапи – короткі зустрічі команди (тривалістю не більше 15 хвилин), які відбуваються щодня в один і той самий час для перевірки просування роботи над проектом. Якщо у когось із членів команди є перешкоди, їх намагаються відразу усунути. Одна з сильних сторін процесу роботи над проектом – швидка реакція на зміни. Завдяки регулярній демонстрації виконаної роботи скрам дає можливість вносити необхідні зміни швидко, а не в самому кінці виконання проекту.

Зустріч-демонстрація виконаного за спринт – відбувається в кінці кожного спринта. Результати демонструються власнику продукту, який приймає (чи не приймає) виконану роботу. Задачі, що були взяті і заплановані в спринт, але не виконані, або не

були прийняті власником продукту як готові, переходять в наступний спринт.

Робочий процес над проектом у спринтах є відкритим. Як просувається робота демонструється за допомогою скрам-дошки. Кожна задача випишується на окремому папірці-стикері, куди заносяться всі необхідні деталі (опис задачі, хто з команди виконує, у скільки сторі-поінтів оцінена, пріоритет задачі тощо). Дошку розділяють на кілька колонок (виконати, виконується, перевірити, виконано), кожна з яких означає певний етап виконання завдання. Папірці із завданнями прикріплюють на дошку у відповідну колонку і протягом спринта переміщують в залежності виконання завдань.

SCRUM технологія Джеффа Сазерленда виявилась настільки універсальною, що знайшла застосування і в освітній діяльності, зокрема, успішно використовується вчителем хімії Віллі Вейнандсем з міста Альфен-ан-ден-Рейн (Нідерланди). З досвіду роботи вчителя хімії Вейнандса учні починають урок з розгляду скрам-дошки, яку вони створюють спільно перед вивченням кожної теми. Вся тема розбита на окремі завдання, з яких складається беклог. Завдання оцінюються у сторі-поінтах, розподіляються за пріоритетами і розбиваються на спринти. Спринти зазвичай тривають 4–5 тижнів і закінчуються тестом. Учні самостійно вибирають завдання з колонки «Виконати» і починають його робити, використовуючи підручник. Коли завдання виконано, стикер з написаним завданням переносять на скрам-дошці в колонку «Виконано».

Вчитель виконує роль скрам-майстра: керує процесом, якщо виникають труднощі – допомагає вирішити проблему. Час від часу вказує учням на помилку, швидко пояснює складний момент чи навімання бере якесь завдання з – колонки «Виконано» та швидко опитує всіх учнів про нього, стежачи, щоб всі зрозуміли цю тему. Якщо тема зрозуміла не до кінця, він повертає її назад до колонки «Виконати». Умовою готовності є те, що матеріал має бути зрозумілим усьому класу. Найважливіше в цьому процесі, що учні допомагають один-одному і навчають один-одного. Кожна команда знає, що вони вже вивчили, до якої дати треба досягти проміжних результатів і чи потрібно попрацювати вдома, щоб вивчити все вчасно.

За результатами впровадження SCRUM технології в освітній процес вчителем хімії

Віллі Вейнандсем було зафіксовано, що рівень навчання підвищується за рік на 10 відсотків. Завдяки цьому йому вдалось переконати кількох своїх колег спробувати застосувати цю технологію при вивченні інших предметів, і, таким чином, в Нідерландах була створена спеціальна фундація eduScram, де готують вчителів та розповідають про переваги цієї системи. Співробітники цього фонду підготували вже 74 учителів – з усіх предметів – для дванадцяти шкіл. Причому, вони і надалі планують зростання, готуючи по шістдесят учителів для 15 шкіл щороку. Через 5 років ще 300 вчителів з 75 шкіл будуть використовувати цю технологію в освітньому процесі.

Цю технологію можна адаптувати та використовувати на заняттях гуртків у закладах позашкільної освіти та при вивченні предмету «Уроки для сталого розвитку», а також інших навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти.

За допомогою SCRUM технології можна вивчати матеріал програми гуртка «Юні орнітологи» у закладі позашкільної освіти. Наприклад, при вивченні теми «Клас птахів» (33 години), яка складається з теоретичної та практичної частин, освітній процес можна організувати наступним чином. Спочатку, в групі створюється дві команди, одна займається теоретичною частиною, інша – практичною. Кожна команда складає беклог завдань, використовуючи теми занять. Наприклад, для першої команди, яка вивчатиме теоретичну частину, може складатись з таких завдань: «Особливості існування живих організмів у повітряному середовищі», «Які переваги отримують мешканці повітряного океану у порівнянні з іншими організмами?», «Які перепони повинні були подолати хребетні тварини, щоб отримати можливість активно літати і долати великі відстані?», «Що отримали птахи в процесі пристосування до існування в повітряному середовищі і що втратили?», «Загальні риси організації класу птахів», «Що спільного у літака і птахів?», «Системні пристосування до польоту у птахів: опорно-рухова система, пір'я, інші системи органів», «Які у птахів покриви та їх похідні», «Які фактори впливають на поширення птахів?», «Яке місце займають птахи в екосистемах Землі?». Команда збирається на перший спринт і визначає пріоритети кожного завдання та оцінює кожне завдання за допомогою чисел Фібоначчі. Керівник

гуртка при цьому виконує роль і замовника, і скрам-майстра. Після оцінювання завдань та розташування їх за пріоритетами, команда обирає з верхньої частини беклогу ряд завдань, які вони можуть виконати за перший спринт (2 тижні), розподіляють між собою, хто яке завдання буде виконувати та розміщують на скрам-дошці завдання в колонці «Виконати». Кожний з учасників команди обирає собі завдання і переносить стикер з колонки «Виконати» в колонку «Виконується», а далі починають виконувати завдання, самостійно шукаючи інформацію в підручниках, науково-популярній літературі, журналах, мережі Інтернет тощо. Керівник гуртка, як скрам-майстер, керує процесом знаходження інформації (орієнтує членів команди, де можна знайти необхідну книгу, журнал, як орієнтуватись в бібліотеці, як правильно користуватись науковим виданням, як швидко знайти необхідну інформацію в мережі Інтернет, і, як, проаналізувавши великий масив інформації, знайти відповіді на питання, поставлені в завданні). Керівник гуртка контролює як стикери з завданнями пересуваються із колонки «Виконується» до колонки «Виконано». Якщо завдання виконано, керівник гуртка переходить до ролі власника продукту і оцінює якість виконання завдання (приймає або не приймає його). В кінці кожного спринта члени команди і скрам-майстер оцінюють, чи виконані всі завдання, заплановані на цей спринт та обираються завдання на наступний спринт. Під час спринта проводяться стендапи, на яких кожен член команди коротко розповідає про виконання свого завдання і, якщо є якійсь складності чи непорозуміння, скрам-майстер оперативно усуває недоліки. Якщо команда протягом спринта не встигає виконати завдання, воно переноситься на наступний спринт. Під час проведення останнього спринта всі учасники команди розповідають про своє завдання та обмінюються інформацією. Таким чином всі гуртківці вивчають тему, причому роблять це самостійно. При цьому покращується їх мотивація до навчання, дух команди створює атмосферу дружньої спільної роботи і бажання зробити її швидко і якісно. Від спринта до спринта команда згуртовується, а між командами створюється атмосфера змагання і все це працює на кінцевий результат.

Можна чергувати вивчення тем за загальноприйнятими методиками з вивченням

матеріалу за допомогою технології інноваційного методу управління проектами та порівняти результат. І таким чином визначити наскільки ефективним є цей метод.

Завдяки впровадженню цієї технології можна активізувати діяльність вихованців завдяки підвищенню мотивації щодо певної проблеми, яка розглядається в проекті. Отримання інформації про способи, якими можна діяти для її розв'язання та отримання результату стимулює учнів або для поліпшення дій або для пошуку нової інформації і досконаліших способів розв'язання проблеми. Результат, отриманий за допомогою скрам-технології породжує мотивацію до нового циклу діяльності, спільної роботи в команді однодумців та самостійного вирішення завдань у творчій атмосфері співпраці.

Взагалі цю технологію краще використовувати для управління проектами, зокрема, екологічними, природоохоронними, біологічними. Доцільним здається використання цієї технології для уроків сталого розвитку. Сама програма та підручники, розроблені для різних вікових категорій, побудовані таким чином, що кожна тема – це міні-екологічний проект з розробленими завданнями для спринтів. Всі теми життєво важливі, розраховані на майбутні покоління, які будуть жити в інших екологічних умовах.

Теми для першого класу: «Як долучитись до друзів планети», «Дружити – щасливо жити», «Здоров'я – найцінніший скарб», «Дбайливий господар – заможний дім», «Новий стиль мого життя». В другому класі учні навчаються берегти ресурси (енергію, воду), рослини, тварин та дбати про навколишнє середовище (допомагати вирішувати проблему з сміттям, розумно робити покупки тощо). Уроки з кожної теми – це готові завдання для беклогу і кожна тема – це спринт, який може продовжуватися від двох до чотирьох тижнів.

Наприклад, Тема 4 з уроків для сталого розвитку для 2 класу «Рослини – діти Землі». Учні (команда) разом з скрам-майстром (вчителем) визначають завдання для цієї теми (проекту). Перше завдання – «У кожній рослині – життя на стеблині», друге – «Для чого потрібні рослини», «Як піклуватись про кімнатні рослини», «Як доглядати рослини на шкільному подвір'ї», «Рослини садять учні, планета – сад квітучий», «Як виростити квітку?», «Як виростити колосок?», «Як створити

живу завісу?» «Як дбати про рослини в школі, вдома», «Розробити міні-проект «Посаджу у школі квіти – хай вона живе і квітне».

Предмет «Уроки для сталого розвитку» покликаний допомогти учням не тільки уявляти бажане майбутнє, а й активно його наближати. Бажання й надалі піклуватися про довкілля виникає на підставі інформації про значення власних дій та оцінки результатів. Поєднання скрам-технології з освітою для сталого розвитку викликає кумулятивний ефект та дає позитивний результат і може бути рекомендований для використання в освітньому процесі при викладанні різних навчальних предметів та проведенні занять гуртків у закладах освіти.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності: Наук. видання. – К.: Либідь. – 2006. – 272 с.
2. Бех. І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посіб. / І.Д. Бех. – К.: Академвидав. – 2012. – 256 с.
3. Пометун О.І., Уроки для сталого розвитку. Посібник для класних керівників 5–7 класів загальноосвітніх навчальних закладів/ [О.І. Пометун, І.М. Сущенко] –Д.: Дніпропетровськ «Ліра», 2015. – 192с.
4. Стратегія сталого розвитку України: завдання освіти щодо її реалізації: матеріали III Всеукраїнського форуму «Освіта для збалансованого розвитку» (Київ, 12–13 квітня 2017 р.). – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2017.– 183 с.
5. Сазерленд Джефф. SCRUM (Навчись робити вдвічі більше за менший час) / Інноваційний метод управління проектами в житті та бізнесі/ пер. з англ. Я.Лебеденка –Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016.– 279 с.
6. Школа друзів планети. Навчальний посібник для учнів/ [О.І. Пометун, А.Д. Цимбалару, О.В. Онопрієнко І.В. Андрусенко.]– К.-Дніпропетровськ «Ліра», 2014.-123 с.
7. Школа друзів планети. Методичний посібник для вчителя з курсу за вибором для 1–2 класів [О.І. Пометун, А.Д. Цимбалару, О.В. Онопрієнко, І.В. Андрусенко] –К.-Дніпропетровськ «Ліра», 2014.-139 с.
8. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО –2007.-205 с.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Агріанов Віктор Леонідович,

методист вищої категорії

Національного еколого-натуралістичного центру

Заслужений вчитель України

Анотація: стаття присвячена організації експериментальної роботи здобувачів освіти в умовах закладів позашкільної освіти. Висвітлено історичні аспекти проблеми, а також сучасні інноваційні тенденції щодо підготовки майбутньої інтелектуальної еліти України.

Ключові слова: етапи навчальної науково-пошукової роботи, дослідження, гіпотеза, експеримент, індукція, дедукція.

Один із найвідоміших фахівців у галузі дослідницького навчання американський філософ і педагог Джон Дьюї описуючи «повний акт мислення», виділяв п'ять його етапів, або «сходинок»:

1. Відчуття наявності проблеми.
 2. Виявлення та чітке визначення проблеми.
 3. Висування можливого задуму вирішення проблеми (формулювання гіпотези).
 4. Формулювання висновків, що випливають із запропонованого рішення (логічна перевірка гіпотези);
 5. Подальші спостереження та експерименти, що дозволяють прийняти чи відкинути гіпотезу.
- Дана концепція отримала подальший розвиток у працях відомого англійського педагога Ентоні Фентона (послідовника Джона Дьюї), який виділив сім етапів у науковому дослідженні:
1. Усвідомлення проблеми на основі спостереження певних предметів, явищ, подій або процесів.
 2. Формулювання гіпотез, пов'язаних із вирішенням цих проблем, постановка питань аналітичного характеру, а також попередньої підготовки до експериментальної перевірки висунутих гіпотез.
 3. Встановлення логічних наслідків із цих гіпотез.
 4. Вирішення питання про те, які дані будуть необхідні для перевірки сформульованої

гіпотези, а також проведення відбору джерел необхідної інформації.

5. Аналіз, інтерпретація та оцінка даних з точки зору їх відповідності проблемі.

6. Оцінка істинності гіпотез у світлі зібраних даних.

7. Доповідь про результати проведеного дослідження.

Основне завдання методики дослідницького навчання полягає у «моделюванні природного процесу відкриття». І так само, як повний акт циклу продуктивного мислення передбачає формулювання проблеми, пошук рішення, його знаходження та обґрунтування, творче навчання має ґрунтуватися на індуктивних та дедуктивних методах проведення самостійного дослідження.

Не важко помітити, що процес дослідницького пошуку вченого та етапність навчального дослідження учня в основних своїх рисах дуже схожі. Навчальне дослідження учня, як і дослідження, яке проводиться дорослим дослідником, включає такі елементи:

- виділення та постановку проблеми (вибір теми дослідження);
- генерування гіпотез;
- пошук можливих варіантів вирішення проблеми;
- збирання матеріалу;
- аналіз та узагальнення отриманих даних;
- підготовку та захист підсумкового творчого продукту.

Говорячи про результат, на всіх етапах цієї роботи ми повинні чітко усвідомлювати, що основним очікуваним результатом є розвиток творчих здібностей, набуття учнем нових знань, умінь, навичок дослідницької діяльності. В даному випадку ми маємо справу не з одним результатом, а принаймні з двома. Перший результат – суто педагогічний. Другий — це матеріальний продукт, що

створює вихованець, – макет, проект, звіт тощо.

Педагогічний результат – це, насамперед, безцінний у виховному відношенні досвід самостійної творчої дослідницької роботи, нові знання та вміння, цілий спектр психологічних новоутворень, що відрізняють справжнього творця від простого виконавця.

Для досягнення цього результату застосовують таку послідовність:

1. Актуалізація проблеми: визначити проблему і напрям майбутнього дослідження.

2. Інкубаційний період: визначити тему дослідження, сформулювати ключові питання.

3. Формулювання гіпотези (в тому числі, повинні бути висловлені й мало реальні, «провокаційні» ідеї).

4. Виявлення і систематизація підходів до вирішення проблеми.

5. Розробка методики проведення дослідження.

6. Збір і обробка інформації.

7. Аналіз і узагальнення отриманих матеріалів (структурувати матеріал, використовуючи логічні правила та прийоми).

8. Підготовка звіту про завершене дослідження.

9. Публічна доповідь щодо результатів дослідження.

10. Обговорення підсумків заведеної роботи (рефлексія).

Біологічний експеримент вимагає тривалого часу, тому на заняттях його повністю не проводять, а демонструють лише методику постановки експерименту та його результати. Наприклад, в галузі загальної біології ставлять тривалі дослідження із з'ясування впливів різних екологічних чинників на організми, результатів схрещування тварин і рослин тощо.

Найбільш різноманітними є експерименти на навчально-дослідній ділянці. Перед учнями ставлять завдання, які вирішуються шляхом порівняння результатів експерименту та контролю. Проведення досліджень привчає учнів до дисципліни мислення, культури наукової творчості, достовірності результатів, академічної чесності.

Експериментально-дослідницька робота учня може будуватися дедуктивно, коли відоме становище підтверджується фактами, або індуктивно, коли на основі конкретних фактів робиться висновок.

Визначення рослин чи тварин зазвичай будується дедуктивно, експеримент – майже завжди індуктивно; роботи з визначення та спостереження з наступною реєстрацією можуть бути одночасно індуктивними та дедуктивними.

До операційних дослідницьких умінь старшокласників належать:

– вміння користуватися каталогами, довідково-бібліографічною літературою, інтернет-ресурсами;

– вміння конспектувати, виділяти головне, готувати тези;

– вміння використовувати емпіричні методи наукового дослідження: спостереження, бесіду, інтерв'ювання, тестування, анкетування, а також навички статистичної обробки отриманих даних.

Тактичні дослідницькі вміння старшокласників включають:

– здатність до швидкої орієнтації при пошуку нової інформації;

– визначення найбільш ефективних методів збору та обробки інформації;

– вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, формулювати проблему, визначати об'єкт і предмет дослідження;

– виділяти мету та завдання дослідження, висувати гіпотезу та проводити експеримент;

– вміння планувати дослідницько-експериментальну роботу;

– вміння використовувати теоретичні методи наукового пізнання: аналіз та синтез, класифікацію та узагальнення, абстрагування та конкретизацію, порівняння, індуктивні та дедуктивні висновки, аналогію, моделювання, екстраполяцію.

Стратегічні дослідницькі вміння старшокласників складають:

– вміння орієнтуватися у всій системі процесу розв'язання прикладної наукової проблеми;

– здатність бачити місце даної проблеми у структурі відповідної галузі знання;

– здатність визначити філософські та світоглядні передумови, ціннісні установки, відповідність пануючій науковій парадигмі.

Висновки:

1. Методологічним підґрунтям процесу формування дослідницьких умінь старшокласників є особистісно-діяльнісний підхід.

2. Навчально-дослідницька діяльність є основою формування дослідницьких умінь і навичок старшокласників.

3. Основними принципами навчально-дослідницької діяльності є ієрархічність, самоорганізація, поєднання індивідуальної та групової співпраці, продуктивність, академічна добросовісність.

4. У структурі дослідницьких умінь за рівнем організації діяльності виділяють операційні, тактичні та стратегічні дослідницькі вміння.

5. Однією з форм інституалізації процесу формування дослідницьких умінь старшокласників є наукове суспільство учнів, організоване за моделлю наукової школи в єдності науково-дослідницького та проектно-дослідницького аспектів.

6. Основними засобами формування умінь є вправи. Операційні дослідницькі вміння старшокласників формуються за допомогою підготовчих, вступних, пробних та

тренувальних вправ; тактичні вміння формуються на основі креативних вправ.

7. Умови для формування стратегічних дослідницьких умінь старшокласників створюються під час проведення самостійних навчальних наукових досліджень.

Використана література:

1. Буджак Т. Метод проектів як педагогічна технологія. Біологія і хімія у школі. – 2001 рік – №1.

2. Організація дослідницької роботи учнів в позаурочний час : вид. Група «Основа», 2008.

3. Шейко В., Кушнарєнко Н. Організація та методика науково-дослідної діяльності : підручник 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання-Прес, 2004. 307 с.

4. Задорожний К. Активні форми та методи навчання біології — : Вид. група «Основа», 2008. —123, [5] с. — (Бібліотека журналу. «Біологія»; Вип.12).

УДК: 374.09 (07)

НЕФОРМАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА В КРАЇНАХ СКАНДИНАВІЇ

В.В. Мачуський,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут проблем виховання НАПН України,
провідний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти
vvm_mail@ukr.net*

І.М. Колодько,

*кандидат педагогічних наук,
Національне агентство кваліфікацій, фахівець першої категорії
ino4ka_sumy@ukr.net*

Анотація. У статті досліджено форми і методи екологічного навчання та виховання учнів, зроблено висновок, що в основному у неформальній освіті Скандинавських країн використовуються групові форми навчання і виховання. Завдання неформальної екологічної освіти довести до свідомості кожного учня необхідність сталого розвитку, вирішення екологічних проблем навколишнього середовища за допомогою методів формування суспільної свідомості та методів стимулювання морально доцільної та соціально значущої поведінки і діяльності. Розроблено рекомендації щодо можливості

використання досвіду Скандинавських країн в освітньому процесі позашкільних освітніх закладів України.

Ключові слова: екологічне виховання, сталий розвиток, позашкільна освіта, заклад позашкільної освіти, неформальна екологічна освіта Скандинавських країн.

Неформальна освіта згідно з Міжнародним стандартом класифікації освіти, розробленим ЮНЕСКО визначається як будь-яка організована систематична освітня діяльність, що проводиться поза межами формальної системи для забезпечення окремих підгруп населення обраними видами навчання.

Водночас програми неформальної освіти можуть мати різну тривалість і надавати або не надавати сертифікат після завершення навчання [7].

Неформальна освіта в основному відбувається за межами формальної освітньої системи та є добровільною. Вона охоплює широкий спектр навчальних напрямів, таких як: молодіжна робота, молодіжні клуби, спортивні асоціації, волонтерські служби, професійні види діяльності та багато інших видів діяльності, які організують досвід навчання. Неформальна освіта має менш структурований навчальний план та менші повноваження у видачі офіційних документів про закінчення навчання, що зумовлює її слабку соціальну та фінансову позицію [8].

У вирішенні проблеми екологічного виховання майбутніх поколінь у позашкільній діяльності, Україна має спиратися на досвід провідних європейських країн, які на своєму шляху до побудови розвинених держав зіткнулися зі схожими проблемами екології та суспільства. Особливу увагу привертають Скандинавські країни, які вирізняються високим економічним, культурним і екологічним розвитком.

Отже, проблема екологічного виховання в учнів у неформальній освіті Скандинавських країн є доволі важливою як в теоретичному, так і практичному плані.

Метою статті є здійснення аналізу організаційно-методичних особливостей екологічного виховання у неформальній освіті Скандинавських країн та на основі порівняльного аналізу розробити рекомендації щодо можливості впровадження окремих прогресивних елементів зарубіжного досвіду в позашкільну освіту України.

Результати дослідження. Активний розвиток екологічного виховання у Скандинавських країнах розпочався з утворенням Кооперації діяльності з питань культури. Основою освітньої роботи у галузі навколишнього середовища став норвезький проект, у якому визначена мета екологічної освіти: учні мають поважати і цінувати життя в усіх його проявах; розуміти залежність людини від навколишнього середовища і природних ресурсів; мати чітку уяву про проблеми природи сьогодні; знати права і обов'язки кожного громадянина і всього суспільства загалом відносно навколишнього середовища; набувати знань, умінь, навичок,

щоб робити свій внесок у вирішення нагальних проблем охорони природи.

Оскільки Норвегія була першою із Скандинавських країн, де була започаткована педагогіка Friluftsliv, вони першими визначили етимологію поняття «Friluftsliv». Згідно з офіційним визначенням норвезьким урядом, поняття «Friluftsliv» означає бути реально активним на природі, з метою набуття відповідного життєвого досвіду.

У Норвегії і Фінляндії велика увага звертається на екологічне виховання дітей молодшого шкільного віку. Наприклад, у Норвегії більшу частину часу відводять для спостережень за явищами природи у різні пори року як на природі, так і в приміщенні, а також для проведення одноденних екскурсій. Педагоги проходять спеціальну підготовку, вивчають екологію, навколишнє природне середовище і ресурси. Під час польових занять вихованці здобувають знання про фотосинтез, взаємозв'язки між рослинами і тваринами, енергію, харчові ланцюги, кругообіг речовин у природі і роль людини в навколишньому середовищі.

Відкрита система общинної школи дає змогу забезпечити співпрацю школярів і дорослих у вирішенні актуальних проблем місцевої общини. Ця система успішно застосовується у неформальній екологічній діяльності Скандинавських країн. Так сучасна норвезька школа Брічхелл стала центром вирішення актуальних екологічних проблем. Мешканці общини збирають різні види відходів (пластикові відходи, старі прилади та інструменти). Ця община є ініціатором боротьби з фосфатними пральними порошками, які забруднюють навколишнє середовище.

У Фінляндії систематичну освіту з питань навколишнього середовища діти здобувають у спеціальних центрах, на одноденних заняттях. Програма таких занять передбачає вивчення предметів і явищ навколишнього середовища, зокрема: відомості про рослини, тварин, людей, кругообіг води у природі, зміни пір року, охорону довкілля. Вихователі використовують різні методи навчання, проводять екскурсії на природу, застосовують ділові та імітаційні ігри, заохочують творчу ініціативу дітей [3].

У Фінляндії діють школи природи, які можуть бути як складовою формального навчання на всіх рівнях від дитячого садка до університету та як заклади неформальної

освіти. Діяльність закладу освіти не обмежена місцем розташування і може організуватися громадськими організаціями, муніципальною владою або приватним сектором у «школах природи» або в «школах довкілля». Про це йдеться у нових національних критеріях для шкіл природи та дозвілля, прийнятих на засіданні Спілки шкіл природи та довкілля у березні 2008 року. Проте, школи природи зазвичай охоплюють дітей лише початкової та середньої ланки освіти. Фінські школи природи не мають постійного контингенту учнів. До занять залучаються учні з сусідніх шкіл. Фінансуються школи природи місцевою владою, як і початкові та середні школи. Головна мета навчання в таких школах зосереджена на знаннях про природу, практичній діяльності на природі, та здобуття навичок навчання. Учні є активними суб'єктами процесу навчання, поєднаного з практичною діяльністю [5].

У екологічному вихованні учнів беруть участь різні громадські організації. Це виявляється у плануванні короткострокових екологічних курсів, проєктів, спеціальних тематичних днів, змагань і таборів. Вони можуть проводитися як у навчальний час, так і позанавчальний. Наприклад, Ліга природи є відповідальною за неформальні екологічні клуби, Фінська асоціація з Рекреаційного спорту організує серії природних стежок для дошкільнят, учнів початкової та середньої школи [6].

Швеція є однією з тих країн, які почали впроваджувати екологічну реформу та систему заходів проти таких важливих екологічних проблем, як: викид вуглецю в повітря та ядерна зброя. Шведська історія, культура та суспільство взагалі були просякнуті екологічними проблемами країни. І їй вдалося подолати екологічну кризу та виховати екологічно-свідоме суспільство, яке відповідає не тільки за себе і за свої вчинки, а і за навколишнє середовище.

Швеція за роки свого розвитку як незалежна європейська держава здобула значний досвід в сфері неформальної екологічної освіти. Сталий розвиток суспільства, взаємозв'язок людини та навколишнього середовища, а також їх існування є важливою складовою освіти Швеції, як формальної так і неформальної. В кожному навчальному предметі провідним завданням є сталий, екологічно-збалансований

розвиток суспільства, який нерозривно пов'язаний з усіма напрямками освітнього процесу.

В шведській освітній системі окремо виділяється позашкільна освіта дітей, яка включає дошкільне навчання та догляд за дітьми після школи або під час канікул. Догляд за дітьми після школи або під час канікул організовується дозвіллевими центрами та дозвіллевими центрами на природі для дітей до 12 років.

Недержавний рівень передбачає безпосередню участь недержавних організацій у формуванні екологічної діяльності учнів середнього ступеня навчання. Серед них необхідно відмітити: педагогіка Friluftsliv, організація скаутів, Лісові школи та Школи природи, проєкт SPRING, організація «Природа та молодь Швеції», «Залишимо Швецію чистою» тощо.

Сповідування стратегії сталого розвитку держави в Швеції накладає помітний відбиток і на освітню систему Швеції. Це зумовлює впровадження теорії сталого розвитку в методи навчання та виховання. Серед найпоширеніших методів, які використовуються з метою екологічного виховання учнів, можна виділити: активні методи навчання, гра, вулик, мозковий штурм, метод проєктів, дискусія, зміна складу груп, навчання на основі розв'язання проблем та ін.

Організацію Грінпіс Нордік було створено як регіональний офіс Скандинавських країн. Основне її завданням полягає в сприянні екологічному розвитку та привертає увагу людей та влади до збереження природи. Головною відмінністю організації є те, що фінансування вона отримує переважно із пожертв людей, небайдужих до збереження природи. Грінпіс не приймає фінансування бізнесу, влади та політичних партій. Грінпіс Нордік залучає до своїх лав усіх тих, хто прагне зробити екологічно чистим середовище. У своїй роботі організація застосовує індивідуальні та групові форми роботи, оскільки саме вони сприяють розвитку громадської самосвідомості та реалізують різноманітні функції виховної екологічної діяльності, а саме: відбувається передача досвіду від організаторів до учасників, накопичення позитивного екологічного досвіду учасниками, обмін накопиченим досвідом і його закріплення у вигляді позитивних природоохоронних традицій.

У різних Скандинавських країнах існують і відмінності у організації неформальної освіти. Так, у деяких країнах неформальна освіта організовується та фінансується Міністерством освіти, в інших випадках схожі організації перебувають у сфері управління муніципалітетів. У деяких країнах (Нідерланди, Швеція, Данія) законом устанавлюються рівні права для формальної та неформальної освіти, що на практиці не завжди означає рівні фінансові можливості, але в усіх, без винятку, країнах існує думка, що неформальна освіта є обов'язковою ланкою між школою і реальним життям.

Розвиток неформальної освіти є одним із основних пріоритетів для Скандинавських країн. Поняття «неформальна освіта» означає освітній процес, організований поза межами формальної освіти і призначений для задоволення пізнавальних потреб певної групи людей. Неформальна освіта здобувається з власної ініціативи і може бути організована різними інститутами. Важливу роль в організації неформальної освіти відіграють неурядові громадські організації, що працюють з молоддю [4].

Витоками неформальної освіти в Скандинавських країнах вважаються ідеї датського філософа Грундвіга, ключовими з яких є освіта для життя, рівноправний та збалансований діалог учасників освіти, віра в мудрість та обдарованість кожної людини. Саме ці ідеї покладені в основу концепції фолкбілднінгу, що реалізує концепцію освіти впродовж життя. В шведській науково-педагогічній літературі фолкбілднінг визначається як система децентралізованого навчання, яке проводиться на добровільних засадах різними недержавними організаціями та безпосередньо самими учасниками навчання і спрямована на розвиток демократичного суспільства через неперервне навчання кожної особистості [9].

Дослідниця освітньої системи Скандинавських країн О. Огієнко характеризує скандинавську освіту як спрямовану на задоволення соціальних, екологічних та особистісних потреб [2].

Ми переконалися у вагомому впливі неформальної освіти на екологічне виховання учнів у Скандинавських країнах. Досвід Скандинавських країн доводить, що ці країни мають багато спільних і відмінних рис

у екологічному вихованні учнів. Спільною ознакою в організації неформальної екологічної діяльності цих країн є розуміння необхідності співпраці у галузі неформальної екологічної освіти між державою, приватним сектором і громадянським суспільством.

Висновки. За результатами дослідження зроблені висновки про те, що досвід екологічного виховання у неформальній освіті Скандинавських країн може бути впроваджений у практику роботи позашкільної освіти України.

На державному рівні доцільно:

- розробити і впровадити державну програму розвитку позашкільної екологічної освіти;

- переорієнтувати зміст, форми та методи екологічного виховання з огляду на використання базових екологічних знань, визначення екологічних цінностей та формування умінь застосувати дані знання у екологічній діяльності;

- модернізація та покращення якості позашкільної освіти з метою підвищення інтересу й рівня залученості вихованців до виконання творчих та пошуково-дослідницьких завдань екологічного характеру;

- вдосконалити підготовку педагогічних працівників закладів позашкільної освіти України з урахуванням досвіду Скандинавських країн, зокрема, щодо використання інноваційних форм та методів екологічного виховання;

- на регулярній основі залучити громадські екологічні організації до співпраці із закладами позашкільної освіти.

На інституційному рівні:

- розширити повноваження закладів позашкільної освіти та збільшити кількість годин для занять з формування у підлітків готовності до екологічної діяльності;

- переорієнтувати проведення занять з площини пізнавальної у практично-діяльнішу шляхом залучення підлітків до вирішення екологічних ситуацій та до виконання проєктів;

- урізноманітнити форми та методи екологічного виховання;

- розширити міжпредметні зв'язки, упроваджувати в освітній процес комплексні програми й інтегровані курси, поєднуючи знання з природничих наук із практичною екологічною діяльністю та творчим самовираженням учнів;

– залучити батьків до активної співпраці із закладами позашкільної освіти й передбачити для них консультації з питань екологічного виховання;

– запровадити на регулярній основі навчальну практику на пришкольній ділянці, парку чи лісі з метою ознайомлення підлітків з екологічною ситуацією на місцевості, підвищення мотивації до усунення екологічних проблем.

На індивідуальному рівні доцільно:

– брати активну участь у житті громади, що допоможе бути в курсі екологічної ситуації в регіоні та набуту умінь та навичок вирішення екологічних проблем;

– складати план екологічно корисних дій та проводити постійний моніторинг власних досягнень у екологічній діяльності, спрямованих на поліпшення екологічної ситуації в країні.

Список використаних джерел

1. Модернізація організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти : методичний посібник / [А. Е. Бойко, В. В. Вербицький, А. В. Корнієнко, О.В. Литовченко; за ред. В. В. Мачуського]. – Київ, 2020. –164 с.

2. Огієнко О.І. Навчальний гурток як форма неформальної освіти дорослих у Швеції / Огієнко О.І. // Альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія XXI

століття: матеріали 6-ї міжнар. наук.-теорет. конф., м. Київ, 8–9 червня 2007. – К., 2007. – Кн. 2. – С. 377–381.

3. Швед М. Тенденції розвитку зарубіжної екологічної освіти // Вісник Львівського університету: серія педагогічна. – 2003. – Вип. 17. – с. 167–174.(С. 172– 173).

4. Colley Н., Hodkins Р., Malcom J. Informality and formality in learning // Lifelong Learning Institute University of Leeds. – р. 15–23.

5. Environmental Education in Finland – A Case Study of Environmental Education in Nature Schools / Eila Jeronen, Juha Jeronen, Hanna Raustia // International Journal of Environmental & Science Education. – 2009. – Vol. 4, No. 1. – р. 1–23 (р. 4)

6. Informal country report. Czech Republic. Retrieved from www.unece.org

7. International standard classification of education, ISCED 1997// http://www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced_1997.htm

8. Manuela du Bois-Reymond Study on the links between formal and non-formal education. – Directorate of Youth & Sport. – Strasburg, March 2003, p. 32.

9. Popular Education (Folkbildning) from an International Perspective. Retrieved from: <http://www.populareducation.co.za>

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ЗАЛУЧЕННЯ ДО УЧАСТІ В ОБЛАСНИХ МАСОВИХ ЗАХОДАХ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ

Ярошенко О.І.

методист Комунального закладу
«Харківський обласний Палац
дитячої та юнацької творчості»

Ідеї концепції Нової української школи спрямовані на кардинальну зміну всієї нашої освітньої політики, такої, що передбачає формування людини високої культури, у якої гармонійно поєднується глибокий розум з істинною духовністю. Чесність, совість, справедливість, безкорисливе піклування, патріотизм стають знаком розвиненої особистості [1].

Система позашкільної освіти України перебуває на важливому етапі розвитку, переходу до якіснішого стану [2].

Реформування змісту позашкільної освіти посилюється тим, що ця система визначально орієнтована на вільний вибір особистістю видів і форм діяльності, формування її особистих уявлень про соціокультурне і соціоприродне середовище, розвиток пізнавальної мотивації і творчих якостей [2].

Заклади позашкільної освіти вирішують важливі завдання освітньої і соціальної політики щодо самореалізації дитини в суспільстві, формуванні її як громадянина і патріота, професійного самовизначення та допрофесійної підготовки, профілактики негативної поведінки в дитячому й молодіжному середовищі [2].

Трансформаційні зміни сучасного суспільства ставлять перед освітньою

системою нові завдання щодо змісту й форм позашкільної освіти. Відповідно вимагає вдосконалення зміст позашкільної освіти, його регламентація та обґрунтування на сучасних наукових засадах [3].

Аналіз досвіду роботи закладів позашкільної освіти показує, що для виховання в підлітків національних цінностей важливе значення має правильна організація освітньої роботи [3].

Одним із пріоритетних завдань позашкільної освіти є гармонійний розвиток особистості здобувача/здобувачки освіти, формування екологічної свідомості й природоохоронної поведінки; розвиток критичного мислення, медіаграмотності;

виховання освічених, соціально компетентних громадян, які поділяють демократичні цінності, відповідально ставляться до своєї громади, рідного краю, країни, дбають про власне здоров'я, безпеку і добробут, готові розвивати та примножувати природний, економічний і культурний потенціал України [4].

Роль і значення позашкільної освіти у всебічному розвитку особистості посилюються тим, що вона сприяє вихованню не лише духовності й моральності, задоволенню різнобічних інтересів, а й стимулює розвиток творчої обдарованості й індивідуальності, залучає дитину до загальнолюдської культури [3].

Лише розвинена особистість стає повноцінним громадянином своєї країни і сприяє найбільш ефективному поступу суспільства. Тому орієнтація на потреби кожної конкретної дитини має стати основною складовою ідеології сучасної школи.

Позашкільна освіта історично базується на традиціях виховання особистості та є сприятливим соціокультурним середовищем для розвитку громадянської і миротворчої освіти шляхом проведення різнопланової виховної роботи [3].

Виховний процес повинен бути невід'ємною складовою всього освітнього процесу та орієнтуватися на духовні цінності Українського народу.

Ефективність виховання молоді в закладах позашкільної освіти обумовлена багатством змісту, форм і методів виховної діяльності в гуртках і творчих об'єднаннях [3].

Із сивої давнини, у всі часи людську душу формувала та лікувала рідна природа, до якої хочеться плинути за будь-яких життєвих обставин.

Природа є потужним фактором виховання поваги й любові до своєї Батьківщини, могутнім засобом виховання в дітей ціннісних ставлень, моральних якостей, насамперед національної свідомості.

Спілкування з природою завжди вважалося засобом не тільки екологічного, але й громадянського виховання.

Берегти, примножувати природні багатства рідного краю – не проста і нелегка справа, багато чого треба знати й уміти. Залученню дітей та учнівської молоді до активної участі в конкретних практичних заходах із охорони довкілля, у природоохоронних виставках, конкурсах, зльотах, фестивалях значною мірою сприяє співпраця Комунального закладу «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості» з Харківським національним університетом міського господарства імені О.М. Бекетова, Харківським національним університетом імені В.Н. Каразіна, Ботанічним садом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Українським науково-дослідним інститутом рослинництва імені В.Я. Юр'єва, Українським науково-дослідним інститутом екологічних проблем, Харківським національним педагогічним університетом імені Г.С. Сковороди, Українським ордена «Знак Пошани» науково-дослідним інститутом лісового господарства та агролісомеліорації імені Г.М. Висоцького, Харківським обласним управлінням лісового та мисливського господарства, Харківським обласним товариством лісівників України, багатьма громадськими екологічними організаціями.

У багатьох екологічних акціях, оглядах, операціях беруть участь юні природоохоронці Харківщини: «Турбота молоді тобі, Україно!», «Зелена естафета», «Годівничка», «Птах року», «До чистих джерел», «Ліси для нащадків», «Гуманне ставлення до тварин», «Дослідницький марафон», «Галерея кімнатних рослин», «Парад квітів біля школи», «День Довкілля» та в інших. Незважаючи на воєнну агресію, стресові ситуації, постійні обстріли, юні натуралісти продовжують займатися практичними природоохоронними справами, експериментально-дослідницькою роботою, допомагають пораненим тваринам, зберігають колекції кімнатних рослин, вирощують овочі та фрукти на присадибних ділянках, щоб передати їх славетним воїнам ЗСУ.

Усе це свідчить про незламність духу українського народу, і що важливо, наявність високих моральних якостей, сформованих соціальних і громадянських компетентностей підростаючого покоління.

Громадське бачення світу – це основа моральності, як наголошував Василь Сухомлинський і прагнув, щоб вихованці розуміли, що таке добро і зло, справедливість і несправедливість, ненависть до соціального зла, безчестя, несправедливості. Педагог вважав, що «...без усвідомлення величної ідеї Батьківщини, людина не зможе відчутти гарячої потреби щось добре зробити для рідного села, або рідного міста».

Людина народжується для того, щоб лишити добрий слід на цій Землі. Такі добрі сліди у вигляді нових лісів створюють члени учнівських лісництв.

Робота в шкільних лісництвах сприяє формуванню соціальних і громадянських компетентностей, активності щодо збереження довкілля, виявленню патріотичних почуттів до України, любові до малої батьківщини та до природи; дотримуватися загальновизнаних моральних принципів і цінностей; бути готовими відстоювати ці принципи та цінності.

Учнівські лісництва – ефективна школа професійної орієнтації та допрофесійної підготовки, формування інтелектуального потенціалу особистості, розкриття здібностей і талантів кожної дитини, виховання високоморальної особистості, формування громадянина, здатного до свідомого суспільного вибору.

Координаційним центром організації роботи учнівських лісництв закладів загальної середньої та позашкільної освіти Харківської області є Комунальний заклад «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості» й державні підприємства лісового господарства Харківського обласного управління лісового та мисливського господарства.

Юні лісівники – активні учасники обласних етапів всеукраїнських еколого-натуралістичних заходів: «Замість ялинки – новорічний букет», «Годівничка», «Весна прийшла», «День зустрічі птахів», «Юннатівський зеленбуд», «Первоцвіт», «Біощит», «Посади своє дерево», «Історичні та знамениті дерева України»; заходів до Дня довкілля, Дня Землі, Дня охорони навколишнього природного середовища.

З метою активізації роботи учнівських лісництв і профорієнтації учнівської молоді щороку (починаючи з 1998 року) спільно з Харківським обласним управлінням лісового та мисливського господарства проводиться

обласний зліт учнівських лісництв. Юні лісівники демонструють свої знання, уміння і навички в галузі лісівництва, обмінюються досвідом роботи, знайомляться з лісівничими професіями та династіями лісівників.

У 2022 році у зв'язку з російською агресією, замінуванням і знищенням лісів багато учнівських лісництв припинили практичну діяльність на територіях державних лісогосподарських підприємств Харківської області.

Члени Утківського учнівського лісництва Комунального закладу «Утківський лицей» Мереф'янської міської ради Харківської області, попри воєнні дії на території України та неможливість працювати в лісі, протягом 2022 року зробили багато добрих справ і досягли значних результатів у своїй діяльності: призові місця в регіональному конкурсі «Healthyїжа»; Всеукраїнському онлайн конкурсі «Будь природі другом»; посіли II місце в обласному етапі Всеукраїнського конкурсу «Земля – наш спільний дім»; провели: посвяту здобувачів освіти до лав «Юних лісівників»; тиждень сталої енергії; День енергоефективності; стали фіналістами Міжрегіональних геолого-краєзнавчих змагань «Юний геолог»; створили просвітницький ролик до Дня Вторинної переробки; зібрали і передали в ДП «Жовтневий лісгосп» 15 кг жолудів, долучилися до Всеукраїнського благодійного проекту Flowers4school.

Екологічні агітбригади – ще один важливий напрямок природоохоронної діяльності та громадянського виховання, який формує в молодого покоління потребу берегти рідну землю, ліси, воду, повітря, флору і фауну. І головне тут не так вдалий агітаційно-пропагандистський виступ, як конкретні справи з охорони довкілля свого району, громади, міста, села, співпраця з державними та громадськими природоохоронними організаціями. У 2000 році Комунальним закладом «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості» було започатковано обласний етап Всеукраїнського конкурсу «Земля – наш спільний дім». Учнівський колектив екологічної просвіти «Квітень» Красноградського лицейу № 5 Красноградської міської ради Харківської області добре відомий не тільки в області як переможець обласного етапу, але й на Всеукраїнському рівні декілька років поспіль посідає почесне I місце.

Формуванню соціальних і громадянських компетентностей, залученню дітей до актуальних, корисних і практичних занять виховної спрямованості сприяє обласний етап Всеукраїнського юнацького фестивалю «В об'єктиві натураліста», обласний етап Всеукраїнського конкурсу робіт юних фотоаматорів «Моя країна – Україна», обласний етап Всеукраїнського конкурсу з квітництва та ландшафтного дизайну «Квітуча Україна», Всеукраїнська акція «Фотозона. Фауна моєї Батьківщини», Всеукраїнський конкурс із флористики та фітодизайну «Національний код українця».

Як підсумок зазначимо, що залучення учнів до участі в обласних і всеукраїнських заходах еколого-натуралістичного напрямку сприяє вихованню в учнів загальнолюдських цінностей, зокрема морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність).

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

2. Впровадження сучасного змісту позашкільної освіти: підготовка педагогів: методичні рекомендації / [В.В. Вербицький, А.В. Корнієнко,

В.В. Мачуський]. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. – 144 с.

3. Зміст і технології позашкільної освіти для вихованців підліткового віку: методичні рекомендації / [А.В. Корнієнко]. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. – 112 с.

4. Модельна навчальна програма «Культура добросусідства. 5–6 класи»

для закладів загальної середньої освіти (автори: М.А. Араджионі, О.Г. Козорог, Н.К. Лебідь, В.І. Потапова, І.К. Унгурян), «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795), URL: [https://idcir.com.ua/kultura-dobrosusidstva/metodichna-pidtrimka/metodichna-pidtrimka-uchiteliv-pilotnix-shkil-nush-\(5-klasi\).html](https://idcir.com.ua/kultura-dobrosusidstva/metodichna-pidtrimka/metodichna-pidtrimka-uchiteliv-pilotnix-shkil-nush-(5-klasi).html)

ПОЗАШКІЛЛЯ, ЯК ПРОСТІР ДЛЯ ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ STEM-ОСВІТИ

*Шубіна Олена Павлівна,**Житомирський міський центр науково-технічної творчості учнівської молоді,
заступник директора з навчально-виховної роботи*

Анотація: матеріали статті окреслюють потенціал системи позашкільної освіти України з питання впровадження ідей STEM-освіти. У публікації представлено розгорнутий аналіз різних факторів, притаманних закладам позашкільної освіти, які сприяють формуванню компетентностей, що є базовими для STEM. Окрема увага приділена взаємозв'язку між різними напрямками позашкільної освіти та розвитку креативності дітей під час навчання в гуртках та творчих об'єднаннях.

Ключові слова: STEM-освіта, позашкільля, інновації в освіті, креативність, прогрес, мультидисциплінарність, розвиток дитини, хоббі.

Наша країна зараз активно впроваджує реформування в освіті, відповідно до якого, одним із найважливіших завдань Нової Української школи є винайдення шляхів удосконалення природничо-математичної освіти, а також виховання інноватора як вчителя так і учня. Ці засади гармонійно входять в систему організації STEM-освіти, створюючи основу для успішної самореалізації особистості і як фахівця, і як громадянина. Нагадаємо, що актуальність STEM-освіти була сформована через істотну різницю між системою освіти та сучасним ринком праці. Розділяємо думку науковців, стосовно факту, що розвиток науки і технологій у найближчій перспективі буде головним джерелом загального прогресу людства [2, с. 6]. Зокрема, відповідно до різних експертних оцінок у найближчому десятиріччі варто очікувати імплементацію глобальних освітніх та дослідницьких мереж у світову економіку [3, с. 17].

Більш того, особистості, які здатні вийти за межі набутих навичок і мислити нестандартно, креативно можуть винаходити щось абсолютно нове в багатьох інших областях життєдіяльності людини [1, с. 124].

Аналізуючи означення STEM-освіти, можемо зазначити, що воно має чимало різних варіацій. Базове визначення даного поняття виходить із акроніма STEM (від англ. Science – природничі науки, Technology – технології, Engineering – інжиніринг, проектування, дизайн, Mathematics – математика) визначає характерні риси відповідної дидактики, сутність якої полягає в поєднанні міждисциплінарних практико орієнтованих підходів до вивчення як окремих дисциплін (онтологій), так і сучасних методів і засобів наукового і техніко-технологічного дослідження.

Цей напрям в освіті досить швидко набув розвитку і прийняв різні форми трансформації. Зокрема, з'явився новий суміжний напрям STEAM (від англ. All / Arts – всі решта (мистецькі, гуманітарні та соціальні науки) – інноваційний підхід до навчання, який є вищим рівнем розвитку STEM, доповнюючи його шляхом залучення до вирішення практичних завдань гуманітарних, творчих, мистецьких та інших дисциплін навчального плану. Надалі, поняття набувало ще більшого розширення та трансформації у залежності від того, який компонент додавався і виходив на головну позицію.

Таким чином, ми можемо підкреслити STEM, як поєднання декількох дисциплін із різним ступенем їх практичного застосування.

З огляду на особливості організації освітнього процесу закладів позашкільної освіти, на нашу думку, вони мають найбільший потенціал для впровадження ідей STEM-освіти.

Це стосується багатьох факторів, по-перше, організація освітнього процесу надає керівнику гуртка можливість обирати програму, за якою він буде працювати з вихованцями. У цьому випадку, педагог аналізує

наявні матеріальні ресурси, порівнює їх з вимогами до програмового матеріалу, зіставляє із власними можливостями та обраними напрямками роботи гуртка. При цьому, у позашкільній педагогіці, педагог має можливість проводити варіації з темами, запропонованими в обраній програмі [6, с. 109].

При цьому, слід підкреслити мультидисциплінарність тем, які включені до тематичного планування гурткової роботи. Так, під час зайняття гімнастикою, дитина має не просто правильно виконувати фізичні вправи, а й розуміти власний стан здоров'я, уміти розрахувати власні сили, знати, як проводити заміри основних показників здоров'я. Вихованці гуртків спортивно-технічного напрямку під час виготовлення власних проєктів використовують як знання з математики, матеріалознавства, креслення, фізики, технології, опору матеріалів, конструювання так і мистецьких дисциплін, наприклад, основи дизайну. Вихованці гуртків еколого-натуралістичного напрямку під час реалізації своїх проєктів також використовують знання, які вони набули як у школі так і у повсякденному житті. Переважна більшість інформації застосовується з наступних дисциплін: біологія, екологія, хімія, фізика, основи здоров'я, технології та інші. Проте, іноді трапляються абсолютно незвичні поєднання підходів до одного і того ж явища з позиції різних дисциплін. Так ми можемо розглядати воду, як з точки зору фізичних властивостей, з позиції хімічного складу, так і з позиції біології тощо. Основна думка полягає у тому, що під час занять на гуртках, секціях різних напрямків дитина має можливість пригадати інформацію, яку вона отримала з різних джерел, це може бути школа, особистий досвід, інформація від однодумців, батьків, керівника гуртка та застосувати її у реальному житті для вирішення конкретної задачі. Причому дитина має можливість експериментувати, поєднувати різні варіанти вирішень для досягнення оптимального результату [5, с. 8]. Якщо дитина виконує проєкт, який має на меті виготовлення певного практичного продукту, вона інтуїтивно використовує знання з економіки, прораховуючи оптимальну вартість готового виробу, який має необхідні характеристики для розв'язку поставленого завдання.

Наступним досить важливим фактором є наявність спеціалізованої

матеріально-технічної бази у закладі. Досить часто керівник гуртка організовує навчання у спеціально обладнаних кабінетах, лабораторіях та на спеціалізованому обладнанні. Це стосується закладів освіти, які працюють за різними напрямками роботи. Так, гуртки спортивно-технічного напрямку використовують у своїй роботі різноманітні верстати та інструменти для обробки матеріалів. Заняття гуртків фізкультурно-спортивного напрямку відбуваються у спортивних залах, спеціально обладнаних майданчиках. Навчальні лабораторії гуртків еколого-натуралістичного напрямку часто нагадують наукові міні-лабораторії, оранжереї, куточки живої природи де можна повністю ознайомитися з особливостями процесу життєдіяльності певних організмів.

Особливим мотиваційним аспектом є креативне середовище, яке створюється завдяки певній атмосфері під час занять у гуртках, секціях та творчих студіях закладів позашкільної освіти, що допомагає встановити гармонію між зовнішнім та внутрішнім світом дитини. Адже, як відомо позашкільна освіта не є обов'язковою у нашій країні. Отже, кожна дитина, яка приходить на навчання до гуртка, має певну внутрішню мотивацію стосовно обраного того чи іншого напрямку власної діяльності. Це дає можливість у майбутньому дитині із задоволенням займатися в гуртку, що безумовно призводить до певних конструктивних результатів. Саме у закладах позашкільної освіти під час навчання діти розуміють та опановують поняття «креативного мислення» під час реалізації власних внутрішніх прагнень [4, с. 275].

Важливим моментом під час навчання у закладах позашкільної освіти є відсутність оцінювання вихованців, що допомагає дитині системно розвивати власні таланти, не порівнюючи свої досягнення із затвердженими стандартами. Безумовно, під час участі у певних конкурсах або змаганнях дитина орієнтується на певну шкалу вимог. Проте, для більшості вихованців закладів позашкільної освіти, важливим є траєкторія власного розвитку в обраному напрямі. Саме на такі досягнення орієнтують власних вихованців керівники гуртків та секцій.

Отже, узагальнюючи, можемо зауважити, що заклади позашкільної освіти повністю втілюють ідеї STEM-освіти. Маючи необхідну спеціалізовану матеріально-технічну базу,

гнучкість у виборі навчальної програми, відсутність оцінювання та присутність певної мотивації до обраного напрямку діяльності, кожен напрям позашкільної освіти має мультидисциплінарний підхід до навчання. Діти навчаються використовувати власні знання, набуті у різний спосіб та використовувати їх для вирішення практичних задач. Саме це і ставить на меті STEM-підхід до організації освітнього простору. Окрім цього, виконуючи проекти в одному напрямі, діти можуть подавати їх для участі у конкурсах різних напрямів.

Наприклад, під час виконання проекту з енергоефективності, вихованець використовує комплексний підхід реалізації набутих знань з різних предметів, сюди ми відносимо фізику, математику, основи проведення досліджень, матеріалознавство, конструювання, основи дизайну, економіку тощо. Оформивши свій проект, дитина може доповнювати його новими компонентами, або поставити акцент на одному з них, це дає можливість представити його на багатьох масових заходах, іноді у різних напрямках. Це може бути як конкурс-захист МАН, у певній секції, Еко-Техно Україна, Всеукраїнському біологічному форумі учнівської та студентської молоді «Дотик природи», Всеукраїнському конкурсі винахідницьких і раціоналізаторських проектів еколого-натуралістичного напрямку, Всеукраїнському конкурсі дослідницько-експериментальних робіт з природознавства «Юний дослідник», Всеукраїнському конкурсі молодіжних проектів з енергозбереження «Енергія і середовище» та інших. Досить часто, під час відбіркових етапів таких конкурсів, діти які мають навички спілкуватися іноземною мовою можуть бути включені до збірної команди юних науковців, які представляють збірну команду України на міжнародних конкурсах.

Усі вищезазначені фактори засвідчують мультидисциплінарний підхід до здобуття знань, умінь, навичок, формування компетентностей, які дозволяють використати увесь свій потенціал для отримання готового продукту під час вирішення поставленого завдання під час здобуття освіти в гуртках

та творчих об'єднаннях закладів позашкільної освіти. Окремо слід наголосити на гнучкості та взаємозв'язку позашкільної освіти різних напрямів що дає можливість отримати висновок що саме заклади позашкільної освіти створюють оптимальний освітній простір для реалізації STEM-освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Павленко В.В. Креативність: сутнісна характеристика поняття / В.В. Павленко // Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал] / академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». – Житомир, 2016. – Вип. 11. – 154 с. – С.120–131.

2. Н. І. Поліхун, І. А. Сліпухіна, та І. С. Чернецький. Педагогічна технологія STEM як засіб реформування освітньої системи України. Освіта та розвиток обдарованої особистості, № 3(58), с. 05–09, 2017.

3. О. Є. Стрижак, І. А. Сліпухіна, Н. І. Полісун, І. С. Чернецький. STEM-освіта: основні дефініції. Інформаційні технології і засоби навчання, 2017, Том 62, № 6, с.16–33.

4. Суценок Л. О. Педагогічні орієнтири наукового пошуку шляхів розвитку творчої активності особистості в позашкільному закладі / Л. О. Суценок. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр./[редкол.: Т.І. Суценок (гол. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2011. – 273–279 с.

5. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації / Н. І. Поліхун, К. Г. Постова, І. А. Сліпухіна, Г. В. Онопченко, О. В. Онопченко. – Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. – 80 с.

6. Яременко Л. Позашкільна освіта: проблема визначення / Л. Яременко // Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія. – 2014. – Вип. 33. – С. 107–113. – [Електронний ресурс]: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2014_33_18 .

МЕТОД STEM-ПРОЄКТІВ ЯК ДРАЙВЕР АКТИВІЗАЦІЇ ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Смирнова Анна Василівна,

*завідувач вiггілу STEM-освіти,
керівник гуртка «Основи робототехніки та комп'ютерного моделювання»
комунального закладу «Запорізький обласний центр
науково-технічної творчості учнівської молоді» Запорізької обласної ради*

Науково-технічний напрямок діяльності закладів позашкільної освіти забезпечує не лише розширення наукового світогляду вихованців гуртків, а й набуття ними техніко-технологічних умінь та навичок, підготовки до активної науково-дослідної роботи, що є ознаками інноваційності в освітній діяльності.

До інноваційних трендів належить і STEM-освіта. З метою впровадження STEM-освіти в освітній процес комунального закладу «Запорізький обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді «Грані» Запорізької обласної ради (далі – КЗ «ЗОЦНТТУМ «Грані» ЗОР) проводяться: бінарні заняття; інтегровані дні; працюють гуртки робототехніки та LEGO-конструювання, керівники гуртків планують та проводять заняття у дистанційному режимі, синхронному та асинхронному форматах. Вихованці беруть активну участь у міських, обласних та всеукраїнських STEM-конкурсах; міських і обласних енергоощадних та енергоефективних проектах. Серед них 3 роки поспіль (2019–2021 рр.) участь в обласному Конкурсі проектів з робототехніки «Роботи на службі Збройних сил України»; в обласному конкурсі з інформаційних технологій для дітей та учнівської молоді «IT_TEEN_ZP»; обласному творчому онлайн-конкурсі «Роби як Я».

Протягом 2020–2022 років Центр «Грані» також проводив низку конкурсів зі STEM-осві як в offline так і в online- режимах, в яких взяло участь понад 800 учасників із Запорізької, Одеської, Львівської, Черкаської та інших областей України, а також діти, які тимчасово перебувають у Німеччині, Ірландії, Великобританії та Польщі. Всі конкурсні роботи розміщено на сторінці Організатора Конкурсу у соціальній мережі Facebook «Центр «Грані» <https://www.facebook.com/groups/340021156566662/>. З результатами конкурсів можна ознайомитись за посиланням <https://cutt.ly/BEm5F6c>.

Як відомо, STEM-освіта – це відповідний педагогічний процес, що забезпечує формування та розвиток розумово-пізнавальних і творчих якостей молоді, рівень яких визначає конкурентну спроможність на сучасному ринку праці. В її основі лежить інженерний підхід до кінцевого результату, що необхідно спроектувати. Якщо взяти до уваги, що проєкт – це обмежена в часі цілеспрямована зміна об'єкту з попередньо встановленими вимогами щодо якості результатів, можливими розрахунками витрат засобів і ресурсів і описом процесу реалізації, то в такому разі STEM-проєкт поєднує елементи дослідницької і проєктної діяльності. Відповідно, під час підготовки та реалізації STEM-проєкту необхідно враховувати умови та вимоги, щоб досягти поставленої мети. Поєднання проєктної діяльності та STEM містить значний дидактичний потенціал, що дозволяє говорити про метод STEM-проєктів, який виконує роль драйвера (англ. driver, водій, керівник) у спеціальній програмі, до якої залучені учасники проєкту. Серед різних форм реалізації STEM-напрямку в позашкільній освітній діяльності найчастіше використовують метод STEM-проєктів. Через створення STEM-проєктів формуються такі життєві компетентності, як: співробітництво (маленькі, міждисциплінарні команди вимагають співробітництва, взаємодопомоги та швидкого мислення, щоб досягти прогресу в кінці проєкту); комунікативність (навчання в області STEM надає широкі можливості для спілкування «сам на сам» і «один до багатьох»); творчість (ті, хто здатний вийти за межі технічних навичок і мислити нестандартно, можуть винаходити щось абсолютно нове в багатьох інших областях життєдіяльності людини).

STEM-проєкт – це групова навчально-пізнавальна, творча ігрова діяльність вихованців, яка має загальну мету, методи, засоби діяльності, та передбачає інтеграцію трьох

і більше STEM-дисциплін, які спрямовані на досягнення загального практичного результату. STEM-проект надає можливість здобути та узагальнити знання з основних STEM-дисциплін на основі дослідницького пошуку в освітньому процесі позашкільної освіти.

Реалізація STEM-проекту передбачає використання ресурсів за певних умов: інтеграції STEM-дисциплін (математика, фізика, біологія, географія, хімія, економіка, інформатика) та принципів: науковості, індивідуальності, розвитку, дослідницької спрямованості, пізнавальної активності, практичної спрямованості, комунікабельності.

Основними вимогами до планування та реалізації освітнього STEM-проекту в умовах гурткової роботи у закладі позашкільної освіти є наступні:

- визначення проблеми або задачі, що для свого вирішення потребує інтеграції різних сфер знань і використання дослідницького підходу;

- проблема має бути актуальною на період її розв'язання чи в найближчому майбутньому, що визначається практичною, теоретичною, пізнавальною значущістю отриманих результатів;

- передбачається використання дослідницьких і проектних методів;

- переважає самостійна (індивідуальна, групова) діяльність;

- обов'язковим є дотримання структури проекту із зазначенням поетапних результатів його виконання;

- робота над проектом здійснюється за попередньо розробленим планом і відповідно до етапів виконання проекту;

- результати мають пізнавальну, теоретичну та практичну значущість;

- результати характеризуються новизною та оригінальністю;

- результати є обов'язково практико спрямованими з можливістю комерційної реалізації;

- важливим є дотримання цілісності структури, систематичності та системності в плануванні та реалізації (поетапності виконання) проекту.

Впроваджений у закладі позашкільної освіти STEM-проект має спеціальні ознаки, які відрізняють його від інших форм впровадження STEM-напряму в освіті. Він унікальний в організації та реалізації, характеризується

логічним поєднанням дослідницьких і проектних підходів; має чітко встановлені часові межі реалізації проекту, обмеженість у часі та чітко встановлений початок і кінець; чіткість та конкретність у постановці цілей, прогнозуванні результату. Під час реалізації проекту відбувається інтеграція знань в галузях STEM-напряму, що дає змогу розширити рамки пошуку розв'язання проблеми. Проект має бути оригінальним, тобто незалежним від інших проектів та мати обмеження кола впливу на предмет проекту. Основною метою реалізації проекту є отримання нових знань (об'єктивних або суб'єктивних), а освітня мета проекту завжди полягає в отриманні суб'єктивно нових знань для учасників, проте не виключає отримання об'єктивно нових знань для соціуму.

Реалізація STEM-проекту відбувається через детальне планування з визначенням проблематики, мети та постановки задач, а також передбаченням основного результату на кожному з етапів:

I. Мотиваційний етап, що передбачає формування цікавості до певного кола проблем; визначення проблеми STEM-проекту; підвищення рівня пізнавального інтересу до розв'язання проблемних задач; сприяння креативному підходу.

II. Підготовчий етап, під час якого відбувається формування проектною групи, організовується «мозковий штурм», процес генерації ідей; підбір керівників і виконавців проекту; колективне обговорення теми проекту та її формулювання; колективне (індивідуальне) визначення мети та постановка завдань STEM-проекту; планування та розробка структури дослідження.

III. Етап планування, на якому планується графік реалізації проекту та уточнення термінів; розподіл задач між групами або окремими виконавцями із зазначенням термінів їх виконання; обговорення можливого результату; підбір методів дослідження відповідно до поставлених задач.

IV. Організаційно-дослідницький (технологічний) етап, де відбувається детальний інформаційний пошук; теоретичне дослідження проблеми; здійснення аналізу інформаційних джерел і синтез інформації; оформлення теоретичних результатів та експериментальних даних.

V. Етап представлення результатів, що характеризується підготовкою результатів

до представлення; оформлення готової роботи відповідно до визначених норм і правил; підготовка до публічного виступу; самооцінювання результатів діяльності; критична самооцінка результатів; оцінювання внеску кожного; об'єктивний аналіз і критика (аргументована) зауважень та пропозицій, отриманих в процесі дискусії під час представлення результатів; плани на майбутнє.

Відділ STEM-освіти КЗ «ЗОЦНТТУМ «Грані» ЗОР має всі можливості, що дозволяють вихованцям вести проектно-дослідницьку діяльність та втілювати свої ідеї в реальність: обладнання для навчання робототехніці; конструювання та моделювання; цифрові лабораторії для навчання інжинірингу; унікальні модифіковані та адаптовані навчальні програми; авторські методичні та дидактичні комплекси до програми «Основи програмування для дітей молодшого шкільного віку»; комплекси LEGO; програми ARDUINO, PYTHON, WEB– програмування, LEGO– конструювання, SCRATCH.

Розробка проектів у гуртках відділу – є одним з найважливіших елементів розвитку громадянських знань і вмінь, прояв власної активної позиції. Робота над проектом дає вихованцеві змогу відчути значущість своєї діяльності, пов'язати й співвіднести загальні знання, уміння та навички, отримані на заняттях із реальним життям. Беручи участь у реалізації проектів, вихованці конкретними справами проявляють свою громадянську позицію, відповідальність, виховують такі якості, як цілеспрямованість, послідовність, наполегливість, уміння відстоювати власну думку, доводити розпочату справу до кінця.

У процесі впровадження STEM– проектів в діяльність закладу позашкільної освіти у вихованців формується певний досвід:

- визначати коло актуальних проблем сьогодення та здійснювати їх аналіз;
- виокремлювати та формулювати актуальні проблеми;
- висувати гіпотези щодо розв'язання обраної проблеми;
- визначати мету та завдання дослідження;
- формулювати задачі для розв'язання обраної проблеми;
- здійснювати планування діяльності та визначати пріоритетність цілей;
- проводити інформаційний пошук, відбір

та аналіз даних у межах обраної проблематики;

- підбирати ефективні методи дослідження та використовувати нові технології фіксації та обробки даних (цифрові);
- планувати та здійснювати теоретичне й експериментальне дослідження;
- моделювати та прогнозувати рішення;
- знаходити нові конструктивні рішення, винахідницькі ідеї;
- представляти результати дослідження у будь-якій формі;
- здійснювати самоаналіз та рефлексію (аналіз успішності та результативності розв'язання проблеми в межах навчального STEM-проекту та власної діяльності);
- здатність працювати в колективі;
- вміння розподіляти обов'язки;
- дискутувати, аргументувати власну точку зору, відстоювати власну позицію;
- сприймати іншу думку задля досягнення спільної мети.

В організації STEM-проекту вагому роль відіграє педагог-наставник, який окрім мети самого STEM-проекту закладає педагогічну мету, що загалом полягає в опануванні новими знаннями у процесі практичної діяльності. Під керівництвом педагога, у процесі виконання STEM-проекту вихованці засвоюють технологію проектної діяльності та методи дослідницького пошуку. Діяльність педагога пов'язана з формуванням STEM-компетентності, яку можуть набути вихованці в процесі STEM-проекту, але водночас педагог сам потребує нових знань та навичок, пов'язаних із реалізацією STEM-напрямку в освіті.

З метою впровадження методу STEM-проектів в освітній процес КЗ «ЗОЦНТТУМ «Грані» ЗОР, спрямованого на активізацію технічної творчості вихованців, залучення їх до розв'язування винахідницьких задач, а також підвищення якості й результативності освітнього процесу, було розроблено систему педагогічних дій:

Опрацьовано науково-методичну літературу з метою дослідження понять «STEM – освіта», «STEM – проекти» та «STEM – технології», методологія їх реалізації в практичній діяльності.

З усіма учасниками освітнього процесу було проведено соціологічні дослідження щодо рівня якості STEM – освіти, як у гуртку «Основи робототехніки та комп'ютерного

моделювання», так і в КЗ «ЗОЦНТТУМ «Грані» загалом Р.

Рекомендовано використання методу STEM-проектів під час організації та проведення обласного конкурсу проектів з робототехніки «Роботи на службі Збройних Сил України» та вдосконалення навичок створення інших науково-технічних проектів з їх публічним представленням.

Створено умови для поглибленого вивчення інформаційних технологій, професійного самовизначення вихованців, розвитку інноваційних напрямів STEM – освіти, популяризації науково-технічної творчості, стимулювання розвитку інженерного мислення під час організації та проведення відкритого обласного конкурсу з інформаційних технологій для дітей та учнівської молоді «IT_TEEN_ZP».

Ґрунтовно розроблено та організовано методичний супровід організації та впровадження STEM-проектів в освітню діяльність закладу позашкільної освіти, визначено конкретні форми й методи розв'язання цього питання, створено методичні розробки з означеного питання, розроблено методичні рекомендації.

Отже, практика залучення вихованців до технічної творчості завдяки впровадженню методу STEM-проектів доводить, що ця тема є актуальною на сьогоднішній час і успішно може бути використана не тільки на етапі модернізації освітньої системи держави, а і під час повоєнного відновлення України після перемоги.

Список використаних джерел

1. Василяшко І., Білик Т. Упровадження STEM-навчання: відповідь на виклик часу. Управління освітою. 2017. № 2. С. 26–32.

2. Глосарій термінів STEM-освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://ontology.inhost.com.ua/index.php?graph_uid=1347.

3. Засоби та обладнання STEM. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://imzo.gov.ua/stem-osvita/zasobi-ta-obladnannya-stem/>

4. Лопушанська Г. Метод проектів у контексті сучасної освіти. // Директор школи, 2010 – №18.

5. Патрикеева О.О. STEM-освіта: умови впровадження у навчальних закладах України / О.О. Патрикеева, О.В. Лозова, С.Л. Горбенко // Управління освітою. – К., 2017. – С. 28–31.

6. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації / Н.І. Поліхун, К.Г. Постова, І.А. Сліпучіна, Г.В. Онопченко, О.В. Онопченко. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. – 80 с.

7. Методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України на 2017/2018 навчальний рік

8. Лист ІМЗО № 21.1/10–1470 від 13.07.17 року. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880/ (Дата звернення 13.12.2022)

МАТЕМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА УСПІШНОСТІ СУЧАСНОГО ВИПУСКНИКА

Людмила Валентинівна КОРЗУН,

Рижанський ліцей Житомирської області, вчитель математики

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти компетентнісного підходу, компетентності, математичної компетентності як дидактичної категорії, її сутність, обґрунтовано структуру та зміст. Визначено складові математичної компетентності, її структурні елементи. Поданий теоретичний аналіз проблеми формування ключових компетентностей учнів, поняття предметних та ключових компетентностей.

Ключові слова: компетентність; предметна компетентність; ключова компетентність; компетентнісний підхід; математична компетентність; прикладні задачі.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що ми живемо в період соціально-економічних перетворень, які викликають необхідність оновлення системи освіти задля підвищення її ефективності. У наш час освітні заклади покликані допомогти кожному випускнику стати успішною, життєспроможною особистістю, здатною до творчої самореалізації. Школа повинна не просто дати учням той чи інший обсяг знань і вмінь, а й сформуванати таку людину, яка здатна критично мислити, приймати рішення, виробити свою позицію в житті, власний світогляд і вміння адаптуватись до умов життя, змінюючи його на краще. На формування цих якостей націлений компетентнісний підхід до формування змісту та організації навчального процесу.

На сьогоднішній день компетентнісний підхід є одним із напрямків оновлення вітчизняної системи базової та повної середньої освіти, що впливає із Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, Національної доктрини розвитку освіти, Концепцією НУШ. В основу оновленого змісту загальної освіти покладено формування і розвиток ключових компетентностей учнів.

У той же час компетентнісний підхід є важливим засобом у формуванні практичного характеру освіти, зокрема при вивченні математики. Йдеться насамперед про розвиток логічного мислення, просторових уявлень та уяви, вміння алгебраїчних обчислень, алгоритмічної та інформаційної культури, уваги, пам'яті, позитивних якостей особистості й рис характеру, емоційно-вольової сфери. Тому математична компетентність допомагає учню грамотно застосовувати математику для вирішення як важливих, так і повсякденних проблем.

Проаналізувавши різні джерела інформації, можна зробити висновок, що проблему формування математичної компетентності на уроках у педагогічній науці досліджували в різних напрямках: виявлення сутності математичної компетенції учнів – О. Беяніна, Л. Гапоненко, В. Маслов, С. Раков; розвиток математичної компетентності дитини – І. Єрмаков, О. Кононко, Е. Соф'янц, С. Шишов; питання практичної реалізації математичної компетентності на уроках О. Біда, Н. Буринська, В. Ільченко, С. Ніконова та ін. Аналіз праць зазначених науковців дає змогу визначити, що все таки проблема формування математичної компетентності на уроках залишається проблемною і потребує детального вивчення.

Ознайомлення з психолого-педагогічною літературою показує, що на сьогоднішній день зібрано великий обсяг матеріалу стосовно визначення та структури понять «компетентність» та «математична компетентність».

Автори тлумачних словників визначають компетентність як обізнаність, ерудованість, авторитетність, інформованість. Всі дослідники, що вивчали природу компетентності, звертають увагу на її багатогранний, різноплановий та системний характер.

Компетентнісний підхід націлений на формування й розвиток ключових (базових,

основних, надпредметних) і предметних компетентностей особистості.

В системі загальної освіти виокремлюють трьохрівневу ієрархію компетентностей: предметні компетентності – формуються засобами навчальних предметів; загально-предметні – належать до групи предметів або освітніх галузей; ключові компетентності – формуються засобами міжпредметного і предметного змісту. Виокремлюють п'ять наскрізних ключових компетентностей: уміння вчитися, здоров'язбережувальна, загальнокультурна (комунікативна), соціально-трудова, інформаційна (Зіненко, 2009).

Компетентнісна освіта на предметному та міжпредметному рівнях орієнтована на засвоєння особистістю конкретних навчальних результатів – знань, умінь, навичок, формування ставлень, досвіду, рівень засвоєння яких дозволяє їй діяти адекватно у певних навчальних і життєвих ситуаціях. Одним із елементів предметної компетентності є математична компетентність.

Математика є універсальною мовою, що широко використовується в усіх сферах людської діяльності. На сучасному етапі її роль у розвитку суспільства суттєво зростає. Значущим є також внесок математики у розвиток особистості, у становлення її світогляду, розвиток мислення. Математика – це наука, що вимагає високого рівня абстрагування. Здатність учня розуміти, «відчувати» математику і успішно здійснювати математичну діяльність вчені пов'язують з наявністю розвиненого математичного мислення і володінням математичними здібностями.

За С. Раковим, під поняттям «математична компетентність» розуміють «вміння бачити та застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і метод математичного моделювання, вміння будувати математичну модель, досліджувати її методами математики, інтерпретувати отримані результати, оцінювати похибку обчислень» (Раков, 2007).

Складовими математичної компетентності визначають:

- обчислювальну – готовність учня застосовувати обчислювальні вміння та навички у практичних ситуаціях, тобто вміння порівнювати числа, виконувати арифметичні дії з ними; знаходити значення числових виразів; порівнювати значення однойменних величин і виконувати дії з ними тощо;

- інформаційно-графічну – включає: уміння, навички, способи діяльності, пов'язані з графічною інформацією – читати й записувати числа; подавати величини в різних одиницях вимірювання; знаходити, аналізувати, порівнювати інформацію, подану в таблицях, схемах, графіках, на діаграмах; читати й записувати вирази зі змінними, знаходити їх значення, тощо;

- логічну – передбачає здатність учня виконувати логічні операції у процесі розв'язування сюжетних задач, рівнянь, нерівностей, ребусів, головоломок; розрізняти істинні й хибні твердження; розв'язувати задачі з логічним навантаженням; описувати ситуації у навколишньому світі за допомогою взаємопов'язаних величин; працювати з множинами;

- геометричну – знаходить своє відображення в уміннях і навичках учнів володіти просторовою уявою, відношеннями (визначати місце знаходження об'єкта на площині і в просторі, розкласти і переміщувати предмети на площині); вимірювати (визначати довжини об'єктів навколишньої дійсності, визначати площу геометричної фігури, об'єм геометричного тіла) та конструювати (зображувати геометричні фігури на аркуші в клітинку, будувати геометричні фігури та геометричні тіла, розбивати фігуру на частини) (Онопрієнко, 2012).

Перейдемо до основних складових математичної компетентності.

Головань М.С. виділяє 5 структурних компонентів математичної компетентності, які взаємопов'язані між собою і не можуть існувати самостійно один від одного: мотиваційний компонент – система мотивів, цілей, потреб і прагнень до вивчення математичних дисциплін, удосконалення знань, умінь і досвіду математичної діяльності; когнітивний компонент – сукупність математичних знань теоретичного і практичного характеру, що відображають систему сучасної математики; діяльнісний компонент – комплекс математичних умінь (аналітичних, обчислювальних, алгоритмічних, функціональних, геометричних, імовірнісних); спроможність розв'язувати типові практичні завдання методами математики; ціннісно-рефлексивний – сукупність особисто значущих і цінних прагнень, ідеалів, переконань, поглядів, ставлень у галузі математичних дисциплін, розуміння ролі математичної

компетентності, уміння визначати резерви свого розвитку засобами математичних дисциплін, прагнення до самоактуалізації, саморозвитку, постійної роботи над собою у сфері математики; самоаналіз і самооцінку своєї математичної діяльності; емоційно-вольовий – здатність розуміти власний емоційний стан у процесі математичної діяльності; здатність достойно переживати невдачі у процесі розв'язання математичних задач; прояв вольових зусиль і наполегливості у процесі розв'язання математичних задач; цілеспрямованість у роботі, почуття власної гідності (Головань, 2012).

Отож, оволодіння учнями різновидами предметної математичної компетентності складає основу формування математичної компетентності, яка є обов'язковим елементом їх загальної культури.

Процес засвоєння математичних знань, які представлені як добре організована система взаємопов'язаних між собою елементів, формує системність і структурність мислення. Процес розв'язання математичних задач вимагає постійного проведення аналізу, порівняння та синтезу різноманітної інформації. Робота із математичними поняттями розкриває процеси узагальнення і класифікації. Вивчення геометричних об'єктів дозволяє розвивати просторові уявлення та уяву. Доказ теорем розкриває процес побудови аргументації для проведення доказових міркувань. Таким чином, математика формує універсальні властивості мислення: системність, структурність, узагальненість та ін.

І.В. Сафонова підкреслює, що для формування математичних компетентностей потрібні: здатність творчо мислити, послідовно міркувати та презентувати свої ідеї; вміння працювати в команді; ефективно застосовувати знання в реальному житті (Сафонова, 2013).

Сучасний ринок праці ставить вимоги до володіння математикою у розв'язанні практичних задач, отримання якісної професійної освіти, продовження освіти на наступних етапах. Тому важливим завданням є забезпечення умов для досягнення кожним учнем практичної математичної компетентності, яка передбачає, що випускник вміє: будувати і досліджувати математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ; оволодівати необхідною оперативною інформацією

для розуміння постановки математичної задачі, її характеру і особливостей; проектувати та здійснювати алгоритмічну та евристичну діяльність на математичному матеріалі; володіти технікою обчислень; працювати з формулами; читати і будувати графіки функціональних залежностей, досліджувати їх властивості; класифікувати і конструювати геометричні фігури на площині й у просторі, встановлювати їх властивості, зображати просторові фігури та їх елементи, виконувати побудови на зображеннях; вимірювати геометричні величини на площині й у просторі; оцінювати шанси настання тих чи інших подій, міру ризику при прийнятті того чи іншого рішення, вибирати оптимальне рішення (Овчарук, 2003).

Радикальним засобом реалізації прикладної спрямованості шкільного курсу математики є широке систематичне застосування методу математичного моделювання протягом усього курсу. Отож, під час формування математичної компетентності важливе місце посідають прикладні задачі.

Прикладна задача – це задача, яка виникає у різних сферах життя, але розв'язується засобами математики. Прикладні задачі сприяють розвитку пізнавальної діяльності учнів та формують їх цілісний розвиток та математичну культуру: сприймання, уявлення, уваги, пам'яті, мислення, мову; допомагають формувати творчі здібності учнів, елементи яких проявляються в процесі вибору найбільш раціональних способів розв'язання задач, в математичній чи логічній кмітливості; дозволяють учням глибше зрозуміти роль математики в житті, виробляють стиль міркувань, потребу у чіткій аргументації. Прикладні задачі можна застосовувати на будь-якому етапі уроку і, водночас, на уроці будь-якого типу. Розв'язування задач – найбільш характерна сфера людської діяльності і являє собою основну діяльність учнів.

Отже, сучасний вчитель математики у процесі навчання має акцентувати увагу учнів на зв'язок математики з життям, формувати математичну компетентність.

Здатність структурувати дані (ситуацію), виокремлювати математичні відносини, створювати математичну модель ситуації, аналізувати і перетворювати її, інтерпретувати отримані результати – це все включає у себе поняття математичної

компетентності. Іншими словами, математична компетентність учня сприяє розумному використанню математики для вирішення виникаючих у повсякденному житті проблем. Однак компетентність не можна розглядати лише як суму предметних знань, умінь і навиків учнів. Вона формується у результаті навчання, життєвого досвіду і пов'язує знання та вміння учня з набором характеристик якості підготовки, у тому числі і зі здатністю застосовувати отримані знання та вміння до вирішення проблем, що виникають на практиці.

Головним завданням вчителя математики в процесі формування математичної компетентності учнів є мотивація учнів до прояву ініціативи і самостійності. Фактично вчитель має створити умови для «розвиваючого середовища», в якому забезпечуватиметься формування в учнів їх інтелектуальних, логічних, аналітичних та інших здібностей.

Учень, в якого на відповідному рівні сформована математична компетентність, орієнтується не лише у розв'язуванні математичних завдань. Він буде чітко розуміти хід подій при вивченні історії, вплив природних умов на чисельність популяції при вивченні біології, та що впливає на економічний розвиток держави при вивченні географії і т. д.

Можна зробити висновок, що математична компетентність певним чином формує всебічний розвиток особистості та її світогляд.

Список використаної літератури

1. Головань М.С. Математичні компетентності чи математична компетентність?/М.С. Головань//Розвиток інтелектуальних умінь і творчих здібностей учнів та студентів у процесі навчання дисциплін природничо-математичного циклу «ІТМ*плюс-20012»: матеріали міжнародної науково-методичної конференції (6–7 грудня 2012 р., м. Суми): У 3-х частинах. Частина 1/упор. Чашечникова О.С.: Виробничо-видавниче підприємство «Мрія», 2012.

2. Зіненко І. М. Визначення структури математичної компетентності учнів старшого шкільного віку//Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2009. – № 2.

3. Овчарук О. Профільне навчання в старшій школі/О. Овчарук// Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К. : К.І.С., 2003.

4. Онопрієнко О. Сучасна початкова освіта: вектори розвитку [спеціальний випуск, присвячений 80-річчю університету: зб. наук. праць. – Бердянськ: 2012.

5. Раков С. Формування математичних компетентностей випускника школи як місія математичної освіти./С. Раков//Математика в школі. – 2007. – №5.

6. Сафонова І.Я. Формування математичної компетентності у старшокласників /І.Я. Сафонова//Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – 2013. – Вип. 2.

ЯК ЗРОБИТИ САМОВРЯДУВАННЯ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ДІЄВОЮ СПРАВОЮ

Шинкарчук О.В.

*завідувачка відділу екології та охорони природи
Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді*

Чайка Т.В.

*методистка Полтавського обласного
еколого-натуралістичного центру учнівської молоді*

Кожен вид самоврядування виступає як організація колективу, який забезпечує комплексний виховний вплив на самоврядувців шляхом залучення їх до усвідомленої і систематичної участі у вирішенні важливих питань.

Самоврядування є одним із найдієвіших засобів соціалізації здобувачів освіти. По суті воно являє собою перерозподіл владних повноважень між дорослими (керівниками гуртків, адміністрацією навчального закладу) та вихованцями. Однак реальна і діюча влада ніколи не відмовляється від владних повноважень. Це стосується загальних принципів державотворення, таким же чином блокуються і спроби молоді отримати доступ до управління.

Саме тому, працюючи над проблемою впровадження та розвитку самоврядування у закладах позашкільної освіти неодноразово виникало питання про те, що заважає зробити самоврядування не формальною, а справді дієвою справою. Адже, в одних позашкільних закладах воно проходить в атмосфері творчості та взаєморозуміння, в інших – так і залишається всього лише на папері. Але на даному етапі пропонуються шляхи ефективного втілення дитячого самоврядування у позашкільних закладах.[4]

Психологи стверджують: якщо критика неминуча – почни її з себе. Тому потрібно починати з визначення того, чого прагнемо ми, започатковуючи дитяче самоврядування в своєму закладі. Однією з найголовніших умов його розвитку є наявність педагогів, які хочуть і вміють співпрацювати з дітьми. Це, насамперед, керівники гуртків, керівники організатори, керівники з виховної роботи.[3]

Завдання для педагогів у цій ланці роботи – виховати у дітей активну життєву позицію, підготувати їх до дієвої участі у нашому суспільстві. Адже основи громадського становлення формуються з дитячих років. Досвід взаємостосунків, виявлення та захисту своїх інтересів,

життя у сьогоденні, досвід у самореалізації – стануть для дітей тим багажем, з яким вони підуть у доросле життя.

Аналіз стану справ у позашкільних закладах, де самоврядування майже не розвивається, засвідчує, що причина тому – недостатня наполегливість та увага педагогів до підготовки дитячого колективу до самоврядування. Адже залучення учнів в управління групи, гуртка можливе за умови єдності і взаємозв'язку педагогічного керівництва та дитячого активу.[1]

Щоб допомогти вихованцям у створенні дитячого самоврядування потрібно:

завжди цікавитися роботою органів самоврядування;

підтримувати цікаві ідеї, починання вихованців, спільно шукати шляхи розв'язання завдань чи проблем;

допомагати вихованцям працювати системно, визначати їх схильності до того чи іншого виду діяльності;

дати можливість бути самостійними, не брати на себе усю відповідальність, намагатися зробити так, щоб вихованці самі знаходили вихід із важких ситуацій;

допомагати втілювати в життя рішення органів самоврядування;

залучати, якщо це необхідно, інших членів педагогічного колективу до співпраці з активом гуртка, та позашкільним закладом;

консультувати актив гуртка, готувати його до самостійної роботи;

створювати у позашкільному закладі атмосферу взаєморозуміння та взаємопідтримки, щоб педагогічний колектив прислухався до думок і рішень органів дитячого самоврядування.

У Полтавському обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді вихованці набувають соціальних знань, соціального досвіду, розвивають свій лідерський потенціал.

Структура учнівського самоврядування Полтавського обласного

еколого-натуралістичного центру учнівської молоді

Головна мета даного самоврядування у позашкільному закладі – сформувані почуття господаря власної люблячої справи та співпрацювати на принципах партнерства і гласності. Виконавчим органом виступає гуртківський парламент, який сприяє становленню та згуртуванню колективу, формування у вихованців відповідального ставлення до своїх обов'язків, забезпечити зацікавленість вихованців гуртків у занятті своєю справою, формувати особистість здатну приймати нестандартні рішення. Створивши для дітей широке поле можливостей для самореалізації, орієнтуючи їх на досягнення корисної мети, ми відмовимо їх від асоціальних форм поведінки, допоможемо розвинути соціальну активність вихованців гуртків, виховуємо в них почуття особистої гідності, дамо можливість проявити себе в конкретній справі.[1,3]

Основним організуючим органом, який сприяє цікавому й змістовному життю дитячого колективу, є Парламент. Для того, щоб випускник став людиною соціальною, він вже сьогодні має брати безпосередню участь у житті суспільства.

Дитячі Центри на чолі з Президентом Парламенту спрямовують життя колективу вихованців Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді

на вирішення різних завдань. Старости гуртків входять до складу Центрів, які є складовою управлінської структури закладу та учнівського самоврядування, а керівники гуртків – їх консультантами.

Девіз дитячого самоврядування: „Якщо ти з нами, ти знайдеш друзів серед своїх ровесників і дорослих, зможеш проявити себе там, де цікаво, не залишишся сам у радості й біді.

Особливу роль у структурі дитячого колективу відіграють педагоги-консультанти. На рівних, партнерських засадах вони допомагають вихованцям оволодіти організаторською майстерністю, соціальним досвідом, вчать обирати адекватні способи взаємодії зі світом.[3]

Список використаних джерел

1. Войчук В. Програма розвитку позашкільного навчального закладу. В. Войчук Директор школи. – 2005. – №37.
2. Полякова Г. Організація та проведення моніторингу якості освіти Г. Полякова Управління освітою. – 2006. – №10.
3. Приходько М.І. Учнівське самоврядування в сучасному навчальному закладі.– Х.: Основа, 2008. – 176 с
4. Флегонтова Н. Проблема підготовки майбутніх керівників до організації позашкільної культурно-дозвільної роботи Н. Флегонтова педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003. - №4.

СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Воробйова Тетяна Олександрівна

методист Комунального позашкільного навчального закладу «Дитячо-юнацький центр «Штурм» Дніпровської міської ради

Анотація. У статті представлені шляхи створення дієвого освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами. Цей простір сприятиме зміцненню здоров'я дітей та допоможе адаптуватися у сучасному світі.

Ключові слова: інклюзивний освітній простір; діти з особливими потребами; універсальний дизайн освіти; соціалізація дітей

з особливими освітніми потребами; заклад позашкільної освіти.

Метою статті є: представлення досвіду розвитку інклюзивного освітнього простору на прикладі Комунального позашкільного навчального закладу «Дитячо-юнацький центр «Штурм» Дніпровської міської ради.

Практична значущість та перспектива подальшого розвитку: поширення набутого

досвіду серед інших закладів позашкільної освіти. Залучення колег до співпраці для поліпшення інклюзивного освітнього простору в країні.

Постановка проблеми. Актуальність зазначеного напрямку роботи полягає у тому, що в сучасному світі, попри науково-технічний прогрес, зросла кількість дітей, що мають певні порушення (фізичні або психічні), які не дозволяють їм повністю адаптуватися у сучасному світі.

Згідно з даними Міністерства охорони здоров'я, Державного комітету статистики України, Академії медичних наук України відмічається зростання чисельності дітей з особливими освітніми потребами віком до 18 років, показники яких складає 140.3 на 10 тисяч дітей. У структурі чинників інвалідності серед дітей на першому місці знаходяться хвороби центральної нервової системи та органів чуття. Половину з цієї групи складають діти з дитячим церебральним паралічем (ДЦП). Зараз в Україні налічується понад 40 тис. хворих на ДЦП тому пошук ефективних методів організації доступного інклюзивного середовища у наш час є досить актуальним питанням [6, С. 32–36; 7, С. 112–126].

Наявні зовнішні бар'єри (фізичні, інформаційні, інституційні й особливо ментальні, тобто упереджене ставлення суспільства) негативно впливають на спроможність дітей з особливими освітніми потребами – далі діти з ООП, брати повноцінну участь у житті суспільства. Вони почувають себе «не такими як усі», але також є частиною нашого суспільства й мають право на нормальне життя. [1, с. 8]

Саме інклюзивна освіта, яка базується на філософії розуміння участі людини в житті суспільства, покликана створити сприятливе освітнє середовище, що дозволяє усунути бар'єри та посилити функціональний потенціал дитини. Одним з найважливіших завдань інклюзивної освіти є формування у дітей з ООП практичних умінь та навичок, необхідних для їх подальшої соціалізації. Важливу роль у цьому процесі відіграють заклади позашкільної освіти, де задовольняються інтереси, індивідуальні потреби дітей у сфері культури, мистецтва, спорту, природи, наукових знань та життєвих навичок. Це створює сприятливі умови для розвитку творчої особистості.

Організація освітнього процесу у закладах позашкільної освіти здійснюється відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 779 «Про організацію інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти» [1, с. 8].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. ДЦП – термін, що поєднує групу захворювань головного мозку, які виникли внаслідок недорозвинення або ушкодження структур мозку під час вагітності, пологів, або в ранньому дитячому віці. Це захворювання супроводжується розладами функцій серцево-судинної, дихальної, нервової та інших систем організму, цим збільшуючи тяжкість основного захворювання [2, С. 175–178; 5, С.212–213; 3, С.20–25; 8, С. 487–490; 9, 21–26].

Причинами виникнення дитячого церебрального паралічу у 80% випадків є порушення внутрішньоутробного розвитку плода. У 20% випадків причиною ДЦП, може бути акушерський травматизм, затяжні пологи з обвиттям пуповини навколо шиї плода, що призводить до ушкодження нервових клітин головного мозку дитини, через нестачу кисню. А також внаслідок інфекційних захворювань [3, С. 20–25; 4, С. 16–32; 5, С. 212–213; 7, С. 112–126; 10, С. 20–25].

Найпоширенішою формою ДЦП – є спастична диплігія, яка характеризується руховими порушеннями у верхніх і нижніх кінцівках; причому ноги страждають більше, ніж руки. Ступінь залучення в патологічний процес рук може бути різним – від виражених парезів до легкої незручності, що виявляється при розвитку у дитини тонкої моторики. М'язовий тонус у ногах різко підвищений: дитина стоїть на напівзгинутих й приведених до середньої лінії ногам; при ходьбі спостерігається перехресування ніг. Розвиваються контрактури у великих суглобах. Рано активізуються тонічні шийні рефлексі, інші вроджені рефлексі (рефлекс Моро, рефлекс захоплення, реакція опори) не згасають. Розподіл м'язового тонузу частіше за все симетричний. Спостерігаються підвищені згинальні та розгинальні патологічні сухожильні рефлексі. Спастична диплігія сполучаються гіперкінезами у руках та мимічній мускулатурі. Вони збільшуються при хвилюванні

й слабшають під час сну та концентрації уваги [5, С.212–213; 10, С.20–25].

Виклад основного матеріалу. Головною метою створення інклюзивного середовища в Комунальному позашкільному навчальному закладі «Дитячо-юнацький центр «Штурм» Дніпровської міської ради є допомога дітям шкільного віку, які мають особливі освітні потреби (далі – діти з ООП), адаптуватися в сучасному суспільстві.

Залучення дітей з ООП до занять у гуртках та секціях КПНЗ «ДЮОЦ «Штурм» ДМР (далі – Центр), розпочалося з 1995 року, коли на базі закладу була створена спеціальна група загальної фізичної підготовки для дітей із порушенням функцій опорно-рухового апарату. Ініціаторами створення цього гуртка стали: Заслужений працівник освіти України, директор Центру – Герліванова Ірина Анатоліївна та перший керівник гуртка – Воробйова Олена Іванівна.

Метою роботи групи стало сприяння зміцненню здоров'я та нормалізації функції опорно-рухового апарату й оволодіння необхідними життєвими навичками для подальшої соціалізації, а також розвитку творчої особистості дитини. Основним діагнозом перших вихованців цього гуртка був дитячий церебральний параліч. Одним з методів реалізації мети гуртка є оздоровча фізична культура. Це один з найефективніших методів фізичної реабілітації.

Зараз у центрі «Штурм» функціонують 2 спеціальні групи, у якій займаються 10 вихованців (по 5 в кожній) та 4 інклюзивні групи, у яких займаються 12 дітей з ООП (станом на 2021–2022 навчальний рік) переважно більшість яких, складають діти з порушеннями опорно-рухового апарату. Також є діти з порушеннями слуху та зору. Сім дітей з ООП активно займаються у складі чотирьох колективів, що мають почесні звання «Зразковий художній колектив» та «Народний художній колектив». П'ятеро дітей з особливими освітніми потребами відвідують гуртки спортивного напрямку: «Тхеквондо», «Національний рукопаш», «Аеробіка» та «Повітряна гімнастика».

Організація навчання з ООП в Центрі охоплює: безперешкодний доступ до будівлі (згідно з будівельними нормами, державними стандартами та правилами), дотримання принципів універсального дизайну в освіті та розумного пристосування, відповідну матеріально-технічну базу; також у своїй роботі

ми використовуємо допоміжні засоби навчання, якщо в цьому є потреба (за рекомендаціями інклюзивно-ресурсного центру).

Індивідуалізація освітнього процесу відбувається, зокрема, через складання індивідуальної програми розвитку для кожної дитини, з ООП, що здобуває позашкільну освіту в інклюзивному гуртку. Ця програма розробляється педагогічними працівниками Центру відповідно до потреб зазначених у висновку медичних довідок, що надаються батьками.

Безперечно, у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами важливим є командний підхід, тому основоположною в психолого-педагогічному супроводі дітей з ООП є взаємоузгоджена комплексна діяльність фахівців, педагогів і батьків.

Нині педагогічний колектив Центру – це 84 працівника. З відкриття закладу у 1992 році й дотепер центром керує Ірина Герліванова, Заслужений працівник освіти України. Дев'ять педагогічних працівників відзначені почесною відзнакою Міністерства освіти і науки України, нагрудним знаком «Відмінник освіти України». П'ятеро, з сорока керівників гуртків, мають почесне звання «Майстер спорту України». Троє педагогічних працівників Центру мають педагогічну освіту за спеціальністю: «Фізична реабілітація», що дає їм право працювати з такими дітьми.

У штаті закладу працює практичний психолог, який здійснює психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами, надає рекомендації, консультації та методичну допомогу педагогічним працівникам Центру в роботі з дитиною з ООП. Здійснює консультативну та просвітницьку роботу з батьками дітей щодо формування психологічної готовності учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі нашого закладу позашкільної освіти.

Основна діяльність нашого закладу – фізкультурно-оздоровча, тому основною формою роботи є залучення дітей до занять оздоровчою фізичною культурою (далі – ОЗФК). Вона є одним з найефективніших методів фізичної реабілітації дітей з ООП. Головними завданнями ОЗФК у Центрі є:

- домогтися стійкого поліпшення самопочуття дитини;
- підвищити фізичну та інтелектуальну працездатність;

➤ спланувати та реалізувати шляхи виходу з хвороби або використання засобів масової фізичної культури з профілактичною метою;

➤ використати та поліпшити потенціальні можливості дітей;

➤ ознайомити дітей та їхніх батьків з методами та засобами усунення можливих функціональних змін в організмі під впливом довготривалої хвороби (формування постави, профілактика плоскостопості та загартування);

➤ вивчити з дітьми рухливі ігри, техніки виконання загально розвиваючих, гімнастичних, акробатичних, танцювальних вправ та вправ на тренажерах;

➤ сформувати знання, уміння та навички з дотримання режиму дня, правил техніки безпеки, особистої гігієни, загартування організму, ведення здорового способу життя та підвищення працездатності.

Особливістю психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП в Центрі є індивідуальний підхід до вирішення завдань з їх особистісного розвитку, навчання та виховання. Методичним відділом та кваліфікованими фахівцями Центру розроблена освітня програма «Загальна фізична підготовка» (для дітей з особливими освітніми потребами) (далі – Програма). Розроблена програма та її компоненти варіюються індивідуально для кожної дитини з ООП, з урахуванням індивідуальних особливостей дитини та перебігу її захворювання у відповідності до головних завдань оздоровчої фізичної культури.

Програма реалізується у гуртку загальної фізичної підготовки та розрахована на вихованців від 4 до 16 років, з метою допомоги в процесі адаптації та соціалізації в суспільстві. Іншою метою Програми є максимальне відновлення або компенсація втрачених чи порушених функцій організму та сповільнення прогресування хвороби.

Для цього використовують комплекси оздоровчої фізичної культури, оздоровчі чинники природи, заняття на тренажерах, психогімнастику, арттерапію тощо. Серед основних завдань Програми:

Сприяння формуванню та збереженню високого рівня фізичного здоров'я.

Оволодіння необхідними життєвими навичками для подальшої соціалізації та розвитку повноцінної особистості дитини.

Залучення дітей з ООП до занять ОЗФК.

Сприяння вихованню морально-вольових якостей (наполегливості, самостійності, впевненості у своїх силах).

Зазначена Програма погоджена протоколом засідання науково-методичної ради методичного центру при Департаменті гуманітарної політики Дніпровської міської ради та затверджена протоколом педагогічної ради КПНЗ «ДЮОЦ «Штурм» ДМР у 2019 році.

Програма містить розділи «Теоретична підготовка», «Загальна фізична підготовка», «Спеціальна фізична підготовка» та рекомендації для відновлення організму, за допомогою використання дихальних вправ, рухливих ігор тощо. Керівник гуртка індивідуально підбирає окремі вправи для кожної дитини та пояснює техніку їх виконання. Вправи підбираються в залежності від ступеня розвитку порушень, їх впливу на організм, а також залежно від окремих завдань кожного заняття.

ОЗФК має позитивний різнобічний вплив на організм дитини. Виконання фізичних вправ тонізує організм, що виявляється в зміні (частіше всього посиленні) інтенсивності біологічних процесів в організмі під впливом дозованих фізичних навантажень. Систематичні заняття мають позитивний вплив на діяльність кардіо-респіраторної системи, про що свідчать зниження частоти серцевих скорочень як у спокої, так і після фізичних навантажень.

Дія фізичних навантажень полягає у активізації метаболічних процесів, тобто органи та тканин збагачуються киснем. Щодо адаптивного ефекту – він проявляється у тому, що організм працює більш економно. Під впливом ОЗФК поліпшується функціональний стан опорно-рухового апарату. Про це свідчить поліпшення рухливості у суглобах верхніх та нижніх кінцівок. Зовні це виявляється у покращенні ходи у дітей. Заняття ОЗФК з точно дозованим, поступово зростаючим навантаженням, підвищує загальний рівень здоров'я, відновлює та нормалізує діяльність функціональних систем організму.

Іншою формою роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби у Центрі є – залучення їх до участі у фізкультурно-спортивних та культурно-масових заходах. Центр надає можливість дітям з особливими потребами не тільки займатися оздоровчою фізичною культурою, а й долучитися до участі

у культуро-масових заходах та майстер-класах разом зі здоровими дітьми. Також вихованці щорічно відвідують оздоровчі табори, що працюють на базі Центру під час літніх канікул.

Діти можуть бути учасниками всіх масових заходів Центру. Вони самостійно, або із допомогою батьків, печуть млинці й беруть участь у конкурсі смачних страв, що традиційно проходить на святі Колодія із центром «Штурм». Вони перемагають у конкурсі та отримують пам'ятні подарунки із символікою Центру.

Діти з ООП є обов'язковими учасниками щорічного звітнього концерту Центру «Штурм». Разом з іншими вихованцями вони демонструють набуті вміння протягом навчального року. Їхній виступ викликає захоплення глядачів, які підтримують їх щирими бурхливими оплесками. Також вихованці з ООП неодноразово ставали учасниками встановлення рекордів України. Серед яких: «Найбільша кількість міських оздоровчих таборів від одного навчального закладу в один період».

Під час проведення літньої оздоровчої компанії ці діти відвідують пристосований дитячий табір відпочинку на базі Центру. Разом з іншими дітьми вони є активними учасниками усіх спортивно-розважальних масових заходів табірної зміни. Участь у вечірніх масових заходах допомагає їм вчитися працювати у команді, вони відчують себе частиною команди та з усіх сил намагаються допомогти і досягти перемоги. Під час літнього табору діти мають можливість спілкуватися з однолітками, пізнавати щось нове, знаходити нових друзів.

Висновки. Підсумовуючи досвід роботи Комунального позашкільного навчального закладу «Дитячо-юнацький центр «Штурм» Дніпровської міської ради, можна зазначити, що головним результатом роботи Центру є те, що діти не тільки оздоровлюються, але й спілкуються з однолітками під час планових занять або участі у спортивно-масових заходах. Вони не тільки залучаються до здорового способу життя, але й розширюють коло знайомств та опановують нові цікаві заняття.

Усі заходи, перелічені в статті, допомагають дітям з особливими освітніми потребами побороти основний комплекс, який розвивається в них з дитинства: «Я самотній, бо я не такий як усі», та адаптуватися до життя у сучасному світі.

Отже, інклюзивна освіта – це безперервний процес, який передбачає створення різних можливостей для всіх дітей, і надає змогу дитині з особливими освітніми потребами бути включеними у загальний освітній процес, що уможливорює рівність у суспільстві.

Перелік використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 779 «Про організацію інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти». <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення 30.08.2022 р.).

2. Афанасьєв С.М. Фізична працездатність дітей з церебральним паралічем, ускладненим сколіозом / С.М. Афанасьєв // Спортивний вісник Придніпров'я. 2019. № 3. С. 175–178.

3. Беркутова И.Ю. Особенности функционального состояния детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата / И.Ю. Беркутова // Адаптивная физическая культура. 2018. № 5. С. 20–25.

4. Журба Л.Т. Ранняя диагностика детского церебрального паралича. / Л.Т. Журба. К.: Здоровье, 2019. С. 16–32.

5. Кисельов А.Ф. Фізична та соціальна реабілітація дітей-інвалідів / А.Ф. Кисельов // Спортивний вісник Придніпров'я. 2017. № 2. С. 212–213.

6. Кожевнікова В.Т. Форми дитячого церебрального паралічу / В.Т. Кожевнікова // Педіатрія. 2020. № 2. С. 32–36.

8. Марченко О.К. Фізична реабілітація хворих з травмами й захворюваннями центральної нервової системи. / О.К. Марченко. К.: Олімпійська література, 2017. С. 112–126.

10. Сулугубов Є.Г. Характеристика сполучених синдромів при дитячому церебральному паралічі / Є.Г. Сулугубов // Журнал практикуючого лікаря. 2017. № 1. С. 21–26.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В МЕТОДАХ І ФОРМАХ НАВЧАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Шмелькова Г.М.,

*канд. пед. наук, доцент кафедри ділової комунікації
Запорізького національного університету*

Югіна О.В.,

*канд. пед. наук, доцент кафедри ділової комунікації
Запорізького національного університету*

З кожним днем ритм життя, що прискорюється, ламає основи і стереотипи мислення. Збільшення інформаційних потоків та швидкості передачі даних ставлять нас перед необхідністю перегляду досвіду минулих років, відкривати нові можливості.

Сьогодні йдеться не про односторонню модель викладач-студент, а швидше про двосторонню, більш гнучку і відкриту модель, оскільки і викладачі повинні встигати в дусі сьогодення, досвідчено лавірувати у колосальних інформаційних потоках, пропонуючи до розгляду студентів релевантну інформацію. Адже, по суті, нова модель надзвичайно проста.

Інноваційна освіта, розвинений інтелект – запит інноваційного суспільства, інноваційної освіти, інноваційного мислення, інноваційного керування, інноваційної економіки, інноваційної людини, інноваційного суспільства. Кожен етап передбачає наявність цілого набору інноваційних технологій навчального та практичного характеру, але в сукупності з традиційними загальнолюдськими цінностями.

Особистість повинна переміститися до центру освітньої системи для того, щоб зробити її ініціатором та активним учасником самого цього процесу, і звернути внутрішній її погляд на себе як людський індивід та частину спільноти в цілому, розвинути самосвідомість та усвідомлення ціннісних засад людського існування.

Будучи послугою, яка забезпечується спеціалізованими установами, освіта не може бути відокремлена від людей, які надають цю послугу, від їх компетентності та рішучості. Таким чином, управління та інновації в освіті є ключовими елементами для завершення якісної освітньої діяльності, яка служить соціокультурним, економічним і демократичним

цінностям і принципам. «Завдяки кінцевим елементам і залученим процесам менеджмент є не тільки фундаментальним елементом, але й обов'язковим для функціонування організаційних і соціальних систем. Це вважається одним із важливих векторів, які пояснюють, чому країна багата чи бідна [1].

Останнім часом, як в академічних колах, так і серед консультантів з менеджменту, аспект інновацій в менеджменті стає все більш присутнім. Інновація в управлінні визначається як винайдення та впровадження практики, структури, методів або процесу управління, які є новими для найвищого рівня розвитку в галузі та які здійснюються для того, щоб сприяти досягненню цілей організації. Порівняно з іншими видами інновацій, інновації в менеджменті мають унікальну здатність запроваджувати радикальні та стійкі зміни щодо конкурентної переваги [2]. Інновації в менеджменті передбачають утримання та практику управлінських навичок, рішучості та сміливості у взятті на себе відповідальності за впровадження змін, які стимулюють прогрес і продуктивність.

Що стосується інновацій в освіті, це являє собою цілеспрямовану діяльність, спрямовану на впровадження новизни в певний контекст; він є педагогічним, оскільки спрямований на суттєве покращення підготовки студентів за допомогою взаємодії та інтерактивності. Викладач повинен планувати всю свою діяльність відповідно до кінцевих результатів освіти, щоб навчати студентів у вигляді доступу до знань і педагогіки, яка сприяє розвитку особистості. Зменшення участі держави в організації систем освіти призводить до зменшення виділених бюджетів разом із децентралізацією. Ця ситуація ще більше підкреслює прийняття різними навчальними закладами принципів

самоуправління та самофінансування, а також турботу про конкурентоспроможність як основну умову виживання в контексті конкурентоспроможної освітньої реальності [3]. У той же час ми очікуємо збільшення ступеня прямої та передбачуваної участі освітніх партнерів (школа-сім'я-спільнота) у формуванні/просуванні бажаних соціальних моделей, індивідуальностей з моральною, інтелектуальною та культурною цілісністю, яка вважається гідною.

Управління змінами в освіті вимагає особливо освічених лідерів. Управління інноваціями є дуже складним, оскільки опір вчителя виникає через недостатню спроможність та неналежне обладнання в школах. Подолання цієї проблеми передбачає активну участь у семінарах з підвищення кваліфікації викладачів. Розвиток інформаційних технологій та постійно інноваційні освітні технології викликають зміни в методах і формах навчання та організації, які були б оптимальними в епоху масового застосування Інтернету та електронних джерел знань. Освіта, як правило, повільно відкриває нові технології щодо виробництва, транспорту, послуг та ін. Однак молоді люди вдома та поза ЗВО живуть у технологічно багатому середовищі, де очікуються зміни в освіті відповідно до імперативів освіти 21 століття. У цьому сенсі, але дуже повільно, впроваджуються в освіту мультимедійні системи, дистанційне навчання, віртуальні школи та інші технології, що підвищують активність студентів, їх якісну оцінку знань і успішності відповідно до індивідуальних здібностей і попередніх знань.

Сучасна організація навчання не створена як цілісна пізнавальна система. Зворотній зв'язок, як правило, відсутній. Після занять студенти не знають, як успішно вони подолали навчальну програму, а викладач не має повної «картини знань» своїх учнів. Зворотний зв'язок має супроводжувати курс кожного кроку навчального процесу, у якому поточна практика не відповідає вимогам. Однією з причин такої ситуації є погане дидактико-технічне середовище, в якому відбувається навчання. Процес модернізації існуючих технологій відбувається значно швидше у виробничих сферах, і справедливо очікується, що школи та факультети будуть слідувати інноваційним процесам і виховувати молодих спеціалістів відповідно до потреб суспільства та економіки. У світі

зроблені важливі кроки до оснащення шкіл сучасними дидактичними засобами. Тільки за останні десять років з масовим використанням комп'ютерів у школах створилися передумови для якісних освітніх інноваційних технологій. Мультимедійні додатки, призначені для персональних комп'ютерів, пропонують можливість створювати електронні книги з текстом, малюнками, звуком та анімаційними фільмами, щоб учні могли самостійно прогресувати в засвоєнні навчального змісту, повертатися до змісту, який їм недостатньо зрозумілий, і отримувати додатково зворотний зв'язок відповідно до своїх можливостей та інтересів. Інтерактивність і якість матеріалу, представленого з використанням мультимедіа та гіпертексту, дають набагато більший вміст у порівнянні з навчанням, яке відбувається в традиційних класах. Розвиток телекомунікаційних технологій і масове використання Інтернету уможливили інтерактивне дистанційне навчання, засноване на системному підході до використання електронних медіа-джерел інформації.

Навчання за допомогою нових технологій стає доступним для більш широкого кола людей, зацікавлених у постійному вдосконаленні своєї діяльності. Інформаційні технології в освіті надають можливості для використання нових методів навчання та нової організації. Нові технології, які інтегрують позитивні елементи традиційних технологій шляхом зміни позиції студентів і викладачів з метою активізації студентської участі та постійного контролю за його успішністю, дозволяють закріплювати класичні форми роботи. Широко використовують відеопроєктори, які підключаються до комп'ютерів і дають змогу якісно відображати контент на проєкційному дисплеї, полотні, активних електронних табло, камері для представлення тривимірних моделей тощо. Електронні енциклопедії та Інтернет є важливими джерелами інформації, які використовують учні та вчителі для отримання нових знань. Безсумнівно, нові технології дозволяють вчителю підвищити якість викладання та забезпечити дуплексний зв'язок у навчанні. Мультимедійна презентація сприяє легшій підтримці дисципліни в навчанні та створенню педагогічних ситуацій, які виведуть на перший план відповідальність студентів за успішність та навчання. [3] Студенти уважно стежать за мультимедійною презентацією,

краще запам'ятовують навчальні засоби (особливо ті, хто схильний навчатися шляхом аудіювання та читання) і беруть активну участь у процесі вивчення нового змісту. Ці знання дозволяють учням думати, аналізувати та робити висновки, присвячувати більше навчанню, дослідженню, відкриттю та вирішенню проблем, і таким чином робити більший внесок у його розвиток.

Соціальний, технічний і технологічний прогрес в інформаційну епоху вимагає встановити розумне співвідношення між загальною і професійною освітою, теорією і практикою в навчанні, вихованні і праці, досягти відповідного балансу між духовною і фізичною реальністю, індивідуальним і соціальним розвитком; досліджувати моделі теперішньої людини та давати реалістичні прогнози майбутнього. Імператив науково-технічної революції та інформаційної ери перед сучасною освітою дає можливість людям зрозуміти й сприйняти наукові досягнення, які вони розвивають і збагачують свою особистість, що вони використовуються в процесі створення нових знань, покращення виробництва, якості суспільного життя. створення умов для утвердження власної особистості.

Знаннями, за які ми виступаємо, повинні володіти всі люди, а не лише інтелектуальна еліта чи вибрані групи технократично орієнтованих професіоналів. Тому інформаційна ера – це реальність, а не абстракції, дає можливість людям зрозуміти, прийняти свої досягнення, розвивати те, що сприятиме соціально-економічному та культурному розвитку, звільненню та розвитку особистості. Це важливі причини того, щоб в наш час вивчати соціальну реальність, науково-технічні та технологічні досягнення, культурну, педагогічну діяльність (досягнення, обмеження) та створювати інновації в організації, змісті і формах навчання, техніку і технологію освітньої діяльності. Це сприятиме кращому розвитку особистості, збагаченню суспільного життя новими цінностями та загальному техніко-технологічному розвитку, заснованому на гуманістичних принципах і демократичних надбаннях людства. Імператив інформаційної ери полягає в тому, щоб система освіти забезпечувала всебічно освічену людину, яка б володіла фонетичною та комп'ютерною грамотністю, збагачувала культурні цінності, розвивала свої здібності та творчий потенціал.

Сучасні освітні технології, використовуючи мультимедійні системи, створюють передумови для залучення всіх органів почуття в процес здобуття нових знань, розвивають творчі здібності та забезпечують більшу активність студентів у навчанні [4]. В управлінні освітніми інноваціями дуже важливо подолати опір, який виникає у викладачів через недостатню підготовку до використання інновацій. У навчанні все частіше впроваджується дистанційне навчання з використанням комп'ютерів, телекомунікацій, кабельного телебачення. Багато університетів світу з метою уніфікації рівня знань, які дають студентам, запровадили практику обміну ідеями за допомогою комунікаційних технологій. Викладачі проводять лекції в рідному університеті, які транслюються через Інтернет в інші місця. Це було досягнуто довгостроковими намірами в освітньому управлінні, щоб замість людей подорожували ідеї, що значно зменшує матеріальні витрати факультету. Дистанційна освіта – це інструктивний метод роботи зі студентами, який не вимагає присутності студентів і викладачів в одній аудиторії. Розвиток дистанційної освіти бере свій початок з середини ХХ століття.

Вчителі мають сумнів, чи навчаються дистанційно студенти так само добре, як і студенти, які навчаються традиційним способом у класі? Дослідження, які порівнюють дистанційну та традиційну освіту, свідчать про те, що викладання та навчання на відстані може бути таким же ефективним, як і традиційне навчання, якщо вони використовують відповідні методи навчання та технології, якщо існує взаємодія між учнями та якщо існує своєчасний зворотний зв'язок між вчителями та учнями.

Мультимедійні дидактичні матеріали в цифровому вигляді забезпечують більшу інтуїтивність, динамічність, можливість індивідуалізації відповідно до власних інтересів учнів. Інтенсивний розвиток телекомунікаційних технологій та комп'ютерних систем, постійне підключення до Інтернету та навчання на основі медійних систем дозволили краще використовувати комп'ютерні технології в навчанні. Комп'ютерні класи забезпечують гнучку організацію занять, лекційних і навчальних матеріалів і комплексне оцінювання студентів. Згідно з дослідженнями в країнах, де в останнє десятиліття двадцятого століття використовується дистанційна

освіта, передбачувані переваги порівняно з традиційним навчанням виражаються в наступному:

- продовжується індивідуалізація можливості створення учнем темпу просування, який відповідає його психологічним характеристикам та здібності до сприйняття, а також попередні знання в певних сферах;

- у поєднанні з іншими електронними джерелами інформації (електронна енциклопедія, журнали, бібліотеки та WWW) забезпечує найновіші дослідження відповідно до власних інтересів;

- регулярна взаємодія з джерелами інформації підвищує активність учнів і розвиває навички критичного мислення та аналізу.

I, підсумовуючи:

- взаємодія встановлюється не тільки з учителями, але і з учнями інших шкіл та вишів, які обмінюються знаннями та досвідом і реалізують майже однаковий рівень знань у різних закладах світи;

- освітнє програмне забезпечення, яке відстежує дистанційну освіту, призначене для забезпечення періодичної оцінки знань на етапі навчання;

- забезпечує найкраще залучення фахівців з певної галузі, що підвищує якість викладання на вищій рівень;

- університети та школи, які мають практики в школах, медичних центрах, заводах та інших установах забезпечують критичний огляд і моніторинг практик, які роблять викладання більш ефективним і знижують витрати.

Дистанційна освіта, безумовно, представляє значну інновацію, яка в поєднанні з традиційним навчанням сприяє підвищенню якості викладання. Комп'ютерна інтерактивна комунікація (комп'ютерні конференції) — це використання електронних каналів зв'язку для інтерактивного спілкування з різними місцями по всьому світу. Навчання можна використовувати для моніторингу лекцій, практики студентів для наукових зустрічей та рекламних акцій. Особливо важливо в навчанні використання спорідненого факультету, де викладачі можуть стежити за експозицією своїх колег разом зі студентами, спілкуватися, ставити один одному запитання (проблеми) та спільно прийти до оптимального рішення. Такий підхід гарантує, що всі учні

та студенти стежать за лекціями, вибраними найкращими експертами, що всі вчителі готують свої презентації в сфері інтересів і що однакова якість джерел відповідної інформації між факультетами та школами. Організація навчання повинна бути скоригована відповідно до запитів на більшу взаємодію студентів і викладачів незалежно від місця розташування навчальних закладів [2]. Це досягається підвищенням активності студентів, більшою мотивацією та можливістю оцінити діяльність кожного студента.

Можливість взаємодії вчителя та учня сприяє розвитку критичного мислення, творчого потенціалу здобувачів освіти, а практичні вказівки, щодо вирішення проблем, розвивають навички аналізу та висновків.

Інтенсивний розвиток електроніки, обчислювальної техніки, телекомунікацій, теорії інформації та інших наук формує педагогічне інноваційне технологічне забезпечення, що сприяє вдосконаленню навчання, мотивації учнів, підвищенню якості навчання та ін.

Список використаних джерел:

1. Mandic, D. Information technology in education, S. Sarajevo, 2001. pp. 17–19.

2. Mandic, D.: Didactical and computer supported innovations in education, Beograd, 2003. pp 36–38

3. Stan, C. 2014. The involvement of the universities in adult education – compulsion or necessity? Procedia – Social and Behavioral Sciences, Vol. 142, 214–219.

4. Ванівська О., Преснер Р. Проектна технологія в системі компетентнісної освіти // Молодь і ринок. №1 (108), 2014. С. 62–65.

5. Пометун О.І. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посібник. К.: А.П.Н. України, 2002. 136 с.

6. Коваленко О.Е. Методичні основи технології навчання: теоретико-методичний та практичний аспект викладання дисципліни електроенергетичного циклу. Х.: Основа, 1996. – С .184.

7. Беседіна Л.М., Сторубльов О.І. Педагогічна майстерність, активні методи навчання та методична робота у навчальних закладах: Методичний посібник. К.: Логос, 2009. – С. 204.

«УНІВЕРСАЛЬНИЙ» ВЧИТЕЛЬ І СОЛДАТ

Василь Климчук,

заступник директора Хмельницького ОЦТКУМ

Любов Новак,

*заступник директора з виховної роботи Голосківського ліцею
Меджибізької селищної ради*

Володимир Новак, або для своїх – Олександрович, він же просто Новак – педагог-новатор, вчитель біології та хімії Голосківського ліцею Меджибізької селищної ради, керівник гуртка юних орнітологів ХОЕНЦУМ, зараз наш воїн-захисник російсько-української війни, який разом з однодумцями-патріотами протистоять ворогу-окупанту, вбивці і агресору.

Володимир Олександрович Новак (01.10.1967 р.н.), переконаний природолюб, вихований на красі мальовничого поліського краю Рівненщини, після закінчення біологічного факультету Львівського державного університету ім. Івана Франка, працює на Хмельниччині учителем хімії, природознавства, біології та екології у Голосківській загальноосвітній школі I-III ступенів Летичівського району (нині – Голосківський ліцей), очолює Подільський клуб любителів птахів «AVES» та гурток юних орнітологів.

Майбутній педагог-новатор, ще в 90-ті роки, будучи молодим і перспективним вчителем, глибоко усвідомлював важливість екологічної грамотності учнів і їх позитивно-емоційного ставлення до природи та прогресивність для системи освіти і культурного простору українського суспільства швидкого розвитку сфери електронних інформаційних технологій.

Оскільки, молодий, духовно багатий та інтелектуально спроможний до інноваційної педагогічної творчості, вчитель проявив себе в педколективі як всебічно розвинена особистість, що вміє адаптуватися до вимог часу і успішно засвоювати інший досвід педагогічної праці, дирекція закладу, не маючи проблем із кадрами, без вагань та після додаткового навчання й закінчення В.О.Новаком спеціальних курсів, доручає

йому викладати в школі також інформатику та образотворче мистецтво.

З 2019 року, за відсутності дипломованого вчителя історії (доручено читати години історії філологу), Володимир Олександровичу ввіряють підготовку до ЗНО і викладання історії та громадянської освіти в 11 класі, оскільки він цікавиться, знає, багато читає, володіє достовірною історичною інформацією поза підручником. Така практика себе виправдала і знайшла продовження і в наступні роки. На запитання учнів: «Як ви це все знаєте?», він скромно відповідає: «Я завжди багато читав і читаю. Це ж цікаво». Тому серед здобувачів освіти і батьків Володимир Олександрович отримав заочне неофіційне звання «універсальний вчитель», оскільки до нього біжать з питаннями біології, хімії, географії, історії, питаннями з краєзнавства, з проханням допомогти намалювати, зробити ескіз.

Його технологія інноваційності в процесі навчання та вміння добре орієнтуватися в освітньому просторі спиралася насамперед на особисті запити самоосвіти й самовдосконалення педагога (з дитинства захоплювався природою і її пізнанням, птахами зокрема), які були акумульовані й спрямовані на формування в учнів духовно-ціннісних орієнтацій щодо довкілля, вивчення його та вміння існувати у ньому, залучення учнів до наукових екологічних досліджень на рівні Всеукраїнського і міжнародного формату.

Раціонально поєднуючи в освітньому процесі вивчення природничих наук з використанням інформаційних технологій і практичною природоохоронною роботою, Володимир Олександрович не лише вміло, зацікавлював, заохочував та активізував

своїх учнів до пізнавальної діяльності, а ще й вмотивовував їх до самостійного пошуку тематичної літератури, джерел інформації в мережі Інтернет і здобування нових знань, поглибленого вивчення навчальних предметів та окремих напрямків наук в галузях біології, екології, хімії, природознавства, сільського й лісового господарства, раціонально використовуючи для цього можливості новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Залишаючись сам не байдужим до стану навколишнього природного середовища, у своїй педагогічній праці він опирався на розвиток в учнів інтересу до вивчення природних явищ і процесів, як рушійної сили навчання й здобування нових знань, що, з часом, в певній мірі, ставало внутрішнім мотивом їх пізнавальної діяльності і самостійності. Тому, паралельно з уроками, В.О.Новак особливу увагу став приділяти і приділяє й нині гуртковій юннатівській роботі в позаурочний час, де його юні природолюби мають можливість вивчати флору і фауну, отримують додаткові знання та практичні вміння під час навчальних занять гуртків, природничо-краєзнавчих екскурсій, походів, експедицій та участі в проведенні різноманітних еколого-натуралістичних заходів, природоохоронній і природозаповідній діяльності.

З самого початку своєї участі у юннатівській роботі Володимир Олександрович приділив багато уваги творчій і тісній співпраці з педагогами-натуралістами Хмельницького ОЕНЦУМ, методичною службою обласного ІППО та організації (ще з 1994 року) у школі діяльності гуртків юних орнітологів, навчальні заняття в яких охоче і з цікавістю відвідували голосківські школярі, де під його вмілим керівництвом виконували орнітологічні спостереження й дослідницько-експериментальні роботи, з котрими згодом стали активними й успішними учасниками конкурсів-захистів своїх індивідуальних робіт на різних етапах Малої академії наук України.

Поряд з організацією гурткової роботи юних орнітологів, В.О. Новак разом зі своїми школярами організував Подільський клуб любителів птахів «AVES» і став його незмінним керівником впродовж двадцяти п'яти років, видаючи при цьому ще й Інформаційний вісник клубу «AVES». Такий вісник був єдиний у Летичівському районі і його ще й нині

можна впевнено так назвати серед небагатьох таких видань в закладах освіти Хмельницької області.

Педагог-новатор високого рівня професійної компетентності, творчий ентузіазм якого викликає захоплення і повагу, власним прикладом наукового пошуку й дослідництва на практиці розкриває для дітей цікавий та багатий світ рідної природи, навчає їх любити його і оберігати. Будь-якої пори, у будь-які дні – в будні, після уроків чи на вихідні, його гуртківці завжди готові податися разом зі своїм наставником на орнітологічну екскурсію, у турпохід чи екологічну експедицію на природу.

Живе спілкування з природою, яке підсилює інтерес учнів до пізнання, Володимир Олександрович, як вчитель хімії, образно порівнює з каталізатором, який має здатність полегшувати і прискорювати розумові реакції, реалізуючи при цьому право дитини здобувати знання з радістю і особисто відчувати зростання своїх інтелектуальних можливостей. Отримані таким чином знання, за переконанням педагога, сприяють розширенню і поглибленню зацікавленості до навколишньої дійсності.

На навчальних теоретичних і практичних заняттях гуртка юних орнітологів він забезпечує створення комфортних умов усім гуртківцям: хто хоче займатись дослідженнями – будь-ласка, хто хоче навчитися орієнтуватися в рослинному та тваринному світі – завжди раді, хто просто вміє спостерігати і ділитись враженнями від побаченого – до нас, хто спритний і любить мандрувати – теж тут, хто фотоаматор, турист – знайде для себе улюблене заняття, адже керівник гуртка уважний до всіх і подбає про кожного гуртківця. А ще він хороший фотограф і вміє вдало використовувати для гурткової роботи фотосправу, долучаючи до неї юних орнітологів, адже майстерно зроблені ними яскраві й виразні фото – важливий ілюстративний матеріал в орнітології та під час оформлення альбомів, тематичних рефератів, виконання й підготовки до конкурсу-захисту індивідуальних науково-дослідницьких робіт, тематичних публікацій у засобах масової інформації.

Під керівництвом Володимира Олександровича мають змогу проявити свої здібності навіть ті учні, кому не під силу добре опановувати точні чи мовознавчі науки, бо

ж він твердо переконаний: «Природа – найкращий учитель», а він лише творчо допомагає їй навчити дітей. Заняття, які проходять у атмосфері взаємодовіри і взаємодопомоги, дають можливість учням легко робити відкриття для себе нового, усвідомлювати важливість здобутих знань і навичок. Практично кожен похід чи екскурсія юних орнітологів підсумовується фотозвітом на сторінці гуртка й клубу «Авес» у соціальній мережі Фейсбук (https://www.facebook.com/VovaAves/?modal=admin_todo_tour).

Як учителю-предметнику і керівнику еколого-натуралістичного гуртка, йому вдається гармонійно поєднувати організацію екологічного навчання та національно-патріотичного виховання учнів юннатівськими формами роботи, формувати духовно-моральні орієнтири сучасної молоді, що стало дуже важливим у нинішній час.

Як справжній майстер своєї справи, Володимир Олександрович – більше організатор пізнання учнями нового, але, він – також невичерпне джерело знань для них, бо, окрім природничих наук, він ще й добре обізнаний з історією України і її географією, постійно цікавиться тематичною літературою і приділяє багато часу опрацюванню її, дбає про фахову самоосвіту і наполегливо працює над підвищенням рівня власної педагогічної майстерності, що від нього передається його учням.

Як людині, яка обрала собі життєвий шлях – навчати інших, йому притаманні такі риси, як врівноваженість, демократичний стиль спілкування, реальна адекватна самооцінка. Серед професійних рис особистості Володимира Олександровича, слід відмітити широку ерудицію, загальну та спеціальну грамотність, вміння організувати дитячий колектив і захоплювати його новою ідеєю та корисними справами.

Колеги називають його талановитим вчителем, бо він не просто розповідає, пояснює, показує, вчить спостережливості, витримки, він ще й надихає своїх учнів до навчання. Своїм особистим прикладом сумлінної й успішної праці він доводить мудрість слів давнього народного прислів'я про те, що не місце прикрашає людину, а людина – місце.

Педагог-натураліст В.О.Новак – багаторічний носій передового педагогічного досвіду та інноваційних ідей екологічної освіти, навчання і виховання неповнолітніх, який часто

ділиться ними зі своїми колегами під час методоб'єднань на рівні району й області під час профільних семінарів-практикумів, науково-практичних конференцій Хмельницького ОЕНЦУМ та науково-методичних заходів Хмельницького ОІППО, надійно утримує особистий статус педагога-новатора і позитивно впливає на колективний імідж педагогів у своєму Голосківському ліцеї, ОТГ, районі й області (більш детально про діяльність педагога-новатора В.О.Новака див. за посиланням: http://hoencum.km.ua/?page_id=834 .

За відданість улюбленій справі, повагу до людей, педагогічний хист у роботі з дітьми і учнівською молоддю та активну життєву позицію шанують Володимира Олександровича у вчительському, учнівському і батьківському колективах школи та в сільській громаді. А він, залишаючись рядовим сільським вчителем, творчо навчає великому, мудрому, вічному і прекрасному своїх учнів, не полишаючи свою улюблену науково-дослідницьку роботу у сфері орнітології та екології .

Завдяки здобуткам наполегливої науково-дослідницької діяльності та частим запрошенням до участі в наукових форумах, сільський педагог-натураліст з Летичівщини В.О. Новак став добре званою людиною в наукових колах, адже як постійний і активний член Західноукраїнського орнітологічного товариства та Українського товариства охорони птахів, він багато років поспіль активно й плідно співпрацює з науковцями Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена Національної академії наук України, Київського, Львівського та Кам'янець-Подільського ім. Івана Огієнка національних університетів, Інституту зоології м. Халле (Німеччина), Інституту екології Карпат (м. Львів), Мензбірівського орнітологічного товариства (РФ), Товариства охорони птахів Білорусі та інших установ.

Під авторством В.О.Новака та його дружини-сподвижниці Л.М.Новак вийшли методичні посібники («Орнітофауна Хмельницької області», «Пізнай світ птахів», «Календар орнітолога», «Свято пізнання»), збірки напрацювань («Пташина вікторина», «Екологічне виховання і образотворче мистецтво», «Екскурсії як елемент наукових досліджень») для учнів, вчителів біології, екології та природознавства, керівників гуртків. Видана Хмельницьким ОЕНЦУМ за кошти обласного бюджету «Орнітофауна Хмельницької

області» безкоштовно надійшла в кожен заклад освіти регіону, а її оцифрований варіант нині є загальнодоступним у електронній бібліотеці Національного ЕНЦУМ.

Крім цього, дані наукових досліджень педагога-натураліста В.О. Новака були частково використані під час написання Червоної книги України (2009), Атласу гніздових птахів Європи (1996, 2006, 2018).

У своєму творчому активі він має більше 150 наукових публікацій у збірниках наукових-практичних конференцій, журналах, каталогах, газетах.

Розроблена ним у співавторстві з Новаком Володимиром Володимировичем (сином, колишнім вихованцем гуртка юних орнітологів, а нині – викладачем Барського гуманітарно-педагогічного коледжу ім. М. Грушевського), авторська навчальна Програма гуртка «Юні орнітологи» (2014) отримала схвалення відповідної комісії Міністерства освіти і науки України й опублікована у Збірнику НЕНЦ «Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: еколого-біологічний профіль» (2018) та використовується в практичній роботі керівниками орнітологічних гуртків у закладах освіти України.

Вчитель не зупиняється на особистих досягненнях і постійно допомагає своїм вихованцям-послідовникам виконувати власні дослідження й напрацювання та оформляти їх для участі в конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України. Під його керівництвом голосківські здобувачі освіти написали уже 39 науково-дослідницьких робіт різної тематики – з екології, охорони довкілля і раціонального природокористування, зоології й ботаніки. На районному етапі конкурсу-захисту МАН усі роботи його учнів здобували перші місця у обраних ними секціях, що уже стало для освітян Летичівщини звичним і традиційним явищем.

Відповідно до підсумків журі, за результатами участі у обласних етапах конкурсів-захистів робіт МАН України його учні також відмічалися: Дипломом I ступеня – 2 учасники, Дипломом II ступеня – 9, Дипломом III ступеня – 14 учасників. Всього 25 переможців-призерів, найрезультативнішими серед яких були Новак В. (2006, 2007), Фортов Б. (2011, 2013), Чучвера Я. (2013, 2014), Фортов І. (2015, 2016), Чучвера І. (2016, 2017, 2018),

Дмітрієва О. (2017, 2018), Григор'єв О. (2021), Грушко С. (2019).

Вихованці Володимира Новака щорічно займають призові місця в різноманітних природоохоронних конкурсах юних екологів регіону: «Мій рідний край – моя Земля», «Смарагдові перлини Хмельниччини», «Парки – легені міст і сіл», «В об'єктиві натураліста», обласний збір юних зоологів, ботаніків, тваринників, а також беруть активну й результативну участь у міжнародних, всеукраїнських і обласних еколого-натуралістичних та наукових акціях і програмах.

Найактивніші юні орнітологи Володимира Олександровича – учасники і призери IV (Біла Церква, 2016), VI (Харків, 2018) і VII (Черкаси, 2019) Всеукраїнського збору юних зоологів. Старання гуртківців Бортника Богдана, Дмітрієвої Оксани, Грушка Сергія, Пірожкова Євгенія, Білана Дмитра та Чудіновського Олександра були відзначені організаторами зборів: I (Біла Церква) і II (Черкаси) загальнокомандні місця, грамоти «Кращий орнітолог», «Кращий ентомолог», а також – за I (Харків) і II (Черкаси, Біла Церква) місця у конкурсі фотографій рідної природи.

Завдяки ініціативі Володимира Олександровича і його дружини-сподвижниці Любові Новак їх Голосківська ЗОШ I-III ступенів (нині – ліцей) стала учасником Міжнародної освітньої програми «Лелека», участь у якій бере ряд європейських країн. В Україні вона діє з 2005 року. За результатами участі у цій Програмі за 2013 рік юні орнітологи Голосківського ліцею (на той час ЗОШ I-III ст.) удостоїлися I місця в Україні, а за проведену роботу з вивчення і охорони білого лелеки були нагороджені Дипломом міжнародного фонду Siconia за підписом його голови – принца Ліхтенштейну.

Із трьох шляхів, які за словами китайського філософа Конфуція ведуть до знань: шлях роздумів – найблагородніший, шлях наслідування – найлегший, шлях дослідження – найважчий, Володимир Олександрович, не вишукуючи для себе легких шляхів, обрав не найлегший і продовжує вивчати, досліджувати, відкривати та навчати цього своїх учнів.

Для збагачення й розвитку своєї педагогічної культури та академічної доброчесності, він щорічно бере участь у наукових конференціях орнітологічного, зоологічного, природоохоронного чи історико-краєзнавчого напрямку.

В.О.Новак двічі був переможцем районного і учасником обласного етапів Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року», крім того, постійний учасник і дипломант обласної педагогічної виставки «Освіта Хмельниччини на шляхах реформування» (Дипломи II й III ступеня). В різні роки фото Володимира Олександровича (2006, 2014) і Любові Миколаївни (2004, 2010) прикрашали Дошку пошани Летичівського району.

Педагог-новатор В.О.Новак – сучасний, досвідчений і висококваліфікований, але дуже скромний сільський вчитель, який ніколи не працював і не працює й нині заради нагород. Однак, його результативна вчительська праця не залишалася непомітною і дирекція школи та районне керівництво намагалися його вчасно відзначити, завдяки чому він заслужено має вищу кваліфікаційну категорію, звання «вчитель-методист», нагрудний знак «Відмінник освіти України» і грамоти Міністерства освіти і науки України та Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (7), грамоти Хмельницького обласного управління освіти і науки (15), Диплом II ступеню у номінації «Кращий вчитель області, який проводить активну роботу з охорони і збереження довілля», грамоти районного рівня.

Проживаючи на Хмельниччині, він вивчав цей край, сховався і з'їздив його дорогами, проводив дослідження сам, зі своїми вихованцями, з колегами-орнітологами з Києва, Кам'янця-Подільського, Дніпра, Вінниці, Хмельницького, яких гостинно приймає в себе і ділиться цікавинками в орнітології. Ще не кожен, хто народився і виріс на Поділлі, знає про цей край стільки, скільки Володимир Олександрович, який вже 30 років захоплюється його краєвидами.

Важливим показником багаторічної творчої педагогічної діяльності педагога-натураліста Володимира Олександровича Новака є стабільна успішність і визнання, які означають, що результативність його діяльності давно перевірена часом і сьогодні його ім'я добре знане в освітянському й науковому середовищі Хмельниччини та далеко за її межами, а його сумлінна новаторська науково-педагогічна праця широко пропагується

обласним ОІППО й ОЕНЦУМ у засобах масової інформації, на профільних науково-педагогічних та методичних заходах для вчителів і педагогів-позашкільників, поширюється в закладах освіти області та служить прикладом для педагогів.

А сьогодні Володимир Новак – приклад патріотичної, мужньої позиції.

Після повномасштабного вторгнення росії на територію України 24 лютого, зразу ж відгукнувся на оголошену загальну мобілізацію і пішов (26.02.2022) добровольцем в ЗСУ. «Я їх (окупантів) тут чекати не буду, треба йти і боронити Україну, землю і її людей, гнати ворога зі своєї Богом даної землі», – збираючи наплічник, вголос висловлював свою думку. На стурбованість адміністрації закладу про навчання і виховання дітей, відповів: «Власний приклад – найкращий вчитель. А як інакше? Тільки так!». Змінюючи місце свого перебування як військового, щораз наближаючись до місць зіткнення і протистояння, зі смутком зауважив: «Не думав, що в такий спосіб і за таких обставин буде моя «подорож» Україною...». Не маючи офіцерського звання, він і в своїй новій команді, має визнання і повагу: «Не знаєш чогось, то піди і спитай «Директора» (позивний В.О.). А «Директор» що на це казав?...». Тепер в бінокль видивляється не своїх пернатих друзів (як раніше це робив) в радість і захоплення, а ворогів-недругів з відразою і виправданою ненавистю. Вибирає не відкрите місце для спостережень, а навпаки. Крім наплічника, який змінив форму і наповнення, бронезилета, каски, іншої військової амуніції, незмінно поруч вода, блокнот і ручка (це ж Новак!).

Війна – страшний, важкий, але реальний урок, який має закінчитися, закінчитися перемогою України, перемогою Справедливості, чесними оцінками світового товариства на Людяність, екзаменом на стійкість і вірність цінностям із занесенням в книгу історії.

Дякуємо вірним синам і донькам нашого народу, що стали на захист Правди і Свободи. Бережи Вас, Бог, щодня і щохвилини, бо Ви бороните майбутнє України. Слава Україні! Героям слава!